

เอกสารการสัมมนา
"ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่า
ตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน"

วันที่ 20 เมษายน 2550 เวลา 8.30 - 16.30 น.
ห้องประชุม 101
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

จัดทำโดย
คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
และหน่วยงานอื่นๆ

๗

เอกสารการสัมมนา

“ ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน อย่างยั่งยืน ”

วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ นาฬิกา
ห้องประชุม ๑๐๑ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ร่วมจัดโดย

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
คณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ในสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย
ในศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC)
โครงการป่าชุมชน จังหวัดสุรินทร์
กลุ่มอนุรักษ์บ้านห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่
กลุ่มอนุรักษ์กาญจน จังหวัดกาญจนบุรี
คณะวิจัยท้องถิ่น ด.หนองเข่ง อ.ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

สารบัญ

หน้า

๑. บทสรุปและเสนอแนะ : ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่า
ตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน ๑
- โดย : คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
 : มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
 : แผนสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย
 ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
๒. ข้อเสนอทางนโยบาย : การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืนองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ๑๔
- โดย มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
๓. บทบาทขององค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) กับการทำสวนยางพาราและสวนป่า : ๒๕
- พลังของรัฐและทุนในการละเมิดสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
 และเกษตรกรรายย่อย
- โดย สุรพล สงมรัักษ์ อนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
๔. รายงานการศึกษา : ทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน ๔๓
- โดย : คณะทำงานวิจัยท้องถิ่น ๓ พื้นที่
 : แผนสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย
 ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

โครงการสัมมนา

“ ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน อย่างยั่งยืน ”

หลักการและเหตุผล

แต่เดิมรัฐมีนโยบายให้สัมปทานป่าไม้ มีผู้รับสัมปทานทั้งบริษัทเอกชน องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) โดย อ.อ.ป. เป็นรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๘๙ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ และเป็นผู้สัมปทานรายใหญ่ที่สุด เพื่อทำหน้าที่ในการทำไม้ในเขตสัมปทาน การทำไม้นอกเขตสัมปทานในพื้นที่โครงการต่างๆ ของรัฐ เช่น พื้นที่สร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ รวมทั้งทำหน้าที่ใช้และขายไม้ที่อายัดจากการลักลอบตัดไม้

การสัมปทานทำไม้ใช้หลักการเลือกตัดโดยกำหนดรอบตัดฟัน โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้รับสัมปทานจะต้องทำการปลูก บำรุงให้กลับคืนเป็นป่าธรรมชาติ โดยเริ่มการปลูกสวนป่าทั้งหมด ๔ โครงการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา จากภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและใต้ ส่วนใหญ่ปลูกไม้สัก ไม้ยาง และยูคาลิปตัส แต่สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ลดลงส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง คณะรัฐมนตรีมีจึงมติดยกเลิกสัมปทานป่าบกทั้งหมด และเริ่มให้ความสำคัญต่อนโยบายการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ของชาติ ในปี ๒๕๓๒

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๓ อ.อ.ป.ได้รับโอนพื้นที่สวนป่าที่ดำเนินการโดยบริษัททำไม้อื่น ๆ ที่รัฐยกเลิกสัมปทาน จนถึงปัจจุบันสวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. มีเนื้อที่ทั้งหมด ๘๒๖,๒๗๘ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ฟื้นฟูป่าโดยการปลูกตามเงื่อนไข (โครงการที่ ๒-๔) ถึงร้อยละ ๗๕ หรือ ๖๑๗,๐๔๔ ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าไม้ของชาติที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน ปัจจุบันสวนป่าหลายแห่งมีอายุกว่า ๓๐ ปี ต้นไม้ที่ปลูกโตพอที่จะตัดหรือทำไม้ได้ แต่พื้นที่สวนป่าหลายพื้นที่มีสภาพกลับคืนสู่ป่าธรรมชาติจากการทดแทนตามธรรมชาติของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ท้องถิ่น ซึ่งบางชนิดมีสถานภาพเป็นชนิดพันธุ์ถิ่นเดียวที่พบในประเทศไทย (endemic species) ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรชีวภาพที่สำคัญยิ่งของท้องถิ่นและประเทศชาติ

อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕ ว่าด้วยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และอนุมัติให้ อ.อ.ป.ใช้ประโยชน์สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานป่าไม้ ที่ไม่ได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ ซึ่ง อ.อ.ป.ได้ตีความการใช้ประโยชน์สวนป่าดังกล่าวว่า อ.อ.ป. สามารถตัดไม้ขายได้ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการทำไม้รอบสอง ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประกาศปิดป่าสัมปทานไปแล้วในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ก็ตาม ถึงปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสความตื่นตัว ความห่วงใยของสังคมด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเกิดคำถามถึงแนวทางและรูปแบบการจัดการพื้นที่ฟื้นฟูป่า (สวนป่า) ที่ปลูกภายใต้เงื่อนไขสัมปทานให้ยั่งยืนได้อย่างไร ภายใต้สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ที่วิกฤต และความตื่นตัวของสังคมและชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้งการตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่สวนป่าต่อนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ ความมีศักยภาพเป็นป่ากันชน หรือป่าชุมชนที่ชุมชนพึ่งพิงใช้ประโยชน์ และมีศักยภาพในการจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยคณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ คณะทำงานแผนสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) และคณะนักวิจัยท้องถิ่น ๓ พื้นที่ จึงร่วมกันจัดทำโครงการ “ศึกษาทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน (สวนป่า) อย่างยั่งยืน” นำมาประมวลกับการศึกษานโยบายและแผนงานขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และข้อมูลจากการตรวจสอบกรณีร้องเรียนเรื่องสวนป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวนหลายกรณี เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการสวนป่า และนำเสนอทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานให้เกิดความยั่งยืนต่อทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ เพื่อนำเสนอต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาล และสาธารณชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอปัญหาและข้อเสนอแนะจากกรณีร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เรื่องสวนป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการพื้นที่สวนป่า โดยเสนอพื้นที่นำร่องในการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการทำสวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ผู้เข้าร่วมสัมมนา

จำนวน ๑๐๐ คน ประกอบด้วย

๑. คณะวิจัยท้องถิ่น ๓ พื้นที่ (๑๒ คน)
๒. ตัวแทนผู้ร้องเรียนกรณีละ ๒-๓ คน (๒๓ คน)
๓. ผู้แทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (๑๕ คน)
๔. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (๕ คน)
๕. สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๑๐ คน)
๖. มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ (๓ คน)
๗. คณะทำงานศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) (๔ คน)
๘. คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า (๑๐ คน)
๙. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๖ คน)
๑๐. สื่อมวลชน (๑๒ คน)

วัน เวลา และสถานที่

วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ นาฬิกา

ห้องประชุม ๑๐๑ ชั้น ๑ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ราชเทวี กรุงเทพฯ

องค์กรร่วมจัด

๑. คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๒. คณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
๓. มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
๔. โครงการสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวิทยาศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC)
๕. โครงการป่าชุมชน จังหวัดสุรินทร์
๖. กลุ่มอนุรักษ์บ้านห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่
๗. กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ จังหวัดกาญจนบุรี

กำหนดการสัมมนาเรื่อง
“ข้อเสนอทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน อย่างยั่งยืน”
วันศุกร์ที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ นาฬิกา
ณ ห้องประชุม ๑๐๑ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาคเช้า

- ๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียน
- ๐๙.๐๐ - ๐๙.๑๐ น. คุณสุณี ไชยรส กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ประธานคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
กล่าววัตถุประสงค์การจัดสัมมนา
- ๐๙.๑๐ - ๐๙.๒๕ น. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เปิดการสัมมนา
- ๐๙.๒๕ - ๐๙.๔๐ น. ศ. เสน่ห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
บรรยายพิเศษหัวข้อ “ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น”
- ๐๙.๔๐- ๑๐.๑๕ น. นำเสนอสถานการณ์การทำสวนป่า และเรื่องร้องเรียนกรณีสวนป่า ออป.
โดย คุณสุรพล สงฆ์รักษ์ อนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
- ๑๐.๑๕-๑๐.๓๐ น. อาหารว่าง
- ๑๐.๓๐-๑๑.๓๐ น. อภิปราย ผลการศึกษาจากพื้นที่ โดยทีมวิจัยท้องถิ่น หัวข้อ “สถานการณ์การทำสวนป่า และข้อเสนอทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน” โดย
- คุณระวี ถาวร คณะทำงานศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
ผู้จัดการโครงการวิจัยฯ
 - สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่ โดยทีมวิจัยท้องถิ่นกลุ่มอนุรักษ์
ห้วยน้ำขาว
 - สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยทีมวิจัยท้องถิ่นกลุ่ม
อนุรักษ์กาญจน์ฯ
 - สวนป่าหนองเยาะ จังหวัดสุรินทร์ โดยทีมวิจัยท้องถิ่น
ดำเนินรายการ โดย คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
คณะทำงานวิทยาศาสตร์
สมาชิกรัฐสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ๑๑.๓๐-๑๒.๓๐ น. อภิปรายแลกเปลี่ยน ดำเนินรายการโดย คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
- ๑๒.๓๐ - ๑๓.๓๐ รับประทานอาหารกลางวัน

ภาคบ่าย

- ๑๓.๑๕ – ๑๓.๓๐ น. นำเสนอ CD เรื่อง “ ยุคใหม่ อ.อ.ป. : สนับสนุนชุมชนจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน” จัดทำโดย คณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ๑๓.๓๐ - ๑๕.๐๐ น. การอภิปรายหัวข้อ “ นโยบายการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานในสถานการณ์ปัจจุบัน และอนาคต ” ร่วมอภิปรายโดย
- ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์ ที่ปรึกษาศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC)
 - คุณสุนี ไชยรส ประธานคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
 - คุณมนูญศักดิ์ ดันติวิวัฒน์ รักษาการผู้อำนวยการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.)
 - คุณพรพนา ก๊วยเจริญ มุลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ดำเนินรายการโดย คุณศยามล ไกยูรวงศ์ อนุกรรมการฯ
- ๑๔.๔๕-๑๕.๐๐ น. อาหารว่าง
- ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น. อภิปราย และแลกเปลี่ยน ดำเนินรายการโดย คุณชัยพันธุ์ ประภาสะวัต อนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
- ๑๖.๐๐ – ๑๖.๓๐ น. สรุปการสัมมนา และปิดการสัมมนาโดย คุณวีรวัฒน์ ธีรประสาธน์ ประธานคณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บทสรุปและเสนอแนะ
ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน
โดย
คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า
ใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
และ
มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย
ในศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

๑. วัตถุประสงค์การจัดทำข้อเสนอ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนกรณีความขัดแย้งระหว่างองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) กับประชาชน จำนวน ๗ กรณี ลักษณะของความขัดแย้งมีสองลักษณะคือ การได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้ และการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป. ในพื้นที่ป่าได้ไปทำลายป่าธรรมชาติ โดยประชาชนในพื้นที่ต้องการจะรักษาไว้เป็นป่าธรรมชาติ อีกลักษณะหนึ่งคือ การไปแย่งชิงที่ดินทำกินที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชน

คณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ซึ่งรับผิดชอบตรวจสอบและเสนอแนะต่อกรณีร้องเรียนดังกล่าว มีความเห็นว่าสาเหตุของความขัดแย้งมาจากนโยบายของรัฐบาลในการมอบพื้นที่ป่าให้กับ อ.อ.ป. ในการสัมปทานทำไม้และการปลูกสร้างสวนป่าและบทบาทของ อ.อ.ป. ในการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อฟื้นฟูป่าภายหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ ว่าบรรลุเป้าหมายและมีความจำเป็นหรือไม่ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ อ.อ.ป. เผชิญกับสภาวะทางการเงินขาดทุน จึงทำให้ อ.อ.ป. ต้องเร่งดำเนินการทำสวนป่าเชิงพาณิชย์เพื่อหารายได้ให้กับองค์กร จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่เร่งให้เกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการทำลายป่าธรรมชาติที่ฟื้นตัวขึ้นมาใหม่

จากสถิติการป่าไม้ของประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า^{*} พื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ในปี พ.ศ.๒๕๔๘ มีจำนวนเนื้อที่ ๑๐๖,๓๑๕,๓๗๕ ไร่ หรือร้อยละ ๓๓.๐๕ ของพื้นที่ประเทศ โดยในนั้นเป็นสวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. ที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานเนื้อที่ ๕๕๗,๖๔๖ ไร่ และสวนป่าที่กรมป่าไม้ปลูกและส่งมอบให้

^{*} สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์, “สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย ๒๕๔๘”, มูลนิธิโลกสีเขียว, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

อ.อ.ป. ๓๓๒,๕๓๒ ไร่ ซึ่งเป็นสวนป่าที่ปลูกขึ้นเพื่อฟื้นฟูป่า และปัจจุบันสภาพป่าธรรมชาติกำลังฟื้นตัว แต่ อ.อ.ป. กำลังจัดการสวนป่าเหล่านั้นในลักษณะทำลายป่าธรรมชาติ และใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น ปลูกยางพารา ปลูกน้ำมัน ในภาคใต้ การทำไม้สวนสักในภาคเหนือ หรือยูคาลิปตัสในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงไม่สอดคล้องเหมาะสมอีกทั้งประชาชนในพื้นที่มีความประสงค์จะรักษาให้เป็นป่าชุมชนที่ชุมชนร่วมบริหารจัดการเพื่อให้เป็นป่าธรรมชาติต่อไป

เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้กับราษฎรจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหามาในทางนโยบายและกฎหมาย ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการพื้นที่ป่าที่โอนให้กับ อ.อ.ป.ควรจะเป็นทิศทางอย่างไร ที่จะทำให้มีการฟื้นฟูป่าพื้นที่ป่าดังกล่าวให้เป็นป่าธรรมชาติ เพื่อการเพิ่มพื้นที่ป่าและรักษาระบบนิเวศป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

ดังนั้นคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้หารือกับประธานคณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้ความเห็นกับรัฐบาลก่อนนโยบายและแผนการพัฒนาผลการปรึกษาหารือเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๕ มีความเห็นว่า อ.อ.ป.เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจซึ่งเป็นองค์กรของรัฐ มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่มีทั้งพนักงานและลูกจ้างจำนวนมาก รับผิดชอบดูแลพื้นที่สวนป่ากว่า ๑ ล้านไร่ ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ความเป็นอยู่ของประชาชน และการดำเนินงานต่อสังคม จึงเห็นควรให้มีการทบทวนนโยบายของรัฐบาลในการจัดการพื้นที่สวนป่าดังกล่าว ตลอดจนทบทวนภารกิจของ อ.อ.ป.

ที่ประชุมได้มีมติให้จัดทำรายงานการศึกษาเพื่อนำเสนอในทางนโยบายต่อรัฐบาล และให้มีการดำเนินการศึกษาพร้อมทั้งประมวลเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาดังกล่าวได้ร่วมกับหน่วยงานทางวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทศึกษาและติดตามข้อมูลในกรณีนี้มาแล้ว ซึ่งมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และมีการดำเนินการดังนี้

(๑) คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า เป็นหน่วยงานประสานงานรวบรวมข้อมูลจากทุกฝ่าย ได้แก่ แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (เรคอร์ด / RECOFTC) และมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ตลอดจนติดตามกรณีร้องเรียนของประชาชนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อนำมาประมวลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นในที่ประชุมร่วมกันระหว่างคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานวิทยาศาสตร์ฯ ของสภาที่ปรึกษาฯ ในการจัดทำข้อเสนอต่อรัฐบาล

(๒) เรคอร์ดและมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติประมวลกรณีศึกษาที่เกี่ยวกับทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน (สวนป่า) อย่างยั่งยืน โดยร่วมกับประชาชนในพื้นที่จัดทำรายงานกรณีศึกษา ได้แก่

(๒.๑) สวนป่าทองผาภูมิ ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี (โครงการ ๒ อ.อ.ป. ปลูกชดเชยตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ของอ.อ.ป. เริ่มปลูกตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๖ พื้นที่รวม ๑๘,๗๒๓ ไร่)

(๒.๒) สวนป่าสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ (โครงการ ๒) พื้นที่ ๑,๕๒๗ ไร่ ซึ่งปัจจุบันได้รื้อถอนสวนป่ายุคาลิปต์สออกแล้ว และฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ

(๒.๓) สวนป่าห้วยน้ำขาว ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่ (โครงการ ๔ สวนป่าที่ผู้ได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้รายอื่นๆปลูก อ.อ.ป. รับมอบมาดูแลรักษาไว้ตามนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สวนป่าเหล่านี้รวมถึงสวนป่าที่ปลูกโดยบริษัทจังหวัดทำไม้ พื้นที่รวม ๖,๕๐๐ ไร่)

(๓) มุลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ศึกษาบทบาทของ อ.อ.ป. และการจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน

(๔) ระหว่างการศึกษาได้มีการจัดประชุมร่วมกับ อ.อ.ป. และพิจารณา ร่างรายงานการศึกษา ดังนี้

- วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๕ การประชุมชี้แจงข้อมูลของ อ.อ.ป. ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยมีตัวแทนจาก อ.อ.ป. เข้าร่วม ได้แก่ นายศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ กรรมการบริหาร อ.อ.ป. นายสมพงษ์ คุวจันทรานันท์ รักษาการตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคใต้ อ.อ.ป. และหัวหน้างานสวนป่าในพื้นที่

- วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๕ การประชุมรายงานความก้าวหน้าการศึกษารูปแบบสวนป่าในความดูแลรับผิดชอบของ อ.อ.ป. ณ สำนักงาน กสม.

- วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๕ การประชุมแลกเปลี่ยนร่างรายงานการศึกษา ณ สำนักงานนักเรียนคริสเตียน กรุงเทพฯ

- วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ร่วมกับชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม จัดเสวนาเรื่อง “วิพากษ์แผนยุทธศาสตร์ ๕ ปี อ.อ.ป. ณ ห้องประชุมสมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

- วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ จัดสัมมนาเรื่อง “ทางเลือกและรูปแบบการจัดการสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานอย่างยั่งยืน” ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒. บทสรุปของรายงานการศึกษา

๑. อ.อ.ป. ดำเนินการไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์การฟื้นฟูป่าธรรมชาติ และการทำไม้ในสวนป่าของ อ.อ.ป. เป็นการกระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ในปี พ.ศ.๒๔๕๐ เพื่อสัมปทานทำไม้สัก แทนบริษัททำไม้ต่างประเทศที่ทำสัมปทานไม้สักมานานเกือบ ๑๐๐ ปี (ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๕๕-๒๔๕๗) โดยอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๕ ย้ายมาสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

อ.อ.ป. เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่มีวัตถุประสงค์ในการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมป่าไม้ และปลูกสร้างสวนป่า ขณะเดียวกัน อ.อ.ป.ต้องให้บริการแก่รัฐและประชาชนในการค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมป่าไม้ด้วย ที่ผ่านมานโยบายของรัฐบาลมอบภารกิจให้ อ.อ.ป. เป็นผู้ได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้เกือบทั้งประเทศและเป็นรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีบทบาทหลักในการทำไม้ และดูแลรักษา ตลอดจนการปลูกบำรุงป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน อ.อ.ป.มีหุ้นอยู่ในบริษัทจังหวัดทำไม้โดยได้รับเงินปันผลเป็นรายปี และรายได้ส่วนนี้ต้องนำเข้ากระทรวงการคลัง หากบริษัทจังหวัดทำไม้รายใดที่ดำเนินการต่อไปไม่ได้ อ.อ.ป.จะเป็นผู้รับช่วงทำไม้สัมปทานต่อไป

นอกจากนี้ อ.อ.ป.เป็นองค์กรเดียวที่ได้สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรี ในการทำไม้นอกโครงการ เช่น การทำไม้ออกจากแนวทางสายไฟฟ้าแรงสูงในเขตอุทยานแห่งชาติ การทำไม้ออกจากบริเวณการก่อสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ การทำไม้ยืนต้นตายที่มีได้ตายเองตามธรรมชาติ และไม้ของกลางที่ตรวจยึดจากการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๕๔๕ หรือไม้เถื่อน ให้ อ.อ.ป.เป็นผู้จัดการไม้ของกลางทุกชนิด

ในช่วงระยะเวลาก่อนการยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศ (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๕ - ๒๕๓๓) เป็นช่วงเวลาที่พื้นที่ป่าไม้ของไทยลดลงมากจากการทำไม้สัมปทาน และการปลูกป่าเพื่อทดแทนการทำไม้ไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ในปี พ.ศ.๒๕๑๖ จำนวนเนื้อที่ป่าไม้ ๑๒๔ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๓๘.๖ ในปี พ.ศ.๒๕๓๔ จำนวนเนื้อที่ป่าไม้ลดลงเหลือ ๘๓.๔ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๖ แต่ปรากฏว่า ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ จำนวนเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจาก ๘๑.๑ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๒๕.๖ มาเป็น ๑๐๗.๕๓ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๓๓.๔ และลดลงเล็กน้อยในปี พ.ศ.๒๕๔๗ (ดูรายละเอียดจากสถิติเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย) จากตัวเลขดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ สังคมไทยตื่นตัวต่อวิกฤตป่าไม้เสื่อมโทรม และเกิดขบวนการประชาชนในการร่วมดูแลรักษาป่าชุมชน ปรากฏการณ์นี้จำเป็นต้องวิจัยว่ามาจากสาเหตุใด

เนื้อที่ป่าของประเทศไทยในปีที่มีการสำรวจ *

ปี พ.ศ.	เนื้อที่/ล้านไร่	ร้อยละ
๒๕๐๔	๑๓๘.๖	๔๓.๒
๒๕๑๖	๑๒๔.๐	๓๘.๖
๒๕๑๘	๑๐๘.๖	๓๔.๑
๒๕๒๑	๘๗.๕	๓๐.๕
๒๕๒๕	๘๓.๒	๒๕.๔
๒๕๒๘	๘๕.๘	๒๘.๐
๒๕๓๑	๘๕.๖	๒๗.๕
๒๕๓๒	๘๕.๔	๒๖.๖
๒๕๓๔	๘๓.๔	๒๖.๐
๒๕๓๖	๘๒.๒	๒๕.๖
๒๕๓๘	๘๑.๑	๒๕.๖
๒๕๔๑	๑๐๗.๕๓*	๓๓.๔
๒๕๔๓	๑๐๖.๓๒**	๓๓.๐๕
๒๕๔๗	๑๐๔.๘๑	๓๒.๖๗

ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๐ - ๒๕๓๒ ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสานจึงได้คัดค้านการตัดไม้สัมปทานในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ ภายหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศในปี พ.ศ.๒๕๓๒ อ.อ.ป.ต้องหารายได้ให้กับองค์กรด้วยการปลูกสร้างสวนป่าเศรษฐกิจแทน

เมื่อมาพิจารณาบทบาทการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป. ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๐ อ.อ.ป.ปลูกสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ ซึ่งเป็นการปลูกทดแทนไม้ธรรมชาติที่ถูกตัดออกไปจากการให้สัมปทานตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๕๒๔ มาตรา ๕๘ ทวิ กำหนดไว้ดังนี้

* ที่มาข้อมูล: อ่างใน สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์. "สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย ๒๕๔๘". อ่างแล้ว, หน้า ๑๓๓.

๑) ปี ๒๕๐๔ - ๒๕๔๑ รงชัย จารุพัฒน์ (๒๕๔๔)

๒) ๒๕๔๓* สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย. ๒๕๔๔

๒๕๔๓** สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย. ๒๕๔๖

๓) ๒๕๔๗ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๔๗

“ในกรณีการทำไม้หวงห้าม หรือเก็บหาของป่าหวงห้าม โดยการให้สัมปทาน การอนุญาตให้ผูกขาด หรือการอนุญาตให้ทำไม้หวงห้ามเพื่อการค้าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าที่ได้เตรียมการกำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ได้กำหนดโครงการทำไม้หรือเก็บหาของป่าไว้แล้ว หรือการอนุญาตตามมาตรา ๑๓ มาตรา ๑๘ หรือมาตรา ๕๔ รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนด

- (๑) ให้ผู้รับสัมปทานหรือผู้รับอนุญาต ทำการบำรุงป่า หรือปลูกสร้างสวนป่าตามคำสั่งและวิธีการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด หรือ
- (๒) ให้ผู้รับสัมปทานหรือผู้รับอนุญาตออกค่าใช้จ่ายเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการบำรุงป่า หรือปลูกสร้างสวนป่าให้แทน.....”

อ.อ.ป. เป็นหน่วยงานของรัฐที่ได้รับสัมปทานทำไม้จึงต้องมีหน้าที่บำรุงป่าและปลูกสร้างสวนป่าให้สมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งเป็นสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน หลังจากนั้นมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕ อนุมัติให้ อ.อ.ป. ใช้ประโยชน์สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานไม้ที่ไม่อยู่ในเขตอนุรักษ์

ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๕๘ ทวิ และมติ ค.ร.ม. วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕ อ.อ.ป. ต้องปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าธรรมชาติทดแทนไม้ที่ถูกตัดออกไป แต่ในความเป็นจริง อ.อ.ป.เข้าไปตัดไม้ในสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานเพื่อนำไปขาย (โครงการที่ ๒, ๓, และ ๔)^๒ เป็นจำนวนเนื้อที่ ๕๕๗,๖๔๖.๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔ ของพื้นที่สวนป่าทั้งหมด^๓ และยักรวมถึงสวนป่าที่กรมป่าไม้ส่งมอบให้ (โครงการที่ ๕) ๓๓๒,๘๓๒.๔๘ ไร่ หรือร้อยละ ๒๘.๗ ของพื้นที่สวนป่าทั้งหมด ซึ่งปลูกโดยใช้งบประมาณแผ่นดินเพื่อฟื้นฟูป่าธรรมชาติกลับคืนมา การกระทำดังกล่าวของ อ.อ.ป.จึงไม่ชอบด้วยกฎหมายเพราะเป็นการทำไม้ที่เป็นสมบัติของชาติไปหารายได้ให้กับองค์กร โดยที่ไม่มีรายได้เข้ารัฐตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๖ – ๒๕๔๘ อีกทั้งวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูป่าธรรมชาติของ อ.อ.ป. ก็ไม่มีประสิทธิภาพตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้

^๒ โครงการที่ ๑ ปลูกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วยเงินลงทุนของ อ.อ.ป.

โครงการที่ ๒ ปลูกชดเชยตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศของ อ.อ.ป.

โครงการที่ ๓ ปลูกแทนบริษัทจังหวัดทำไม้ต่างๆ ที่ส่งเงินให้ อ.อ.ป. ดำเนินการ

โครงการที่ ๔ เป็นสวนป่าบริษัทจังหวัดทำไม้ปลูกชดเชยตามเงื่อนไขสัมปทาน อ.อ.ป. รับมอบจากกรมป่าไม้ มาดูแลและใช้ประโยชน์

โครงการที่ ๕ เป็นสวนป่าที่ปลูกโดยงบประมาณของกรมป่าไม้ ส่งมอบให้ อ.อ.ป. ดูแลและใช้ประโยชน์

^๓ พื้นที่สวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๘) มีทั้งหมด ๑,๑๑๘,๓๗๔.๓๕ ไร่ จาก ๑๒๔ สวนป่า, สำนักวิจัยพัฒนาและสารสนเทศ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘.

๒. การปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่เสี่ยงภัยก่อให้เกิดปัญหาดินถล่ม

จากการตรวจสอบที่ตั้งสวนป่าของ อ.อ.ป. จากกรมทรัพยากรธรณีพบว่า สวนป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากมี จำนวน ๔๖ สวนป่า อยู่ในภาคเหนือตอนบน ๑๗ สวนป่า, ภาคเหนือตอนล่าง ๑๐ สวนป่า, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๗ สวนป่า, ภาคกลาง ๒ สวนป่า และภาคใต้ ๑๐ สวนป่า สวนป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยต่อดินถล่มส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็นสวนไม้สักโดยส่วนใหญ่ สิ่งที่ต้องป้องกันไว้ก่อนคือการตัดไม้จากสวนป่า อ.อ.ป. อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการ พังทลายของหน้าดินจากบริเวณสวนป่า

อย่างไรก็ตาม การสำรวจที่ตั้งสวนป่าของ อ.อ.ป. ในพื้นที่เสี่ยงภัยในชั้นต้นนี้ สามารถสำรวจได้ระดับตำบลเท่านั้น เพราะข้อมูลแสดงที่ตั้งสวนป่าของ อ.อ.ป. มิได้ระบุหมู่บ้านที่สวนป่าตั้งอยู่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบในระดับพื้นที่ให้ชัดเจนว่า สวนป่าใดบ้างที่อยู่ในภาวะเสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำป่าไหลหลาก และมีชุมชนที่อยู่ในเขตที่ตั้งสวนป่าจำนวนเท่าใด หากพบว่าสวนป่าใดตั้งอยู่ในเขตที่อาจก่อให้เกิดการถล่มลงของหน้าดินหรือเส้นทางน้ำป่าไหลหลากแล้ว อ.อ.ป. ไม่ควรที่จะตัดไม้จากสวนป่านั้นออกอย่างเด็ดขาด ในทางตรงกันข้าม อ.อ.ป. ควรร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ รักษาและฟื้นฟูป่าธรรมชาติเพื่อทำหน้าที่ยึดเกาะหน้าดินไว้ ถือเป็น การป้องกันความเสี่ยงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นอีกทางหนึ่ง

๓. การปลูกสร้างสวนป่าได้สร้างความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่

จากกรณีร้องเรียนของประชาชนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีจำนวนทั้งหมด ๗ กรณี แต่มีผลกระทบต่อชุมชนจำนวนมากปัญหาพื้นฐานร่วมกันของกรณีร้องเรียนมาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีมานานทั้งก่อนและภายหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ เมื่อกรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ให้ อ.อ.ป. ดำเนินการสัมปทานทำไม้ และปลูกสร้างสวนป่า ความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมระหว่างประชาชนกับกรมป่าไม้ ทั้งด้านการทำลายป่าธรรมชาติจากการสัมปทานทำไม้ของบริษัททำไม้ การแย่งชิงที่ดินทำกินของประชาชน ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นความขัดแย้งระหว่าง อ.อ.ป. กับประชาชน ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

๓.๑) อ.อ.ป. ได้ทำลายป่าธรรมชาติที่มีการฟื้นตัวตามธรรมชาติจนกลายเป็นป่าสมบูรณ์สำหรับแปลงที่ อ.อ.ป. ยังไม่ได้ปลูกสวนป่า พื้นที่ดังกล่าวประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าที่อยู่ในชุมชน อ.อ.ป. ได้อ้างว่าการไถดัดป่าธรรมชาตินั้นเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม มีเปอร์เซ็นต์การรอดตายต่ำ จึงได้นำพื้นที่มาปลูกสวนป่าเศรษฐกิจ ในขณะที่ประชาชนในพื้นที่มีความเห็นว่าเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ การไถดัดของ อ.อ.ป. ทำให้เกิดผลกระทบต่อ การขาดแคลนแหล่งน้ำ ทำลายป่าธรรมชาติและสัตว์ป่า และไม่สมควรที่จะมาปลูกสวนป่าเศรษฐกิจแทน เช่น ยางพารา ปาล์ม น้ำมัน หรือยูคาลิปตัสเป็นต้น ประชาชนในพื้นที่ต้องการให้นำพื้นที่ดังกล่าวให้ชุมชนจัดการเป็นป่าชุมชน

กรณีร้องเรียนของปัญหานี้ได้แก่ ๑) พื้นที่สวนป่าห้วยน้ำขาว ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ๒) สวนป่าหลังสวน บ้านห้วยทรายขาว อ.หลังสวน จ.ชุมพร

๓.๒) การดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้ของ อ.อ.ป. ได้มีการชักชวนให้ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านป่าไม้ โดยจะได้สิทธิทำงานเป็นลูกจ้างของ อ.อ.ป. ที่ดินทำกินครอบครัวละ ๕ ไร่ และที่อยู่อาศัยอีก ๑ ไร่ หากบุคคลใดไม่ยินยอม จะมีการข่มขู่ คุกคาม โดยการจ้างผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ดำเนินการแทน และใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าดำเนินการกับประชาชน นอกจากนี้ยังมีการเรียกเก็บใบเสียบ่ารุงท้องที่ การดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า ในช่วงระยะแรกให้ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้มีอิทธิพล เป็นผู้คุมคนงานปลูกป่า โดยปลูกทับพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชนในช่วงของการผลิตและการเก็บเกี่ยว ในภาคอีสานมีการปลูกไม้ยูคาลิปตัส ในภาคใต้ปลูกไม้ยางพาราและปาล์มน้ำมัน กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้ได้แก่ ผู้เดือดร้อน จากการปลูกสร้างสวนป่าทับที่ดินทำกิน ผู้เดือดร้อนที่เป็นสมาชิกโครงการหมู่บ้านป่าไม้ และผู้เดือดร้อนที่เป็นครอบครัวขยายซึ่งประสบปัญหาไร้อิทธิพลที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินไม่เพียงพอ

กรณีร้องเรียนของปัญหานี้ ได้แก่ ๑) สวนป่าคอนสาร อ.คอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ๒) สวนป่าคลองท่อม ต.เพขลา อ.คลองท่อม จ.กระบี่ ผู้ร้องเรียน นายมนัส ใจเกลี้ยง

๓.๓) พื้นที่สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานของ อ.อ.ป. ได้ทับซ้อนพื้นที่ทำกินของประชาชน ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานบุกเบิกที่ทำกินมาก่อนการเป็นพื้นที่สวนป่า แต่ไม่มีเอกสารสิทธิที่ดินทางอ.อ.ป. ได้ดำเนินการโดยเสนอเงื่อนไขประชาชนสมัครเป็นสมาชิกสวนป่า หากไม่เป็นสมาชิก หรือขายสิทธิในที่ดิน อ.อ.ป. จะจับกุมและดำเนินคดี

กรณีร้องเรียนของปัญหานี้ได้แก่ สวนป่าไชยา ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

๓.๔) การบุกรุกและยึดที่ดินทำกินของประชาชนในพื้นที่ทั้งที่มีเอกสารสิทธิและไม่มีเอกสารสิทธิที่ดิน โดยบังคับให้ประชาชนขายสิทธิในที่ดินให้แก่ อ.อ.ป. ในกรณีที่มีเอกสารสิทธิที่ดินในกรณีที่ไม่มีเอกสารสิทธิที่ดินได้ดำเนินการปลูกสวนป่ายางพารา และปาล์มน้ำมันทับที่ดินทำกินของประชาชน โดยการข่มขู่คุกคาม

กรณีร้องเรียนของปัญหานี้มี ๓ กรณี ในพื้นที่สวนป่าคลองท่อม ต.เพขลา อ.คลองท่อม จ.กระบี่ ผู้ร้องเรียนได้แก่ ๑) นางเนียน ถิ่นปกาสัย และ ๒) นายส่องไชยสวัสดิ์

ลักษณะของปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การดำเนินการของ อ.อ.ป. ไม่ได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งสร้างความขัดแย้งกับประชาชนด้วยการแย่งชิงที่ดินมาจากประชาชน โดย อ.อ.ป. อ้างสิทธิตามกฎหมายที่ดำเนินการได้อย่างเต็มที่ต่อการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้ ด้วยการทำลายป่าธรรมชาติและปลูกสร้างสวนป่าขึ้นใหม่ ตามโครงการปลูกสร้างสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน การดำเนินการดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย และป่าธรรมชาติที่ถูกทำลายก็ไม่อยู่ใน

เกณฑ์ของเปอร์เซ็นต์รอดตายต่ำตามระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการอนุญาตให้ทำการปลูกสร้างสวนป่า หรือ ปลูกไม้ยืนต้นภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๐ ข้อ ๔.๑^๔

ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้การปลูกป่าทดแทนนำไปสู่การฟื้นฟูป่าธรรมชาติ ดังนั้นการฟื้นฟูดูแลรักษาสวนป่าให้กลับคืนเป็นป่าธรรมชาติจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการส่งมอบพื้นที่ให้กับ อ.อ.ป. เพื่อนำไปปลูกสร้างสวนป่าทดแทนป่าธรรมชาติที่ได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้ไปแล้ว

๔. การจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน

จากการศึกษา “ทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน” โดยเลือกกรณีศึกษา ๓ แห่ง ได้แก่ สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สวนป่าห้วยน้ำขาว จ.กระบี่ และสวนป่าสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า การปลูกสร้างสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์การฟื้นฟูป่าธรรมชาติทดแทนการสัมปทานทำไม้ ตามเงื่อนไขของพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๕๒๔ มาตรา ๕๘ ทวิ ทั้งนี้เพราะว่าการตัดไม้ออกจากพื้นที่ป่ามีความขัดแย้งกับนโยบายการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ทั้ง ๒๕ กลุ่มน้ำของประเทศ

ผลการศึกษาทั้ง ๓ พื้นที่ พบว่า พื้นที่ป่าก่อนที่จะมาปลูกป่าหลังจากการสัมปทานนั้นเป็นป่าดั้งเดิม มีความหลากหลายของระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น โดยพบว่าทั้ง ๓ พื้นที่นั้นเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นแหล่งพึ่งพิงใช้ประโยชน์ทั้งพืชอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอย เป็นแหล่งน้ำ แหล่งดินน้ำเพื่อการอุปโภค รวมทั้งเพื่อการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน

^๔ เดิมกำหนดว่า “ป่าเสื่อมโทรม” หมายความว่า พื้นที่ป่าในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมดหรือบางส่วน มิไม่มีค่าที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนได้ตามธรรมชาติ โดยมีลูกไม้ขนาดความสูงเกิน ๒ เมตรขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ ๒๐ ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตวัดโดยรอบลำต้นตรงที่สูง ๑๐๐ เซนติเมตร ตั้งแต่ ๕๐-๑๐๐ เซนติเมตร ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ ๘ ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตเกิน ๑๐๐ เซนติเมตรขึ้นไปขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ ๒ ต้น หรือพื้นที่ป่าที่มีไม้เข้าหลักเกณฑ์ทั้ง ๓ ลักษณะดังกล่าวเมื่อรวมกันแล้วต้องมีจำนวนไม่เกินไร่ละ ๑๖ ต้น

ต่อมามีการแก้ไขเป็นป่าไม้ที่ไม่มีค่าซึ่งมีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนได้ตามธรรมชาติ โดยมีไม้ขนาดความโตวัดโดยรอบลำต้นตรงที่สูง ๑๓๐ เซนติเมตร ตั้งแต่ ๕๐ - ๑๐๐ เซนติเมตร ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ ๘ ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตเกิน ๑๐๐ เซนติเมตรขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ ๒ ต้น

นอกจากนี้ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ข้อ ๒๔ ได้ระบุไว้ อย่างชัดเจนว่า “เมื่อปรากฏว่าป่าสงวนแห่งชาติแห่งใดมีสภาพเสื่อมโทรม ไม่มีค่าเหลืออยู่ส่วนน้อยและป่าสงวนแห่งชาตินั้นไม่อาจกลับฟื้นคืนได้เองตามธรรมชาติ และมีผู้ที่ประสงค์ขอรับอนุญาตเป็นหนังสือทำการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าก็ให้ยื่นคำขอตามแบบ ๗ ทำระเบียบนี้....”

จากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าในปัจจุบันผ่านการได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้มากกว่า ๓๐ ปี แต่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ระดับหนึ่งจากการฟื้นตัวของป่าอีกครั้ง ทำหน้าที่เป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชน โดยพบว่าแต่ละพื้นที่มีศักยภาพทั้งทางที่ตั้ง ฐานทรัพยากร รวมทั้งศักยภาพทางสังคมในปัจจุบันที่แตกต่างกันไป ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกันไปตามศักยภาพ เช่น หลายพื้นที่มีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิ และในขณะที่เดียวกันพบว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษายังคงมีการพึ่งพิงทรัพยากร

ดังนั้นจึงควรมีพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นป่าต้นน้ำ เป็นเขตกันชน และแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิส่วนในพื้นที่ป่าสงวนนั้นมีชุมชนล้อมรอบและพึ่งพิงป่าสูง และมีการจัดการเป็นป่าชุมชนอยู่แล้ว ก็ให้มีการจัดการเป็นป่าชุมชนใช้สอยควบคู่การเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การฟื้นฟูป่าเบญจพรรณ โดยในทุกพื้นที่ควรให้มีการพัฒนาและจัดทำแผนการจัดการ ตกลงร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการและติดตามร่วมกัน และหากยังให้มีการตัดต้นไม้ออกจากสวนป่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอีกเป็นรอบที่สาม เพราะฉะนั้นในระดับพื้นที่ทั้ง ๓ มีข้อเสนอให้ยุติการตัดไม้ออกจากสวนป่า เพราะขัดกับเจตนารมณ์การฟื้นฟูป่าตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ และยังสร้างปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางสังคม

๕. บทบาทและภารกิจของ อ.อ.ป.ต้องถูกทบทวนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

อ.อ.ป.เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่เคยรุ่งเรืองในการหารายได้ให้กับรัฐ ในช่วงระยะเวลาก่อนการยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศ (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๕ – ๒๕๓๓) กล่าวคือ อ.อ.ป.มีกำไรสุทธิเฉลี่ยปีละ ๒๕๓ ล้านบาท อันเนื่องมาจากการได้รับอนุญาตสัมปทานทำไม้ ในสถานะที่ประเทศไทยยังมีป่าสมบูรณ์

ภายหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศในปี พ.ศ.๒๕๓๒ อ.อ.ป.ได้ประสบปัญหาขาดทุนเรื่อยมา ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๖ – ๒๕๔๘ โดยไม่ได้นำรายได้เข้ากระทรวงการคลัง อันเนื่องจากไม่มีพื้นที่สัมปทานทำไม้ในประเทศ และประเทศเพื่อนบ้านระงับการอนุญาตสัมปทานทำไม้ อ.อ.ป.จึงต้องหารายได้ให้กับองค์กรด้วยการปลูกสร้างสวนป่าเศรษฐกิจแทน เนื่องจาก อ.อ.ป.มีพนักงานจำนวนมาก ไม่อาจยุบบทบาทลงได้ทันทีทันใด

รายได้ที่เพิ่มขึ้นหลังปี ๒๕๓๖ เป็นต้นมา คือ การทำไม้จากสวนป่า ทั้งไม้สัก ไม้ยูคาลิปตัส และน้ำยางพารา โดยเฉพาะการทำไม้สักในสวนป่านั้น ในปี ๒๕๓๘ หารายได้ให้กับ อ.อ.ป. เพิ่มขึ้นเป็น ๑๓๓.๔๔ ล้านบาท จาก ๒๖.๘๗ ล้านบาท แต่ในปี ๒๕๓๘ แหล่งรายได้จากไม้ซุงสักและไม้กระยาเลยก็ยังเป็นสัดส่วนที่สำคัญ การทำไม้สวนป่าจึงกลายมาเป็นแหล่งรายได้สำคัญหลักของ อ.อ.ป. หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน รายได้จากการทำไม้สักสวนป่าเพิ่มขึ้นเป็น ๓๔๔.๔๘ ล้านบาทในปี ๒๕๔๕, ๓๘๖.๒๔ ล้านบาทในปี ๒๕๔๖, ๔๖๓.๒๐ ล้านบาทในปี ๒๕๔๗ และ ๔๗๘.๑๘ ล้านบาทในปี ๒๕๔๘

โครงการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป.หลายโครงการได้เกิดความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ เช่น โครงการทำไม้สวนบ้านวัดจันทร์ จ.เชียงใหม่ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ จ.ศรีสะเกษ และอีกหลายพื้นที่ที่ประสบปัญหาการแย่งชิงพื้นที่ของประชาชนที่ทำกินมาก่อนในภาคอีสาน โครงการปลูกสร้างสวนป่าไม้ยางพาราและปาล์มน้ำมันในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และกระบี่ เป็นต้น และกรณีปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องร้องเรียนมาสู่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งมานาน แต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา

ผลจากการศึกษาของคณะทำงาน และการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดิน และป่า ที่ผ่านมา พบปัญหาดังต่อไปนี้

- ๑) จากกรณีศึกษา และกรณีร้องเรียน อ.อ.ป.ได้ทำลายป่าธรรมชาติเพื่อปลูกสร้างสวนป่าอันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ไม่รักษาระบบนิเวศน์และทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ
- ๒) การปลูกสร้างสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่จะเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่กลับทำไม้ในพื้นที่สวนป่าแทนตามที่กล่าวมา ดังกรณีศึกษาตัวอย่าง ๓ พื้นที่
- ๓) อ.อ.ป.ประสบปัญหาขาดทุนมาโดยตลอด เพราะไม่มีพื้นที่ป่าให้อ.อ.ป.ต้องหารายได้จากการทำไม้สัมปทาน และถ้าส่งเสริมให้อ.อ.ป.หารายได้จากการแปลงพื้นที่สวนป่าเป็นทุน ด้วยการกำหนดแผนกลยุทธ์จะยิ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดการทำลายป่าธรรมชาติมากยิ่งขึ้น
- ๔) การปลูกสร้างสวนป่าได้สร้างความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการดูแลรักษาให้เป็นป่าชุมชน ที่ชุมชนมีส่วนร่วมจัดการ

๓. ข้อเสนอแนะ

นับแต่ภายหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ ภารกิจของ อ.อ.ป.ที่เคยมีรายได้จำนวนมากจากการสัมปทานทำไม้ ต้องเผชิญกับภาวะขาดทุนอย่างหนัก ไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับองค์กรซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่ต้องพึ่งตนเอง และหารายได้ให้กับรัฐ การทำไม้จากสวนป่าขายและจะมีแผนกลยุทธ์ปรับปรุงฐานะทางการเงินของ อ.อ.ป. เพื่อให้ อ.อ.ป.เป็นหน่วยงานที่ไม่เป็นภาระกับรัฐนั้น ปัจจุบันยังไม่มีการตรวจสอบทั้งจากหน่วยงานรัฐด้วยกันและคนในสังคมว่า อ.อ.ป. มีสิทธิตัดไม้จากสวนป่า ที่ปลูกขึ้นเพื่อทดแทนป่าธรรมชาติที่ถูกตัดจากการสัมปทาน หรือ “สวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน” หรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น สวนป่าที่กรมป่าไม้ปลูกด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินนั้น ก็ได้ยกให้กับ อ.อ.ป. ใช้ประโยชน์แบบให้เปล่า ขณะที่สวนป่าที่ อ.อ.ป. ส่งมอบให้กับกรมป่าไม้เพื่อผนวกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ กรมป่าไม้กลับต้องจ่ายเงินชดเชยให้กับ อ.อ.ป.

ดังนั้นคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะทำงานแผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาค เอเชียแปซิฟิก และมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ จึงได้มีข้อเสนอทางนโยบายต่อ อ.อ.ป. ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการพื้นที่สวนป่าในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม

พื้นที่สวนป่าในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม ให้รักษาไว้ เป็นป่าธรรมชาติ เพื่อป้องกันความเสี่ยงภัย ในพื้นที่ที่ชุมชนจัดการได้ ก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเป็นป่าชุมชน

๒. การจัดการพื้นที่สวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน

๒.๑) ให้อุดการทําไม้ในสวนป่าโครงการที่ ๒-๔ เนื่องจากเป็นสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน เนื่องจากการทําสวนป่าที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.๒๕๔๔ และการทําไม้ที่ไม่อยู่ใน เกณฑ์ของป่าเสื่อมโทรมตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗

๒.๒) ให้นำพื้นที่สวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทานโครงการที่ ๒-๔ จำนวนเนื้อที่ ๕๕๗,๖๔๖ ไร่^๔ มาบริหารจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมกับระบบนิเวศและศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจาก โครงการ นำร่องในพื้นที่ศึกษาเป็นตัวอย่าง เช่น สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่, สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัด กาญจนบุรี, สวนป่าสังขะ จังหวัดสุรินทร์

สำหรับในหลายพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศให้เป็นป่าต้นน้ำ หรือถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่า ให้รัฐบาลสงวนพื้นที่ของ อ.อ.ป. ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป่าไม้ ดูแลรักษา ต่อไป

๒.๓) ให้อุดการทําไม้ในสวนป่าโครงการที่ ๕ เนื่องจากเป็นสวนป่าที่กรมป่าไม้ปลูกด้วย งบประมาณแผ่นดิน เพื่อฟื้นฟูป่าธรรมชาติ แต่ภายหลังส่งมอบให้ อ.อ.ป. ดูแล สมควรให้นำมาจัดการเช่น เดียวกันกับข้อ ๒.๒

๓. ให้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่สวนป่าที่ทับที่ทำกินของประชาชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยการจำแนกพื้นที่ทำกินและป่าชุมชนให้ชัดเจน และนำมาจัดที่ดินให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจาก กรณีที่พื้นที่สวนป่าทับซ้อนที่ดินทำกิน หรือถูกแย่งชิงที่ดินจากอ.อ.ป. ด้วยวิธีการต่างๆที่เป็นการละเมิด สิทธิของประชาชน สำหรับพื้นที่ที่ชุมชนประสงค์จัดการเป็นป่าชุมชน ก็สงวนพื้นที่ให้กรมป่าไม้จัดการ เป็นป่าชุมชนร่วมกับประชาชนในพื้นที่

เนื่องจากการดำเนินงานของ อ.อ.ป. ขัดกับวัตถุประสงค์การฟื้นฟูป่าธรรมชาติภายหลังสัมปทาน ทําไม้ และการทําไม้ในสวนป่า ตลอดจนขัดกับกฎหมาย การไม่สามารถส่งเงินให้กับกระทรวงการคลัง อีกทั้งการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติไม่จำเป็นต้องให้ อ.อ.ป. ดำเนินการอีกต่อไป เนื่อง

^๔ สำนักวิจัยพัฒนาและสารสนเทศ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๕.

จากเป็นภารกิจของกรมป่าไม้ และพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ชุมชนดูแลจัดการเป็นป่าชุมชน เพราะฉะนั้นการดำรง
อยู่ของ อ.อ.ป.จึงกลายเป็นภาระของรัฐที่ต้องนำภาษีของประชาชนมาชดเชยกับสถานะทางการเงินที่ขาดทุน
โดยไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น รัฐบาลต้องเร่งชะลอการอนุมัติแผนกลยุทธ์ ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔
ดังนั้นจึงควรปรับโครงสร้างการทำงานของ อ.อ.ป. และทบทวนว่า อ.อ.ป.ควรดำรงอยู่หรือไม่ หรือควรมี
ภารกิจอย่างไรที่เหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน

ข้อเสนอทางนโยบาย : การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.)

มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ

การก่อตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ หรือ อ.อ.ป. เป็นรัฐวิสาหกิจตั้งขึ้นในปี ๒๔๕๐ เพื่อทำสัมปทานไม้สัก หลังจากบริษัทอังกฤษและบริษัทต่างประเทศอื่นๆ ซึ่งทำไม้สักในประเทศไทยมานานเกือบ ๑๐๐ ปี (ประมาณปี ๒๓๕๕-๒๔๕๗) สิ้นอายุสัมปทาน ในปี ๒๔๕๗ ระยะเวลา อ.อ.ป. สังกัดกรมป่าไม้^๑ ต่อมา จึงย้ายมาสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์^๒ ในปี ๒๔๕๘

วัตถุประสงค์การจัดตั้ง อ.อ.ป. ตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๔๕๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๑๗ และ พ.ศ. ๒๕๓๓ ระบุไว้ ๕ ประการ^๓ โดยย่อ คือ (๑) บริการแก่รัฐ และประชาชน ในการ อุตสาหกรรมป่าไม้ (๒) ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมป่าไม้ (๓) ปลูกสร้างสวนป่า (๔) ค้นคว้า วิจัย (๕) เผยแพร่ความรู้ (รายงานประจำปี องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๓๔) แต่การดำเนินงานของ อ.อ.ป. ที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์ข้อ (๒) และ (๓) เท่านั้น นั่นก็คือ การทำอุตสาหกรรมไม้ (การทำ ไม้สัมปทาน การแปรรูปไม้) และการปลูกสร้างสวนป่าเป็นงานหลัก

การทำไม้สัมปทาน: พ.ศ. ๒๔๕๐ – ๒๕๓๑

หลังจากสัมปทานป่าไม้สักของชาวต่างประเทศสิ้นสุดลงในปี ๒๔๕๗ รัฐบาลได้ก่อตั้ง บริษัทป่าไม้ ร่วมทุน ขึ้นดำเนินการแทน และในปี ๒๔๕๘ ได้มีการจัดตั้งบริษัทป่าไม้จังหวัดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อรับทำไม้ในท้องถิ่นๆ ดังนั้น การสัมปทานไม้สักในขณะนั้น จึงแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ อ.อ.ป., บริษัทป่าไม้ร่วมทุน, และบริษัทป่าไม้จังหวัด หลังจาก ไม้สักค่อยๆลดลง ก็ได้มีการปรับปรุงโครงการทำไม้ เพื่อให้สัมปทานแก่บริษัทจังหวัดทำไม้ เพื่อทำไม้กระยาเลย ตามนโยบายการให้สัมปทานระยะยาว ๓๐ ปี ตามมติคณะรัฐมนตรี ๑๘ เมษายน ๒๕๑๑ (๑๐๐ ปี กรมป่าไม้, ๒๕๓๕ : ๗๘) แต่สัมปทานแรกที่ให้กับ บริษัทป่าไม้จังหวัดทำไม้กระยาเลยเริ่มในปี ๒๕๑๖ และเมื่อถึงสิ้นปีนั้น รัฐบาลได้ให้สัมปทานกับบริษัท ป่าไม้จังหวัดรวม ๑๕๔ สัมปทาน และให้กับองค์การอื่นๆ อีกรวม ๑๐ สัมปทาน ได้แก่ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ๖ สัมปทาน องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ๒ สัมปทาน บริษัทสงเคราะห์สหายร่วมรบ เกาหลี จำกัด ๑ สัมปทาน และเอกชน ๑ สัมปทาน

มติคณะรัฐมนตรี ๑๘ เมษายน ๒๕๑๑ กำหนดหลักเกณฑ์การทำไม้กระยาเลย (ป่าบก) ด้วย วิธีการ ให้สัมปทานโดยไม่ต้องดำเนินการประมูล^๔ โดยผู้มีสิทธิได้รับสัมปทานมี ๒ จำพวก ได้แก่

๑) ผู้ที่เคยได้รับสัมปทานทำไม้ยูเคิมก่อนมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อสิ้นอายุก็มีสิทธิที่จะได้รับสัมปทานต่อตามหลักเกณฑ์ใหม่

๒) บริษัทที่ตั้งขึ้นเพื่อรับสัมปทานตามนโยบายของรัฐบาล (บริษัทจังหวัดทำไม้) กำหนดอัตราส่วนของผู้ถือหุ้น คือ อ.อ.ป. ๒๐%^๕ ผู้มีอาชีพทำไม้รายใหญ่ ๑๕% ผู้ได้รับอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้ด้วยเครื่องจักรรวมทั้งโรงงานประดิษฐ์กรรมด้วยเครื่องจักร ๑๕% ผู้รับอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้ด้วยแรงคนหรือตั้งโรงค้าไม้แปรรูป ๒๐% และประชาชนในท้องที่หรือจังหวัดใกล้เคียง ๓๐% และผู้รับสัมปทานมีหน้าที่ปลูกบำรุงป่า ด้วยค่าใช้จ่ายของผู้รับสัมปทานเอง โดยไม่ต้องเสียค่าบำรุงป่าเหมือนแต่ก่อน ดูแลรักษาป่าสัมปทานและป่าที่ปลูกขึ้น และช่วยเหลือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าสัมปทาน

ต่อมารัฐบาลยังได้อนุมัติให้ อ.อ.ป. เพิ่มทุนในบริษัทจังหวัดทำไม้ได้เป็นร้อยละ ๔๖.๖๗ โดย อ.ป. ได้รับเงินปันผลเป็นรายปี รายได้ส่วนนี้ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง รวมทั้งเงินปันผลจากบริษัทไม้อัดไทยที่ อ.อ.ป. ถือหุ้น ๑๐๐% ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี ๒๔๕๕ และแยกออกไปดำเนินกิจการเองในปี ๒๕๐๕

การที่ อ.อ.ป. เข้ามาถือหุ้น ก็เพื่อให้ อ.อ.ป. เป็นแกนหลักในการทำไม้และเป็นผู้นำหรือพี่เลี้ยงในการดูแลรักษาป่า รวมถึงการปลูกบำรุงป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน และหากบริษัทที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ไม่อาจดำเนินการต่อไปด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม อ.อ.ป. ก็จะเป็นผู้รับช่วงทำไม้ตามสัมปทานต่อไป

ในส่วนโครงการป่าไม้สัก ให้สัมปทานแก่ อ.อ.ป. ตามมติเดิม ซึ่งให้ไว้เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๐๓^๖ และป่าโครงการไม้กระยาเลย ซึ่งเป็นป่าที่ล่อแหลมต่ออันตราย มีการบุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่เสมอ ป่าต้นน้ำลำธารหรือป่าสาธิตอนุญาตให้แก่ อ.อ.ป. ที่เหลือจึงมอบให้บริษัทที่ตั้งขึ้นตามนโยบายนี้ (๑๐๐ ปี กรมป่าไม้, ๒๕๓๕ : ๗๘, ๑๐๘-๑๐๙)

อย่างไรก็ดี ดูเหมือนว่ารัฐบาลพยายามลดการทำไม้ลง ด้วยการประกาศปิดป่าสัมปทานทำไม้ลงร้อยละ ๕๐ ทั่วประเทศ แต่อีก ๕ ปีต่อมา คือในปี ๒๕๒๗ รัฐบาลกลับอนุมัติให้เปิดป่าสัมปทานที่ถูกปิด ๔๘ ป่า พื้นที่ ๑๔.๘ ล้านไร่ และในปี ๒๕๒๘ อนุมัติเปิดป่าสัมปทานที่ถูกปิดอีก ๓๐ ป่า พื้นที่ ๗.๕ ล้านไร่ กล่าวได้ว่าในห้วงเวลาดังกล่าว คือในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐-๒๕๒๐ นับเป็นช่วงที่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีอัตราการลดลงมากที่สุด และในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๒๐ นี้เองที่ประชาชนบางพื้นที่ในภาคเหนือและภาคอีสานเริ่มคัดค้านการตัดไม้สัมปทานในพื้นที่ป่าของชุมชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้คือผู้สัมปทานไม้รายใหญ่ของประเทศ เมื่อรวมกับบริษัทจังหวัดทำไม้จึงกลายเป็นผู้สัมปทานไม้เกือบทั้งประเทศ

นอกเหนือจากการทำไม้จากป่าสัมปทานแล้ว อ.อ.ป. ยังเป็นองค์กรเดียวที่ได้สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรี เข้าไปทำไม้ป่านอกโครงการ^๗ เช่น การทำไม้ออกจากแนวทางสายไฟฟ้าแรงสูงในเขตอุทยานแห่งชาติ การทำไม้ออกจากบริเวณการก่อสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ การทำไม้ยืนต้นตายที่มีได้ตาย

เองตามธรรมชาติ เป็นต้น) และ ไม้ของกลางที่ตรวจยึดจากการกระทำผิดพระราชบัญญัติป่าไม้หรือไม้เถื่อน ให้ อ.อ.ป. เป็นผู้รับซื้อ ไม้ของกลางทุกชนิด^๕

จากการที่ อ.อ.ป. เป็นผู้สัมปทาน ไม้รายใหญ่ของประเทศ จากนโยบายการให้สัมปทานระยะยาวของรัฐบาล รายได้ของ อ.อ.ป. พุ่งขึ้นเกือบเท่าตัว จาก ๑๓๔.๔๗ ล้านบาทในปี ๒๕๑๕ กระโดดเป็น ๒๔๗.๐๖ ล้านบาทในปี ๒๕๑๖ หลังจากนั้นจนถึงปีป่าสัมปทาน อ.อ.ป. สามารถทำกำไรได้มากกว่าในช่วงก่อนหน้านั้นอย่างมาก กล่าวคือ ตั้งแต่ปี ๒๔๕๐-๒๕๑๕ (๒๖ ปี) อ.อ.ป. มีกำไรสุทธิรวม ๑,๗๓๕.๕๑ ล้านบาท หรือเฉลี่ยปีละ ๖๖.๕ ล้านบาท เปรียบเทียบกับปี ๒๕๑๖-๒๕๓๑ (๑๕ ปี) อ.อ.ป. มีกำไรสุทธิรวม ๕,๒๗๖.๔๑ ล้านบาท เฉลี่ยปีละ ๒๕๑ ล้านบาท ก่อนรายได้จะลดฮวบลงในปี ๒๕๓๔ และประสบภาวะขาดทุนในอีก ๒ ปีต่อมา แต่ปีที่ อ.อ.ป. มีกำไรสุทธิสูงสุดคือปี ๒๕๓๑ จำนวน ๖๔๖.๖๖ ล้านบาท

ในส่วนของการแบ่งปันผลประโยชน์กลับไปสู่ท้องถิ่นจากกำไรที่ อ.อ.ป. ได้จากการทำไม้ร่วมกับบริษัทจังหวัดทำไม้ แม้ว่าจะมีข้อบังคับให้บริษัทจังหวัดทำไม้แบ่งผลกำไรร้อยละ ๑๐ ไปบำรุงการกุศลและสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่นที่ป่านั้นตั้งอยู่เป็นประจำทุกปี แต่ในความเป็นจริงท้องถิ่นกลับมิได้รับผลประโยชน์ใดๆ ในทางตรงกันข้าม กลับเกิดกระแสการคัดค้านการสัมปทาน ไม้จากประชาชนท้องถิ่นในหลายพื้นที่ ในช่วงปี ๒๕๒๕ - ๒๕๓๐ และความตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมอย่างกว้างขวาง นับเป็นจุดเปลี่ยนของการท้าทายแนวความคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ครั้งสำคัญในประเทศไทยในเวลาต่อมา

อ.อ.ป. หลังยกเลิกสัมปทานทำไม้

นโยบายยกเลิกสัมปทานทำไม้ในปี ๒๕๓๒ ได้ส่งผลกระทบต่อ อ.อ.ป. และบริษัทจังหวัดทำไม้ กระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๓๓ ให้ อ.อ.ป. ถอนตัวจากการเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจังหวัดทำไม้ทุกจังหวัด (รายงานประจำปี องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, ๒๕๓๔ : ๒๓) และหนทางคืนเงินเพื่อให้องค์กรอยู่รอดในช่วงนั้น คือ การเข้าไปทำสัมปทาน ไม้ในประเทศเพื่อนบ้าน คือ พม่า และกัมพูชา แต่ก็ทำได้แค่ ๓ ปี คือระหว่างปี ๒๕๓๓-๒๕๓๕ เท่านั้น ก็ต้องหยุดลง เพราะประเทศเพื่อนบ้านระงับการให้สัมปทาน นอกจากนั้น ยังมีไม้ที่หลงเหลือจากสัมปทานทำไม้ และ ไม้ของกลาง ทำให้ อ.อ.ป. ยังคงมีผลกำไรสุทธิจนถึงปี ๒๕๓๕ แต่ในปี ๒๕๓๖ (ตารางที่ ๑) อ.อ.ป. ขาดทุนทันที ๗๑ ล้านบาท เป็นเหตุให้ อ.อ.ป. เริ่มหันเข้าไปหาประโยชน์จากสวนป่าที่ปลูกไว้มากขึ้น และกลายเป็นรายได้หลักสำคัญของ อ.อ.ป. ในระยะต่อมา

ตารางที่ ๑ แสดงรายได้ของ อ.อ.ป. ตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ - ๒๕๔๘

หน่วย : ล้านบาท

พ.ศ.	รายได้	พ.ศ.	รายได้	พ.ศ.	รายได้	พ.ศ.	รายได้
๒๕๓๓	๓๐๓.๘๓	๒๕๓๗	(๓๘.๒๒)	๒๕๔๑	(๒๒๕.๘๘)	๒๕๔๕	(๒๖.๓๖)
๒๕๓๔	๓๕.๘๖	๒๕๓๘	(๓๐.๐๓)	๒๕๔๒	(๑๔.๘๒)	๒๕๔๖	๕๔.๔๖
๒๕๓๕	๒๔.๗๖	๒๕๓๙	๓๑.๔๔	๒๕๔๓	(๑๐.๑๓)	๒๕๔๗	๗๔.๖๐
๒๕๓๖	(๓๑.๔๐)	๒๕๔๐	(๑๔๑.๑๒)	๒๕๔๔	(๑๒.๐๕)	๒๕๔๘	๓๔.๐๗

ที่มา : องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ตารางที่ ๒ สรุปผลกำไรสุทธิของ อ.อ.ป. ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๘

หน่วย : ล้านบาท

พ.ศ.	กำไรสุทธิ	ส่ง ก.คลัง	พ.ศ.	กำไรสุทธิ	ส่ง ก.คลัง	พ.ศ.	กำไรสุทธิ	ส่ง ก.คลัง
๒๕๓๐	๑๕.๔๕	๔.๕๐	๒๕๓๐	๑๕๓.๐๕	๓๐.๐๐	๒๕๓๐	๒๕๗.๓๑	๑๔๕.๐๐
๒๕๓๑	๑๐.๕๖	๕.๐๐	๒๕๓๑	๑๒๒.๐๘	๓๕.๐๐	๒๕๓๑	๖๔๖.๖๖	๓๕๖.๐๐
๒๕๓๒	๒๓.๕๖	๗.๐๐	๒๕๓๒	๓๗.๖๑	๖๐.๐๐	๒๕๓๒	๓๘๘.๕๑	๒๑๔.๐๐
๒๕๓๓	๓๕.๒๐	๑๑.๑๐	๒๕๓๓	๖๔.๖๓	๔๕.๒๔	๒๕๓๓	๓๐๓.๘๓	๑๖๐.๘๖
๒๕๓๔	๓๕.๖๐	๑๘.๐๐	๒๕๓๔	๑๑๕.๕๐	๘๔.๐๐	๒๕๓๔	๓๕.๘๖	๑๕.๘๐
๒๕๓๕	๒๓.๒๕	๖.๐๐	๒๕๓๕	๑๓๔.๔๓	๕๗.๑๓	๒๕๓๕	๒๔.๗๖	๗.๔๕
๒๕๓๖	๒๘.๕๒	๘.๐๐	๒๕๓๖	๒๔๗.๐๖	๑๓๖.๕๔	๒๕๓๖	(๓๑.๔๐)	-
๒๕๓๗	๓๑.๔๓	๑๐.๐๐	๒๕๓๗	๒๑๕.๔๐	๑๕๔.๖๘	๒๕๓๗	(๓๘.๒๒)	-
๒๕๓๘	๓๐.๖๕	๑๑.๐๐	๒๕๓๘	๒๕๘.๖๘	๑๘๔.๖๗	๒๕๓๘	(๓๐.๐๓)	-
๒๕๓๙	๓๒.๑๕	๑๖.๐๐	๒๕๓๙	๓๖๕.๔๐	๒๕๕.๓๘	๒๕๓๙	๒๕.๔๔	-
๒๕๔๐	๒๘.๒๖	๑๐.๐๐	๒๕๔๐	๓๔๔.๕๘	๒๔๕.๑๐	๒๕๔๐	(๑๔๑.๑๒)	-
๒๕๔๑	๒๖.๘๒	๕.๐๐	๒๕๔๑	๓๕๖.๔๔	๒๕๐.๐๐	๒๕๔๑	(๒๒๕.๘๘)	-
๒๕๔๒	๓๕.๔๑	๑๖.๐๐	๒๕๔๒	๔๐๑.๕๕	๒๕๓.๐๐	๒๕๔๒	(๑๔.๘๒)	-
๒๕๔๓	๘๐.๕๔	๓๐.๐๐	๒๕๔๓	๒๗๖.๖๗	๑๕๕.๐๐	๒๕๔๓	(๑๐.๑๓)	-
๒๕๔๔	๕๔.๗๑	๕๐.๐๐	๒๕๔๔	๓๓๓.๔๒	๒๐๑.๐๐	๒๕๔๔	(๑๒.๐๕)	-
๒๕๔๕	๘๐.๔๐	๕๓.๐๐	๒๕๔๕	๒๑๗.๑๖	๑๓๑.๐๐	๒๕๔๕	(๒๖.๓๖)	-
๒๕๔๖	๗๔.๑๐	๕๕.๓๖	๒๕๔๖	๒๐๓.๘๐	๑๒๓.๐๐	๒๕๔๖	๕๔.๔๖	-
๒๕๔๗	๕๒.๕๔	๕๕.๐๐	๒๕๔๗	๑๔๒.๔๕	๕๐.๐๐	๒๕๔๗	๗๔.๖๐	-
๒๕๔๘	๑๓๑.๔๗	๗๓.๐๐	๒๕๔๘	๑๔๘.๔๒	๗๕.๐๐	๒๕๔๘	๓๔.๐๗	-
๒๕๔๙	๑๔๘.๗๑	๗๐.๐๐	๒๕๔๙*	๘๘.๑๕	๔๔.๓๓			

* ๕ เดือน ที่มา : องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

เมื่อเปรียบเทียบผลกำไรของ อ.อ.ป. ในยุคทำสัมปทาน ไม้กับหลังปิดสัมปทานป่าไม้ (ตารางที่ ๒) แสดงให้เห็นว่า ยุครุ่งเรืองหรือมีผลกำไรต่อปีมากที่สุดของ อ.อ.ป. อยู่ใน ๒ ช่วง คือ ช่วงปี ๒๕๑๖ – ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นช่วงที่ อ.อ.ป. เป็นผู้สัมปทานไม้รายใหญ่ และช่วงปี ๒๕๓๐-๒๕๓๓ ก่อนและการประกาศปิดสัมปทานป่าไม้ ด้วยเหตุที่ อ.อ.ป. เคยมีผลกำไรนับร้อยล้านบาท และความเป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีพนักงานจำนวนมาก จึงไม่อาจยุบตัวลงได้ทันทีทันใด ทำให้ อ.อ.ป จำเป็นต้องพยายามประคับประคอง กอบกู้ฐานะและรักษาสถานภาพขององค์กรเอาไว้ให้ได้

อ.อ.ป. ได้วางแผนดำเนินโครงการต่างๆ หลายโครงการ เช่น โครงการความร่วมมือกับภาคเอกชน ในการพัฒนาอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษและการขยายพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าไม้โตเร็ว, โครงการพัฒนาและจัดการสวนป่าไม้สักในเชิงเศรษฐกิจ, โครงการพัฒนาป่าไม้และอุตสาหกรรมไม้ใน โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่, โครงการทำไม้และค้าไม้ต่างประเทศ ฯลฯ หลายโครงการไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากประชาชนท้องถิ่นคัดค้านจนกระทั่งไม่สามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ ได้แก่ โครงการทำไม้สวนบ้านวัดจันทร์ และโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ

โครงการทำไม้สวนบ้านวัดจันทร์

ป่าสวนบ้านวัดจันทร์ เป็นผืนป่าตั้งอยู่ในเขตต้นน้ำแม่แจ่ม ในตำบลบ้านวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ ไร่ เป็นที่ตั้งของชุมชนปกากะญอในเขตตำบลวัดจันทร์ ๕ หมู่บ้าน (จำนวน ๑๖ หย่อมบ้าน) ในปี ๒๕๓๔-๒๕๓๕ โครงการหลวงและ อ.อ.ป. ร่วมกันวางแผนดำเนินโครงการพัฒนาป่าไม้และอุตสาหกรรมไม้ใน โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือการทำไม้สวนในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมป่าไม้ โครงการดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากบริษัทจาคโก พอยรี่ (Jaakko Poyry) จากประเทศฟินแลนด์ โรงเลื่อยถูกสร้างขึ้นในพื้นที่และแล้วเสร็จในปี ๒๕๓๖

ชุมชนปกากะญอ ตระหนักถึงผลกระทบจากความเสียหายของการทำไม้ในโครงการนี้ จึงได้รวมตัว และประสานงานกับเครือข่ายชุมชนคนพื้นเมือง ในเขตลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนกลางและตอนปลาย คัดค้านโครงการทำไม้สวนของ อ.อ.ป. และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม สถาบันวิชาการ และนักศึกษา ร่วมกันเผยแพร่รณรงค์แสดงความเห็นคัดค้าน โครงการอย่างต่อเนื่อง ในระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๓๗ ทั้งนี้เพราะ การทำไม้สวนจะส่งผลกระทบต่อการค้ารงชีวิตและประกอบอาชีพของชาวบ้าน และยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าสนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอินทนนท์ ส่งผลให้เกิดคณะกรรมการโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ มีมติให้ยุติโครงการทำไม้ในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๗

ในปี ๒๕๔๑ อ.อ.ป. ได้เสนอโครงการทำไม้ใหม่ โดยอ้างว่า จะทำไม้เฉพาะที่ “ยืนต้นตาย” หรือ “ล้มจากพายุ” เท่านั้น โดยเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลวัดจันทร์อนุมัติในแผนงานดังกล่าว และการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.) ร่วมกับ อ.อ.ป. ยังเสนอร่างแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่บ้าน วัดจันทร์เพิ่มเติมอีกโครงการหนึ่ง ความพยายามริเริ่มโครงการใหม่ๆ ดังกล่าวของ อ.อ.ป. และ ท.ท.ท. ได้นำไปสู่การแสดงความคิดเห็นถึงผลได้ผลเสีย โดยเครือข่ายชุมชนปกากะญอ กลุ่มท้องถิ่น และองค์กรอนุรักษ์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการทำไม้สนของ อ.อ.ป. มาตั้งแต่แรก ทำให้ อ.อ.ป. ต้องระงับโครงการเป็นคำสั่งสอง

โครงการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ

อ.อ.ป. วางแผนร่วมทุนกับภาคเอกชนจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ ร่วมทุนกับภาคเอกชน กำลังการผลิต ๑๐๐,๐๐๐ ตัน/ปี ในพื้นที่ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ แต่ก็ต้องเผชิญกับการคัดค้านจากชาวบ้านในพื้นที่ ในเดือนเมษายน ๒๕๓๗ ชาวบ้าน ๒๐๐ คนจาก อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พาคนไปชุมนุมที่หน้าศาลากลางจังหวัดเพื่อประท้วงแผนการตั้งโรงงานเยื่อกระดาษ และชาวบ้านยังได้เขียนจดหมายถึง อ.อ.ป., รัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, รัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๕ คนของจังหวัดศรีสะเกษ ขอให้ทบทวนแผนการนี้อีกครั้ง (Chris, ๒๐๐๐) ประกอบกับในการเกิดเหตุการณ์แม่น้ำพองน้ำเสียต่อเนื่องไปยังแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล จนทำให้ปลาตายทั้งลำน้ำ โดยมีสาเหตุมาจากการรั่วไหลของกากน้ำตาลจากโรงงานน้ำตาล และการปล่อยน้ำทิ้งจากโรงงานเยื่อกระดาษฟิสิกซ์ลงสู่แม่น้ำพองจำนวนมาก แผนการร่วมทุนจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษของ อ.อ.ป. จึงเท่ากับต้องเผชิญกับคำถามทั้งจากกลุ่มท้องถิ่นและองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับผลกระทบจากโรงงานเยื่อกระดาษ และในที่สุดโครงการก็ต้องระงับไป

การทำไม้สวนป่าของ อ.อ.ป.

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เริ่มดำเนินการเกี่ยวกับการปลูกสร้างสวนป่าตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ โดยเริ่มดำเนินการครั้งแรกในท้องที่ภาคเหนือ และต่อมาในปี ๒๕๑๘ จึงเริ่มดำเนินการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและใต้ การปลูกสวนป่า อ.อ.ป. ส่วนใหญ่เป็นสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน ทั้งนี้เพราะ อ.อ.ป. เป็นผู้รับสัมปทานและเป็นหุ้นส่วนใหญ่ของบริษัทจังหวัดทำไม้ จึงต้องปลูกป่าทดแทนไม้ธรรมชาติที่ถูกตัดออกไป ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งระบุไว้ในมาตรา ๕๘ ทวิ ดังนี้

“ในกรณีทำไม้หวงห้าม หรือเก็บหาของป่าหวงห้าม โดยการให้สัมปทาน การอนุญาตให้ผูกขาด หรือการอนุญาตให้ทำไม้หวงห้ามเพื่อการค้าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าที่ได้เตรียมการกำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ได้กำหนดป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ได้กำหนดโครงการทำไม้หรือเก็บหาของป่าไว้แล้ว หรือการอนุญาตตามมาตรา ๑๓ มาตรา ๑๘ หรือมาตรา ๕๔ รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนด

- (๑) ให้ผู้รับสัมปทานหรือผู้รับอนุญาต ทำการบำรุงป่า หรือปลูกสร้างสวนป่าตามคำสั่งและวิธีการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด หรือ
- (๒) ให้ผู้รับสัมปทานหรือผู้รับอนุญาตออกค่าใช้จ่าย เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการบำรุงป่าหรือปลูกสวนป่าให้แทน...”

จะเห็นว่าผู้รับสัมปทานทำไม้ไม่มีหน้าที่ต้องดำเนินการให้ป่าสมบูรณ์กลับดังเดิม โดยการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าเอง หรือออกค่าใช้จ่ายเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าแทนตน สวนป่าที่ปลูกขึ้นนี้เรียกว่า “สวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน”

ในกรณีบริษัทจังหวัดทำไม้ที่เป็นผู้รับสัมปทานเอง โดยไม่ผ่าน อ.อ.ป. นั้น บริษัทจังหวัดทำไม้ต้องเป็นผู้ปลูกป่าทดแทนเอง และตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ อ.อ.ป. ก็ได้รับ โอนสวนป่าที่ดำเนินการโดยบริษัทจังหวัดทำไม้ จำกัด และจากกรมป่าไม้มาดูแลบำรุงรักษาตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีมติเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๒ ให้ อ.อ.ป. รับมอบสวนป่ามาจากผู้ที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานทั่วประเทศ (ยกเว้นบริษัทไม้อัดไทย จำกัด) ที่มีอายุพื้นการบำรุงรักษา (๖ ปี) มาดูแลและบำรุงรักษาต่อไป

หลังจากนั้น มติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕ ๐๐ อนุมัติให้ อ.อ.ป. “ใช้ประโยชน์” สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ ที่ไม่ได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ ซึ่ง อ.อ.ป. ได้ตีความเองว่า การใช้ประโยชน์คือ “การตัดไม้ขาย” จากนั้น อ.อ.ป. ก็เริ่มดำเนินการตัดไม้จากสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานออกขาย

พื้นที่สวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๕) มีทั้งหมด ๑,๑๑๘,๓๗๔.๓๕ ไร่ จาก ๑๒๔ สวนป่า พื้นที่สวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. ปัจจุบัน รวมสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน (โครงการ ๒, ๓ และ ๔) ๕๕๗,๖๔๖.๗๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔ ของพื้นที่สวนป่าทั้งหมด และสวนป่าที่กรมป่าไม้ส่งมอบให้ ๓๓๒,๕๓๒.๔๕ ไร่ หรือร้อยละ ๒๙.๗ ของพื้นที่สวนป่าทั้งหมด ดังรายละเอียดในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แสดงพื้นที่สวนป่าในความดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ที่	สวนป่า *	เนื้อที่ (ไร่) **					รวมเนื้อที่ (ไร่)
		โครงการ ๑	โครงการ ๒	โครงการ ๓	โครงการ ๔	โครงการ ๕	
๑	ภาคเหนือ ตอนบน (๓๗ สวน ป่า ๒๑ กก.)	๑๓๕,๘๔๖.๐๐	๔๔,๓๕๕.๐๐	๑,๐๔๗.๐๐	๑๔๐,๒๖๐.๐๐	๔๕,๓๑๕.๐๐	๓๗๑,๘๖๗.๐๐
๒	ภาคเหนือ ตอนล่าง (๑๘ สวน ป่า ๑๗ กก.)	๔๑,๔๒๕.๐๐	๑๗,๕๖๐.๗๐	๑๗,๗๒๒.๑๐	๗๓,๕๔๕.๖๓	๔๔,๗๑๕.๕๔	๒๐๕,๓๖๖.๕๗
๓.	ภาคกลาง (๑๗ สวน ป่า ๗ กก.)		๓๒,๘๑๗.๔๑	๑,๖๗๖.๐๐	๖๑,๖๓๗.๒๒	๑๕,๗๘๕.๒๔	๑๒๒,๙๑๕.๘๗
๔	ภาคคอ. เฉียงเหนือ (๒๘ สวน ป่า ๕๐ กก.)	๕,๔๓๐.๐๐	๖,๑๕๘.๐๐	๔๕,๘๔๖.๐๐	๓๘,๖๑๖.๐๔	๑๗๒,๖๕๗.๘๓	๒๗๒,๗๐๗.๘๗
๕	ภาคใต้ (๒๔ สวน ป่า ๑๖ กก.)	๑๓,๖๓๒.๐๑	๑๒,๓๕๔.๖๔	๑๓,๖๐๑.๓๕	๖๗,๖๐๑.๖๕	๔๐,๔๑๐.๘๘	๑๖๗,๖๐๐.๕๓
รวมพื้นที่ ๕ โครงการ(๑๒๔ สวนป่า ๑๑๑ กก.)		๒๑๐,๓๓๓.๐๑	๑๑๓,๖๘๕.๗๕	๑๐๑,๘๕๒.๔๕	๓๘๒,๐๖๔.๕๔	๓๓๒,๕๓๒.๔๕	๑,๑๔๐,๕๑๒.๒๔
หัก พื้นที่สงวนและกรมชลประทานใช้ประโยชน์เฉพาะที่ยืนยันแล้ว						๒๒,๕๓๗.๓๐๕	
คงเหลือพื้นที่สวนป่า อ.อ.ป.							๑,๑๑๘,๙๗๔.๙๓๕

ที่มา : สำนักงานวิจัยพัฒนาและสารสนเทศ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๕

* ๑. สำนักอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคเหนือตอนบน, ๒. สำนักอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคเหนือตอนล่าง, ๓. สำนักอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคกลาง, ๔. สำนักอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๕. สำนักอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าภาคใต้

- ** ๑. โครงการที่ ๑ ปลูกลงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วยเงินลงทุนของ อ.อ.ป.
๒. โครงการที่ ๒ ปลูกลงตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศของ อ.อ.ป.
๓. โครงการที่ ๓ ปลูกลงแทนบริษัทจังหวัดทำไม้ต่างๆ ที่ส่งเงินให้ อ.อ.ป. ดำเนินการ
๔. โครงการที่ ๔ เป็นสวนป่าบริษัทจังหวัดทำไม้ปลูกลงตามเงื่อนไขสัมปทาน อ.อ.ป. รับมอบจากกรมป่าไม้มาดูแลและใช้ประโยชน์
๕. โครงการที่ ๕ เป็นสวนป่าที่ปลูกลงโดยงบประมาณของกรมป่าไม้ ส่งมอบให้ อ.อ.ป. ดูแลและใช้ประโยชน์

ตารางที่ ๔ แสดงแหล่งรายได้ของ อ.อ.ป. ช่วงปี ๒๕๓๒ – ๒๕๓๕

รายการ	๒๕๓๒	๒๕๓๓	๒๕๓๔	๒๕๓๕
ไม้ซุงสัก	๓๒๑.๗๐	๒๓๕.๒๒	๒๐๘.๘๒	๒๒๓.๖๕
ไม้ซุงกระยาเลยในประเทศ	๕๓๖.๘๓	๘๑๖.๓๔	๔๖๓.๐๖	๓๔๖.๖๓
ไม้ซุงกระยาเลยจากต่างประเทศ	-	๘๑	๑๗๘.๔๓	๒๒.๗๒
ไม้แปรรูปสัก	๕๑	๖๖	๖๐.๗๕	๖๖.๔๒
ไม้แปรรูปกระยาเลย	๖๑.๘	๓๖.๒๖	๕๐.๐๐	๕๒.๖๔
ไม้จากสวนป่า (ไม้สัก)	๐.๔๔	-	-	-
ไม้จากสวนป่า (ไม้ยูคาลิปตัส)	-	-	-	๒๖.๓๐
การบริการ (อบ-อัดน้ำยา-ไสไม้)	๑๕.๑๗	๑๖.๒๘	๒๒.๘๘	๒๔.๕๐
การขายผลิตภัณฑ์	๒๕.๓๖	๓๐.๐๗	๓๖.๒๘	๒๕.๖๐

หมายเหตุ : ปี ๒๕๓๓-๒๕๓๔ เป็นไม้ซุงกระยาเลยจากต่างประเทศจากพม่า และจากกัมพูชาในปี ๒๕๓๕
ที่มา : องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ตารางที่ ๕ แสดงแหล่งรายได้ของ อ.อ.ป. ช่วงปี ๒๕๓๖-๒๕๔๐

รายการ	๒๕๓๖	๒๕๓๗	๒๕๓๘	๒๕๓๙	๒๕๔๐
ไม้ซุงสัก	๑๕๕.๑๕	๒๑๒.๖๕	๑๘๖.๕๒	๑๔๘.๐๔	๑๕๘.๒๘
ไม้ซุงกระยาเลยในประเทศ	๔๕๔.๕๐	๒๗๒.๕๓	๑๕๐.๓๖	๑๕๕.๕๕	๑๒๑.๒๕
ไม้ซุงกระยาเลยจากต่างประเทศ	-	-	-	-	-
ไม้แปรรูปสัก	๓๓.๕๗	๔๔.๕๘	๒๘.๓๑	๓๑.๕๘	๓๗.๔๒
ไม้แปรรูปกระยาเลย	๓๘.๕๕	๔๐.๓๔	๓๕.๔๖	๕๐.๔๕	๔๕.๕๘
ไม้จากสวนป่า (ไม้สัก)	๔.๒๒	๗.๘๘	๒๖.๘๗	๑๓๓.๔๔	๑๒๘.๕๗
ไม้จากสวนป่า (ไม้ยูคาลิปตัส)	๖๔.๒๖	๕๒.๖๒	๗๓.๔๒	๓๖.๕๗	๓๕.๑๔
การบริการ (อบ-อัดน้ำยา-ไสไม้)	๓๑.๗๔	๓๐.๒๕	๑๗.๗๒	๑๕.๘๑	๑๑.๑๘
การขายผลิตภัณฑ์	๓๒.๓๔	๕๖.๕๕	๖๔.๕๕	๔๖.๔๕	๕๐.๖๕
นำยางพารา	๑๑.๕๓	๒๕.๘๔	๔๘.๖๐	๕๕.๕๕	๗๔.๓๖
ท่องเที่ยว	๒.๖๔	๒.๕๓	๕.๔๓	๒.๕๔	๐.๕๘
รับจ้างปลูกป่า	-	๑๖.๗๔	๓๘.๓๒	๒๑.๕๗	๑๑.๗๓
ผลผลิตพลอยได้		-	๖.๔๘	๕.๖๕	๗.๔๕

ที่มา : องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ตารางที่ ๖ แหล่งรายได้ของ อ.อ.ป. ช่วงปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๘

รายการ	๒๕๔๕	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๘*
ไม้ซุงสักสวนป่า	๓๔๔.๔๘	๓๘๖.๒๔	๔๖๓.๒๐	๔๗๘.๑๘
ไม้ซุงสักนอกโครงการ	๑๘.๗๕	๔๔.๐๐	๒๐.๘๔	๕๑.๕๓
ไม้แปรรูป	๑๔๘.๗๕	๑๓๒.๐๖	๑๕๖.๔๘	๑๗๗.๕๖
ไม้ของกลาง	๑๑๐.๐๐	๘๑.๖๖	๖๓.๓๓	๖.๔๕
ไม้ยูคาลิปตัสสวนป่า	๑๘.๑๘	๒๕.๕๘	๓๓.๐๓	๗๔.๖๒
ไม้กระยาเลยสวนป่า	-	๐.๐๑	-	๐.๑๖
ผลิตภัณฑ์	๔๖.๓๐	๔๐.๒๒	๒๕.๖๘	๓๑.๘๑
วัตถุดิบ	๐.๐๘	๐.๔๓	๐.๐๓	๐.๓๐
เศษไม้ปลายไม้และอื่นๆ	๕.๔๑	๗.๗๖	๕.๕๕	๑๖.๕๖
ไม้ซุงยางพารา				๒.๓๘

* อยู่ระหว่างการตรวจรับจากสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.)

ที่มา : องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ หมายเหตุ : ขาดข้อมูลในช่วงปี ๒๕๔๑ - ๒๕๔๔

ข้อมูลจากตารางที่ ๔ แสดงให้เห็นว่ารายได้หลักของ อ.อ.ป. หลังปิดสัมปทานป่าไม้ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๒ – ๒๕๓๕ มาจากการขายไม้ซุงสัก ไม้ซุงกระยาเลยในประเทศ ทั้งไม้ที่เหลือมาจากสัมปทานและ ไม้ของกลางที่ยึดมาได้ โดย อ.อ.ป. เป็นองค์กรที่ได้รับสิทธิเพียงผู้เดียวในการชักลากไม้ของกลางมาประมวล ขาย รวมทั้งการทำไม้ยืนต้นตายโดยธรรมชาติหรือถูกทำให้ตาย ดังจะเห็นได้จากแผนโครงการการทำไม้สน ยืนต้นตายของ อ.อ.ป. ที่บ้านวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการทำไม้ในอ่างเก็บน้ำ ตรังนี้เองที่เป็นช่องทางหารายได้ อ.อ.ป. หลังปิดสัมปทานป่าไม้ และแหล่งรายได้สำคัญรองลงมาก็คือการแปรรูปไม้ สำหรับการ ทำไม้ต่างประเทศสร้างรายได้กับ อ.อ.ป. เพียง ๓ ปี คือปี ๒๕๓๓-๒๕๓๕

หลังปี ๒๕๓๖ เป็นต้นมา รายได้ของ อ.อ.ป. มาจากหลายแหล่งมากขึ้น (ตารางที่ ๕) และแหล่ง รายได้ที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ การทำไม้จากสวนป่า ทั้งไม้สักและไม้ยูคาลิปตัส และน้ำยางพารา โดยเฉพาะการทำ ไม้สักสวนป่านั้น ในปี ๒๕๓๙ ทำรายได้ให้กับ อ.อ.ป. เพิ่มขึ้นเป็น ๑๓๓.๔๔ ล้านบาท จาก ๒๖.๘๗ ล้าน บาทในปี ๒๕๓๘ แต่แหล่งรายได้จากไม้ซุงสักและไม้กระยาเลยก็ยังเป็นสัดส่วนที่สำคัญและการทำ ไม้สวนป่าก็กลายมาเป็นแหล่งรายได้สำคัญหลักของ อ.อ.ป. หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในตารางที่ ๖ รายได้จากการทำไม้สักสวนป่าเพิ่มขึ้นเป็น ๓๔๔.๔๘ ล้านบาทในปี ๒๕๔๕, ๓๘๖.๒๔ ในปี ๒๕๔๖, ๔๖๓.๒๐ ล้านบาทในปี ๒๕๔๗ และ ๔๗๘.๑๘ ล้านบาทในปี ๒๕๔๘

หากพิจารณาตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ๒๕๔๔ ให้ผู้สัมปทานทำไม้ปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่า ธรรมชาติทดแทนไม้ที่ถูกตัดออกไป คำถามที่ตามมาก็คือ อ.อ.ป. เข้าไปตัดไม้ในสวนป่าที่ปลูกตาม เงื่อนไขสัมปทานขายได้อย่างไร ซึ่งสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน (โครงการที่ ๒, ๓ และ ๔) ในความ คูเลขของ อ.อ.ป. มีถึง ๕๕๗,๖๔๖.๗๔ ไร่ หรือร้อยละ ๕๓.๔ จากพื้นที่สวนป่าทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้น สวน ป่าที่กรมป่าไม้ส่งมอบให้ ๓๓๒,๕๓๒.๔๕ ไร่ (โครงการที่ ๕) หรือร้อยละ ๒๕.๗ ของพื้นที่สวนป่าทั้งหมด นั้น ปลูกโดยใช้งบประมาณแผ่นดินเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติกลับคืนมาใช้หรือไม่ แล้วทำไม อ.อ.ป. จึง สามารถตัดไม้มาขายได้

การออกใบรับรอง FSC สวนป่า อ.อ.ป.

การทำไม้สวนป่าส่งขายต่างประเทศ คือหนึ่งในแผนดำเนินการของ อ.อ.ป. เพื่อกอบกู้ฐานะของ องค์กร ดังนั้นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในตลาดต่างประเทศ อ.อ.ป. จึงเสนอโครงการเพื่อขอใบรับรอง (certificate) สวนป่าที่ต้องการทำไม้ส่งออก โดยสวนป่านั้นจะต้องผ่านการรับรองจาก “สภาบริหารจัดการ ป่าไม้” (Forest Stewardship Council [FSC]) ตามระบบที่ FSC กำหนดขึ้น FSC เป็นองค์กรที่ดำเนินงาน โดยกลุ่มพันธมิตรป่าฝน (Rainforest Alliance) และ NGO ในสหรัฐอเมริกา สำหรับสวนป่าที่ อ.อ.ป. เสนอ เพื่อขอการรับรองจาก FSC ในเดือนมิถุนายน ๒๕๔๔ ได้แก่ สวนป่า ๒ แห่ง คือ สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัด กาญจนบุรี (โครงการ ๒) และสวนป่าเขากระยาง จังหวัดพิษณุโลก (โครงการ ๑) การออกใบรับรองดัง

กล่าวดำเนินการ โดย บริษัทที่ชื่อว่า สมาร์ทวูด (Smart Wood) บริษัทนี้ได้รับสิทธิจาก FSC เป็นผู้ทำการรับรองสวนป่า ๒ แห่งของ อ.อ.ป. กล่าวได้ว่า การออกใบรับรองของ FSC เป็นการสร้างโอกาสทางการค้าและส่งออกสินค้าไม้ ผลิตภัณฑ์ไม้มากกว่าการจัดการป่าเพื่อความยั่งยืนตามที่ อ.อ.ป. กล่าวอ้างใน โครงการเพื่อขอใบรับรอง

อ.อ.ป. ยังวางแผนที่จะขยายการออกใบรับรองไปยังสวนป่าอีก ๓ แห่ง คือสวนป่าศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย สวนป่าวังจั่น จังหวัดแพร่ และสวนป่าทุ่งเกวียน จังหวัดลำปาง แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการ FSC ได้ถอนการออกใบรับรองสวนป่าทองผาภูมิและสวนป่าเขากระยาง ไปเสียก่อน เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๖ เนื่องจาก อ.อ.ป. ไม่สามารถดำเนินการตามเงื่อนไขและคำขอให้ทำการแก้ไขจาก FSC แต่ อ.อ.ป. ยังคงทำไม้จากสวนป่าต่อไป โดยไม่มีหน่วยงานใดแม้แต่กรมป่าไม้ตรวจสอบการทำไม้จากสวนป่าของ อ.อ.ป.

สวนป่า อ.อ.ป. ในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม

จากการตรวจสอบที่ตั้งสวนป่า อ.อ.ป. จากกรมทรัพยากรธรณีพบว่า สวนป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากมี จำนวน ๔๖ สวนป่า (ดูตารางภาคผนวก) อยู่ในภาคเหนือตอนบน ๑๗ สวนป่า, ภาคเหนือตอนล่าง ๑๐ สวนป่า, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๗ สวนป่า, ภาคกลาง ๒ สวนป่า และภาคใต้ ๑๐ สวนป่า สวนป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยต่อดินถล่มส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็นสวนไม้สักโดยส่วนใหญ่ จึงน่าวิตกเป็นอย่างยิ่งว่า การตัดไม้จากสวนป่า อ.อ.ป. อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินจากบริเวณสวนป่า

อย่างไรก็ดี การสำรวจที่ตั้งสวนป่าของ อ.อ.ป. ในพื้นที่เสี่ยงภัยในขั้นต้นนี้ สามารถสำรวจได้ระดับตำบลเท่านั้น เพราะข้อมูลแสดงที่ตั้งสวนป่าของ อ.อ.ป. มิได้ระบุหมู่บ้านที่สวนป่าตั้งอยู่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบในระดับพื้นที่ให้ชัดเจนว่า สวนป่าใดบ้างที่อยู่ในภาวะเสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำป่าไหลหลาก และมีชุมชนที่อยู่ในเขตที่ตั้งสวนป่าจำนวนเท่าใด หากพบว่าสวนป่าใดตั้งอยู่ในเขตที่อาจก่อให้เกิดการถล่มลงของหน้าดินหรือเส้นทางน้ำป่าไหลหลากแล้ว อ.อ.ป. ไม่ควรที่จะตัดไม้จากสวนป่านั้นออกอย่างเด็ดขาด ในทางตรงกันข้าม อ.อ.ป. ควรร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ รักษาและฟื้นฟูป่าธรรมชาติเพื่อทำหน้าที่ยึดเกาะหน้าดินไว้ ถือเป็น การป้องกันความเสี่ยงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอทางนโยบาย

หากพิจารณาย้อนกลับ ไปนับตั้งแต่จุดกำเนิดของ อ.อ.ป. ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อสัมปทานทำไม้ แทนที่บริษัททำไม้ต่างประเทศตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ และดำรงบทบาทเป็นผู้ทำไม้รายใหญ่ของประเทศ จนกระทั่งรัฐบาลมีนโยบายยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ในปี ๒๕๖๒ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของทิศทางการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย จากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้ สืบเนื่อง

จากเหตุการณ์สำคัญ ๒ เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์ซุงถล่มที่อำเภอกระทุง จ.นครศรีธรรมราช ในปี ๒๕๓๑ ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นจำนวนมาก และเหตุการณ์การเคลื่อนไหวกัดค้านการตัดไม้สัมปทานของชาวบ้านในพื้นที่ในภาคเหนือและภาคอีสาน ในช่วงปี ๒๕๒๕-๒๕๓๑ ทั้งสองเหตุการณ์มีส่วนสำคัญทำให้รัฐบาลตัดสินใจปิดสัมปทานป่าไม้ อ.อ.ป. ซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อทำไม้ จึงกลายเป็นองค์กรที่หมดยุคหมดสมัย

ในยุคหลังการยกเลิกสัมปทานทำไม้ อ.อ.ป.จึงต้องเผชิญกับภาวะขาดทุน การดำเนินโครงการที่คาดหวังว่าจะสร้างรายได้เลี้ยงองค์กร อย่างโครงการทำไม้สนบ้านจันทร์ หรือโครงการอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ ก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

สุดท้าย อ.อ.ป. จึงหาทางออกด้วยการทำไม้จากสวนป่าชาย ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีตรวจสอบทั้งจากหน่วยงานรัฐด้วยกันและคนในสังคมว่า อ.อ.ป. มีสิทธิตัดไม้จากสวนป่า ที่ปลูกขึ้นเพื่อทดแทนป่าธรรมชาติที่ถูกตัดจากการสัมปทาน หรือ “สวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน” หรือไม่ ยิ่งกว่านั้น สวนป่าที่กรมป่าไม้ปลูกด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินนั้น กลับยกให้กับ อ.อ.ป. ใช้ประโยชน์แบบให้เปล่า ขณะที่สวนป่าที่ อ.อ.ป. ส่งมอบให้กับกรมป่าไม้เพื่อผนวกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ กรมป่าไม้กลับต้องจ่ายเงินชดเชยให้กับ อ.อ.ป. หากนับรวมเนื้อที่สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานกับสวนป่าที่กรมป่าไม้ปลูกและส่งมอบให้ อ.อ.ป. นั้นมีเนื้อที่ถึง ๕ แสนไร่ จากเนื้อที่สวนป่าทั้งหมดกว่า ๑ ล้านไร่ ซึ่งหากตีความตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ๒๕๒๔ หมายถึง ป่าที่ต้องกลับคืนมาเป็นทรัพยากรส่วนรวมของแผ่นดิน การที่ อ.อ.ป. ตัด ไม้สวนป่าออกขายจึงไม่น่าจะชอบด้วยกฎหมาย ยิ่งไปกว่านั้น อ.อ.ป. ยังจะนำทรัพย์สินของส่วนรวมไปแปลงเป็นทุนเพื่อฟื้นฟูฐานะทางการเงินของตนอีก ดังนั้น ทางคณะผู้ศึกษา “ข้อเสนอทางนโยบาย : การจัดการสวนป่าอย่างยั่งยืน องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้” จึงมีข้อเสนอแนะต่อ อ.อ.ป. ดังต่อไปนี้

๑. พื้นที่สวนป่าที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มให้รักษาไว้เพื่อความสมดุลของธรรมชาติ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ
๒. ให้อยุติการทำไม้ในสวนป่าโครงการที่ ๒-๕ เนื่องจากเป็นสวนป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน และสวนป่าที่ปลูกโดยใช้งบประมาณของแผ่นดิน และอาจขัดกับ พ.ร.บ.ป่าไม้ ๒๕๒๔ และ พ.ร.บ.สวนป่า ๒๕๓๕
๓. ให้อยุติการนำสวนป่าในโครงการที่ ๒-๕ ไปใช้ประโยชน์ตามแผนฟื้นฟูฐานะทางการเงิน ที่เสนอในแผนกลยุทธ์ ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔ การปรับโครงสร้างการดำเนินงานของ อ.อ.ป.
๔. ให้อยุติโครงการ ๕ เมื่อหมดระยะเวลาการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการที่ดิน
๕. นำเสนอโครงการนำร่อง ในพื้นที่ ๖ กรณีศึกษา (สวนป่าทองผาภูมิ, สวนป่าสาละวิน, สวนป่าห้วยน้ำขาว, สวนป่าหนองเขาะ, สวนป่าเมืองตาก และสวนป่านาด้าง) โดยให้ชุมชนร่วมกับ

กรมป่าไม้ในการจัดการ

๖. ให้ดำเนินการตรวจสอบพื้นที่สวนป่าที่ทับที่ทำกินของประชาชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำแนกพื้นที่ทำกิน หรือป่าชุมชนให้ชัดเจน
๗. ทบทวนบทบาทของ อ.อ.ป. เนื่องจากการดำเนินงานของ อ.อ.ป. ชัดกับวัตถุประสงค์ ในการก่อตั้ง และขัดกับกฎหมาย การไม่สามารถส่งเงินให้กับกระทรวงการคลัง กลายเป็นภาระของรัฐ และไม่ เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และ อ.อ.ป. ไม่มีความจำเป็นตามภารกิจที่ระบุไว้ตามกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้

๒๕๓๕ “๑๐๐ ปีกรมป่าไม้”

วีรวัฒน์ วีระประสาธน์ และคณะ

๒๕๔๘ “การเมืองป่าไม้ไทย ยุคหลังสัมปทาน”, มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

๒๕๓๔, ๒๕๓๕, ๒๕๓๘, ๒๕๓๙, ๒๕๔๑, ๒๕๔๒-๒๕๔๓ รายงานประจำปี
องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

๒๕๔๕, ๒๕๔๖, ๒๕๔๗, ๒๕๔๘ รายงานของผู้สอบบัญชีและงบการเงิน

Chris Lang

๒๐๐๐ “Thailand: Massive eucalyptus plantation planned” WRM Bulletin No.๓๖, July

๒๐๐๐.

๑ กรมป่าไม้ตั้งขึ้นปี พ.ศ. ๒๔๓๕

๒ อ.อ.ป. ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ๒๔๕๐ มีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งในกรมป่าไม้ ต่อมาจึงยกฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัด กระทรวงเกษตรฯ ในปี ๒๔๕๕

๓ (๑) อำนวยบริการแก่รัฐ และประชาชนในการอุตสาหกรรมป่าไม้

(๒) ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการป่าไม้ เช่นเดียวกับการทำไม้และการเก็บหาของป่า แปรรูปไม้ ทำไม้อัด
อบ ไม้ อัดน้ำยาไม้ กลั่น ไม้ และประดิษฐ์หรือผลิตวัตถุหรือสิ่งของจาก ไม้และของป่า และธุรกิจที่ต่อเนื่องคล้ายคลึง
กันรวมทั้งอุตสาหกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้อง ไม้หรือของป่า

(๓) ปลูกสร้างสวนป่า คุ้มครองรักษาป่าไม้ และบูรณะป่าไม้เพื่อประโยชน์แก่การป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการ
เองหรือเป็นการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือรัฐ

(๔) วิจัย ค้นคว้าและทดลองเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ในด้านอุตสาหกรรมป่าไม้

(๕) ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ การปลูกฝังทัศนคติและความสำนึกในการคุ้มครองดูแลรักษา บูรณะ

และพัฒนาศูนย์บริการป่าไม้ รวมทั้งการจัดการที่ปัก การอำนวยความสะดวก หรือการให้บริการ ในกิจการที่เกี่ยวกับการ
ทัศนจรหรือกิจการอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การดำเนินการดังกล่าวด้วย

รายงานประจำปี องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๓๔

๔ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๓๔ เรื่องนโยบายการให้สัมปทานป่าไม้เมืองไทย : การให้สัมปทานป่าไม้และการ
ทำไม้บำรุงป่าให้ประมุลทั้งสิ้น แต่ห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้าประมุล เมื่อประมุลแล้วให้เสนอขออนุมัติคณะรัฐมนตรี ส่วนไม้
ผู้รัยลักตัดลักกานนั้นให้ริบแล้วขายให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้โดยไม่ต้องประมุล

๕ ต่อมา อ.อ.ป. ได้รับการอนุมัติให้เพิ่มหุ้นได้เป็นร้อยละ ๔๖.๖๖ โดย อ.อ.ป. ได้รับเงินปันผลเป็นรายปี

๖ มติคณะรัฐมนตรี ๑๕ เมษายน ๒๕๐๓ เรื่องนโยบายการทำป่าไม้ : ข้อ ๓.๑ ระบุการให้สัมปทานหรือการผูกขาดทำไม้
สักและ ไม้ยางแก่บริษัท หรือบุคคลใดทั้งสิ้น และมอบให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้แต่ผู้เดียว ส่วนบริษัทที่เคยได้รับ
สัมปทาน หรือได้รับอนุญาตให้ทำไม้ก่อน ให้้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ช่วยเหลือในฐานะเป็นลูกช่วงได้ตามความ
เหมาะสม

๗ มติสภการบริหารคณะปฏิวัติ วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๕ เรื่อง นโยบายการทำไม้นอกเขตป่าโครงการ และการทำไม้แผ้ว
ถางป่าในบริเวณอ่างเก็บน้ำ

๘ ระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการทำไม้ยืนต้นตายที่มีไซ้ตายเอง โดยธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๒๘

๙ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๒ เรื่องนโยบายการทำป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๕
เรื่อง การสำรวจยึด ไม้หวงห้ามที่มีผู้ลักลอบตัดฟัน

๑๐ คณะรัฐมนตรียังมีมติออกมาแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๓๖ ให้ยกเว้นสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน
ของบริษัท ไม้อัดไทย จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ อ.อ.ป. ถือหุ้นทั้งหมด และให้บริษัท ไม้อัดไทย จำกัด ใช้ประโยชน์โดยให้ทำ
ความตกลงกับกระทรวงการคลัง

**บทบาทขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) กับการทำสวนนางพาราและสวนป่า
: พลังของรัฐและทุนในการละเมิดสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
และเกษตรกรรายย่อย**

สุรพล สงษ์รักษ์

อนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

คำนำ

สถานการณ์ข้อพิพาทและความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ดินระหว่างประชาชนกับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ จากป่าไม้และที่ดินในเขตป่า

ความขัดแย้งทั้ง ๗ กรณีที่ศึกษาจากกรณีร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ผ่านการตรวจสอบโดยคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ที่จะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป เป็นผลมาจากนโยบายการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน หรือชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยสาเหตุของปัญหาเนื่องมาจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ และการประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๘ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ทั้งหมดในประเทศ โดยกำหนดเขตป่าอนุรักษ์ ร้อยละ ๑๕ ของเนื้อที่ทั้งประเทศ และเขต ป่าเศรษฐกิจร้อยละ ๒๕ ของเนื้อที่ทั้งประเทศ

นโยบายที่จำแนกพื้นที่เขตป่าเป็น “เขตป่าเศรษฐกิจ” มิได้มีการสำรวจข้อเท็จจริงในแต่ละพื้นที่เลยว่ามีประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นเกษตรกรรายย่อยอาศัยอยู่ในพื้นที่ “เขตป่าเศรษฐกิจ” มากน้อยเพียงใด จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนเหล่านั้นอย่างไร นโยบายนี้นำไปสู่การส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจ ซึ่งทับซ้อนบนผืนดินที่ประชาชนซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อยได้ครอบครองทำมาหากินมาก่อนหน้าการดำเนินนโยบายดังกล่าวมีมานานแล้ว ทว่ารัฐมิได้ดำเนินการสำรวจจริงวัดออกเอกสารสิทธิให้ประชาชนโดยทั่วถึง ประชาชนเหล่านี้จึงถูกละเมิดสิทธิจากกฎหมายและนโยบายของรัฐ ทั้งที่ตนเป็นผู้บุกเบิกทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนที่อำนาจรัฐจะเข้ามา ยึดเอาที่ดินไปให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) (ต่อ ตารางที่ ๑ – ตารางที่ ๒)

ตารางที่ ๑ ประมวลข้อมูลกรณีพิพาทระหว่างองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) กับประชาชน/ชุมชน ๗ กรณี
(รวบรวมเฉพาะกรณีที่ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ-กสม.)

กรณีสวนป่าห้วยน้ำขาว

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
๑	๒๓๕/๒๕๔๗	ป่าสงวนของศิลา-ช่องซีแรด สวนป่าห้วยน้ำขาว (โครงการที่ ๔) หมู่ 1 บ้านห้วยน้ำขาว ต.ห้วยน้ำขาว อ.คลองท่อม จ.กระบี่	๒๐๐	๘๖๔	๑,๐๖๗	๘,๔๔๓	<p>สภาปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน</p> <p>ประชาชน ต.ห้วยน้ำขาว อ.คลองท่อม จ.กระบี่ ได้รับความเดือดร้อนจากองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ได้โค่นล้มและเผาป่าธรรมชาติในพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๒-๒๕๔๗ โดยงานสวนป่า ที่ 2 (พุดินนา) ได้เข้ามาไถเผาป่าพื้นที่ธรรมชาติ รวม ๔ ครั้ง ครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ ๒๗ มี.ค. ๒๕๔๗ เพื่อดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าใหม่ โดยอ้างว่าไม่มีบริษัททำไม้ปลูกไว้มีอัตราการรอดตายต่ำ ทำให้ชุมชนสูญเสียป่าต้นน้ำและป่าที่ชุมชนพึ่งพาอาศัยใช้ประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มอนุรักษ์ห้วยน้ำขาวและป่าที่ชุมชนเรียกร้องให้ยุติการทำลายป่าธรรมชาติและการปลูกสร้างสวนป่าไม้เศรษฐกิจ สวนยางพารา</p> <p>พื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากการไถทำลายป่าธรรมชาติในกรณีนี้ คือ ต. ห้วยน้ำขาว, ต.คลองพล, ต.คลองท่อมเหนือ, ต.คลองท่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่</p>

กรณีสวนป่าคอนสาร

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่ที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวน ครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบ จากกรมป่าไม้	
๒	บ๓๕/๒๕๔๗	สวนป่าคอนสาร (โครงการที่ ๓) ต.ทุ่งพระ ต.ทุ่งนางเลา อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ	๒๓๗	ประมาณ ๑,๓๘๕	๔,๔๐๑	๔,๔๐๑	สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน กลุ่มผู้เดือดร้อนในกรณีนี้ ได้เข้าครอบครองทำประโยชน์ทางการเกษตรในที่ดินบริเวณพิพาทตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๖ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๖ รัฐบาลจึงได้ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าภูซำผักหนาม ส่วนการปลูกสร้างสวนป่าคอนสาร เริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นต้นมา ตามเงื่อนไขการสัมปทานทำไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าภูซำผักหนาม - ป่าเหล่าไฮ การปลูกสร้างสวนป่าดำเนินการตามระบบโครงการหมู่บ้านป่าไม้ เนื้อที่ทั้งสิ้น ๔,๔๐๑ ไร่ อย่างไรก็ตาม การปลูกสร้างสวนป่าไม่ได้ดำเนินการในพื้นที่ป่าหมายดังกล่าว แต่ได้เข้ามาปลูกในพื้นที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของประชาชนทำให้เกิดการทับซ้อนกับที่ดินที่ประชาชน ต.ทุ่งพระ ต.ทุ่งนางเลา อ.คอนสาร ได้ครอบครองทำการเกษตรมาแต่เดิม

กรณีสวนป่าหลังสวน

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
๓	๒๐๖/๒๕๔๘	สวนป่าหลังสวน (โครงการที่ ๒) หมู่ ๘ ต.หาดยายและ หมู่ ๖, ๑๒, ๑๓ ต.วังตะกอก อ.หลังสวน จ.ชุมพร	๔๐๐	ประมาณ ๒,๐๐๐	๒,๗๐๐	๖,๓๐๐ ในเอกสารชี้แจงต่อกสม, อ.อ.ป. แจ้งว่า สวนป่าหลังสวนมีพื้นที่ ๔,๗๒๒ ไร่	<p>เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ผ่านมามีสนง.อนุรักษ์และพัฒนาสวนป่า อ.หลังสวน จ.ชุมพร ได้แจ้งวางและเผาป่าต้นน้ำหลังสวนบริเวณบ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ ๘ ต.หาดยาย ประมาณ ๗๐๐ ไร่ ซึ่งเป็น ป่าธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์และประชาชนช่วยกันดูแลรักษาเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำหลังสวน โดยทางสวนป่า หรือองค์การอุตสาหกรรมป่า (อ.อ.ป) อ้างว่าได้รับมอบพื้นที่จากกรมป่าไม้ ๖,๓๐๐ ไร่เศษ โครงการเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐</p> <p>การส่งมอบพื้นที่ป่าที่ผ่านการสัมปทานทำไม้ให้ อ.อ.ป. ปลูกสร้างสวนป่า – ยางพาราในกรณีนี้ นอกจากได้ก่อให้เกิดการทำลายป่าต้นลำธารของชุมชนแล้ว สวนป่าหลังสวนยังได้ใช้สารเคมีในการเกษตรจำนวนมากจนส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ – สัตว์น้ำที่ชุมชนได้อุปโภค-บริโภคจนออกจกพื้นที่สวนป่าหลังสวนยังขออนุมัติพื้นที่ทำกินทางการเกษตรของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ ต.วังตะกอก อ.หลังสวนมากกว่า ๒,๐๐๐ ไร่ และทางสวนป่าฯ ได้ฟ้องร้องให้ดำเนินคดีกับชาวบ้าน ๔ ราย</p>

กรณีสวนป่าคลองท่อม (นางเนียน ถิ่นปกาสัย)

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่ที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
๔	๒๒๕/๒๕๔๘	สวนป่าคลองท่อม (โครงการที่ ๑,๒) หมู่ ๓ ต.เทพลา อ.คลองท่อม จ.กระบี่	๑	ประมาณ ๓	๖	๑๓,๕๕๒ ไร่ โครงการที่ ๑ เนื้อที่ ๕,๕๑๕.๓๖ ไร่ โครงการที่ ๒ พื้นที่ ๗,๖๓๒.๖๔ ไร่	นางเนียน ถิ่นปกาสัย ได้เข้าครอบครองทำกินปลูกสร้างที่พักอาศัยในบริเวณที่ดินพิพาทมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๒ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ทางสวนป่าได้เข้ามาแล้วทางทำลายต้นไม้ ที่ ผู้ร้องได้ปลูกไว้ เจ้าหน้าทีทางอำเภอจึงได้ส่งใบ บพ.๖ ให้ นางเนียน ได้ถือไว้เป็นหลักฐานแต่หัวหน้าสวนป่าได้มาบอกให้นางเนียน ถิ่นปกาสัยสามีนางเนียน ซึ่งไม่รู้แล้ว ต่อมาได้บอกให้นางเนียน ถิ่นปกาสัยสามีของนางเนียน ซึ่งไม่รู้หน้าที่ยกฟ้องในที่ดินให้หัวหน้าสวนป่า เอรารถมาที่ดินทำลายต้นยางพาราที่ปลูกไว้ในที่ดินพิพาท ทำให้ได้รับความเสียหายอย่างมาก ต่อมาหัวหน้าสวนป่าได้ทำการฟ้องร้องให้ดำเนินคดีกับนางเนียน ถิ่นปกาสัย ในข้อหาบุกรุกสวนป่าทั้งที่นางเนียนอยู่อาศัยในที่ดินแปลงนี้มาก่อนสวนป่าเปิดทำการมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งศาลพิพากษาให้นางเนียนแพ้คดี ทำให้ต้องออกจากที่ดินดังกล่าว เป็นผลให้ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ดินทำกิน ได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก

กรณีสวนป่าไชยา

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
๕	๔๔๒/๒๕๔๘	สวนป่าไชยา (โครงการที่ ๔) หมู่ ๔ ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	๔๖๒	ประมาณ ๒,๓๑๐	๑๗,๒๘๘	๑๕,๒๑๘ (เฉพาะในเขตตำบลปากหมาก อ.ไชยา)	<p>สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน</p> <p>ประชาชนผู้เดือดร้อนกลุ่มนี้ ได้เข้าครอบครองที่ดินบริเวณที่เกิดเหตุพิพาทเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ โดยซื้อต่อมาจากเกษตรกรที่ทำกินมาแต่เดิมในสมัยนั้นพื้นที่ดังกล่าวและพื้นที่โดยรอบข้างเคียงมีสภาพเป็นสวนยางพาราและบ้านเรือน แต่ไม่มีใครมีเอกสารสิทธิ์ มีเพียงแบบแสดงรายการที่ดินเพื่อชำระภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.๕) ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๓ กรมป่าไม้ ได้ส่งมอบสวนป่าที่ถูกตามเงื่อนไขสัมปทานที่พ้นอายุการบำรุงรักษา (๖ ปี ขึ้นไป) ของบริษัทสุราษฎร์ธานีทำไม้ จำกัด ในพื้นที่ ต.สมอทอง อ.ท่าชนะ และต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ตามทะเบียนกรมป่าไม้ ๑๗,๒๘๘ ไร่ ให้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เข้าดำเนินการดูแลและปลูกป่าในพื้นที่ที่ส่งมอบแทนบริษัทสุราษฎร์ธานีทำไม้ จำกัด</p> <p>การส่งมอบพื้นที่ดังกล่าวในครั้งนั้น มิได้มีการออกสำรวจพื้นที่จริง กรมป่าไม้และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จึงไม่ทราบสภาพข้อเท็จจริงว่า พื้นที่ดังกล่าวมีประชาชนเข้าบุกรุกทำกินต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๐</p>

กรณีสวนป่าคลองท่อม (กรณี นายสื่อ่ง ไชยสวัสดิ์ และพวก)

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
b	๑๘๖/๒๕๔๕	สวนป่าคลองท่อม (โครงการที่ ๑,๒) หมู่ ๖,๘ ต.พหุลา อ.คลองท่อม จ.กระบี่	๔		๑๓๕	๑๓,๕๕๒	<p>กลุ่มผู้เดือดร้อน ได้เข้าจับจองที่ดินทำกินที่รกร้างว่างเปล่าของรัฐและเข้าทำประโยชน์อย่างเปิดเผยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้เรียกว่าทุ่งสีกัก และต่อมาได้ประกาศเป็นเขตสวนป่าคลองท่อมและนิคมสหกรณ์คลองท่อมทับซ้อนกัน</p> <p>ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๒๓ นายพิรพงษ์ เรืองรัตน์ หัวหน้าสวนป่าคลองท่อม ได้แจ้งสภาพป่าสวนแห่งชาติจนกระทั่งส่งถ้ำเข้าไปถึงบริเวณที่ผู้เดือดร้อนจับจองทำกินอยู่ โดยแจ้งด้วยวาจากับกลุ่มผู้ครอบครองที่ดินอยู่ก่อนว่าต้องการนำพื้นที่ไปปลูกสร้างสวนป่า กลุ่มผู้เดือดร้อนเข้าใจว่าสวนป่าเป็นสมบัติของชาติจึงมิได้คัดค้าน</p> <p>ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นายทุนได้บุกรุกทำลายสวนป่าเพื่อยึดครองที่ดินปลูกสร้างสวนปาล์มน้ำมันเนื้อที่ประมาณ ๑,๕๐๐ ไร่ ฝ่ายกลุ่มผู้เดือดร้อนที่เคยทำกินในพื้นที่นี้ และย้ายออกไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ หลังจากถือองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป) ได้ยึดพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่า เมื่อเห็นว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสวนป่าเป็นสวนปาล์มของนายทุนจึงรวมตัวกันเรียกร้องที่ดินคืนจาก อ.อ.ป</p>

กรณีสวนป่ากะเปอร์

ลำดับที่	คำร้องที่	พื้นที่เกิดเหตุพิพาท	ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ		จำนวนของพื้นที่		สภาพปัญหาและลักษณะความเดือดร้อน
			จำนวนครอบครัว	จำนวนคน	พื้นที่พิพาท (ไร่)	พื้นที่ป่าที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้	
๗	๔๑๔/๒๕๔๕	สวนป่ากะเปอร์ (โครงการที่ ๔) บ้านซิมิ หมู่ ๘ ต.กะเปอร์ อ.กะเปอร์ จ.ระนอง	๕๓	๓๕๕	๔๐๐	>๗,๐๐๐ (๗ แปลง) อ.กะเปอร์ อ.เมือง จ.ระนอง	ชุมชนบ้านซิมิเป็นชุมชนเก่าแก่บรรพบุรุษอพยพมาจาก อ.กลาง จ.ภูเก็ต และแถบ จ.พังงา ในช่วงพม่ารบกับไทยที่เมืองถลาง ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ชาวบ้านแถบนี้เริ่มเข้าทำกินในเขตป่าปี พ.ศ. ๒๕๐๖ บริษัท ระนองทำไม้ จำกัด ได้รับสัมปทานทำไม้ ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) เข้ามาปลูกป่าทดแทนหลังสัมปทาน
	หมายเหตุ	ข้อมูลความเดือดร้อนทั้งจำนวนประชาชนและจำนวนพื้นที่พิพาทไม่ได้รับกรณีความเดือดร้อนของหมู่ที่ ๗, ๘ ต.ราชครู อ.เมือง จ.ระนอง ซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของ อ.อ.ป. โดยการปลูกสร้างสวนป่ากะเปอร์กับที่ดินทำกิน แต่ไม่ได้รับเรื่องมายัง กสม.				หมายเหตุ ในเอกสาร ของ อ.อ.ป. ซึ่งแจ้งต่อ กสม. ว่า มีเนื้อที่ ๓,๕๑๖.๑๐ ไร่	กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) เริ่มทำการ ไล่ ตัน โคนล้ม พืชผล เช่น ขนุน ตะขอ ไม้แดง ที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้ พร้อมนำกำลังเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มาจับไล่ชาวบ้าน โดยอ้างว่าต้องการพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่า ป่าอุทยานพารา
			๑,๔๓๗	๖,๕๘๑	๒๖,๐๖๓	๕๘,๕๑๔	กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ เจ้าหน้าที่ชุดเดิมเข้ามาดำเนินการเช่นเดิมอีก บอกว่าต้องการที่ดินเพิ่มอีก ๒๐๐ ไร่ เพื่อปลูกยางพารา ไร่ขีดขึ้นจะแจ้งความดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่า โดยสรุป คือ กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ อ.อ.ป. โดยมีได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีประชาชนทำมาหากินอยู่ในพื้นที่หรือไม่ จึงเกิดข้อขัดแย้งขึ้น
		รวม					

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบปีที่ชุมชนเข้ามาครอบครองพื้นที่ตั้งถิ่นฐาน กับปีที่ อ.ป. ได้รับมอบพื้นที่จากกรมป่าไม้

และเปรียบเทียบจำนวนพื้นที่ของ อ.ป. ที่รับมอบจากกรมป่าไม้ กับพื้นที่ที่เกิดกรณีพิพาทกับชุมชน/บุคคลในแต่ละกรณี พร้อมทั้งข้อเสนอการแก้ไขปัญหา

ลำดับ ที่	กรณีร้องเรียน	ปีที่ชุมชนเข้า มาตั้งถิ่นฐาน (พ.ศ.)	อ.ป. ที่ได้รับมอบพื้นที่ จากกรมป่าไม้	จำนวนพื้นที่รับมอบ จากกรมป่าไม้ (ไร่)	จำนวนพื้นที่ที่เกิด กรณีพิพาท (ไร่)	สรุปข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และบุคคลที่อุทก อ.ป. ละเมิดสิทธิ
๑	สวนป่าหัวน้ำขาว จ.กระบี่	๒๔๕๐	๒๕๓๓	๘,๔๔๓	๑,๑๓๓	๑. ให้ อ.ป. หยุดการทำลายป่า ๒. ให้มอบพื้นที่ป่าที่ถูกต้องและยังคงสมบูรณ์อยู่ให้กับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเข้าไปฟื้นฟูดูแลอนุรักษ์ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม - ชุมชนอย่างยั่งยืน
๒	สวนป่าคอนสาร จ.ชัยภูมิ	๒๔๕๖	๒๕๒๑	๔,๔๐๑	๔,๔๐๑	๑. ดำเนินการยกเลิกสวนป่าคอนสาร จ.ชัยภูมิ ตามมติที่ประชุมคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงครั้งที่ ๒/๒๕๔๘ วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘ โดยให้นำเรื่องเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ เพื่อพิจารณาตามมติของคณะทำงานและเสนอต่อประธานคณะกรรมการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.ป.) เพื่อพิจารณายกเลิกสวนป่าคอนสารต่อไป ๒. จากนั้นให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรผู้เดือดร้อน ตามที่คณะทำงานได้ตรวจสอบจำนวนทั้งสิ้น ๒๗๖ ราย ๓. ในพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ที่ไม่มีการถือครองทำประโยชน์มาก่อน ให้สิทธิชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน
๓	สวนป่าหลังสวน จ.ชุมพร	สมัยรัชกาล ที่ ๕	๒๕๒๐	๖,๓๐๐	๒,๗๐๐	๑. ให้ อ.ป. หยุดการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ๒. ในพื้นที่ที่ป่าถูกทำลายโดย อ.ป. ไปแล้วให้มีการปลูกทดแทนเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติ ๓. ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการป่า

ลำดับ ที่	กรณีร้องเรียน	ปีที่ชุมชนเข้า มาตั้งถิ่นฐาน (พ.ศ.)	อ.อ.ป. ที่ได้รับมอบพื้นที่ จากกรมป่าไม้	จำนวนพื้นที่รับมอบ จากกรมป่าไม้ (ไร่)	จำนวนพื้นที่เกิด กรณีพิพาท (ไร่)	สรุปข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิ
						๔. ให้เพิกถอนพื้นที่สวนป่าที่ประกาศทับซ้อนที่ดินทำกินของประชาชน และให้ปฏิรูปที่ดินเหล่านั้นให้เกษตรกร
๔	สวนป่าคลองท่อม จ.กระบี่ (กรณีนางเนียน ถิ่นปกาสัย)	๒๕๐๒	๒๕๑๖	๑๓,๕๕๒	๖	๑. ขอให้คืนทำกินและที่พิพาทที่ยึดคืนเดิม(อย่าทำลายสวนยางพาราของคน จนเพื่อยึดที่ดิน ไปปลูกสวนยางพาราของ อ.อ.ป.)
๕	สวนป่าไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	ประมาณ ๒๕๒๘	๒๕๓๓	๑๕,๒๑๘	๑๓,๒๘๘	๑. ให้สวนป่าฯ คืนพื้นที่ทั้งหมดที่ยึดไปจากประชาชน(เฉพาะสวนป่าส้ม ของประชาชน อ.อ.ป.ยึดไปครอบครองเกี่ยวกับหวลประโยชน์ ๖๐๐ กว่าไร่) ๒. ให้สวนป่าฯชดใช้ค่าเสียหายจากการทำลายทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ที่พิพาทในทุกกรณี
๖	สวนป่าคลองท่อม จ.กระบี่(กรณี นายต้อง ไชยสวัสดิ์ และพวก)	๒๕๐๖	๒,๕๒๓	๑๓,๕๕๒	๑๓๕	๑. ต้องการที่ดินทำกินเดิม ที่สวนยึด ไปให้นายทุนปลูกป่าล้มกลับคืนมา
๗	สวนป่ากะเปอร์ จ.ระนอง	๒๕๕๘	๒๕๖๑	๗,๐๐๐	๔๐๐	๑. ให้สวนป่าฯ ยุติการ โฉกทำลายพืชผลอาสินที่ประชาชนปลูกสร้างไว้ และ ยุติการขับไล่ประชาชนออกจากที่ดินทำกินเดิม ๒. กรณีพื้นที่ทำกินที่สวนป่าฯ ยึดไปจากประชาชนให้คืนกลับให้เจ้าของ เดิมหรือทายาท
			รวมพื้นที่	๕๗,๕๑๔	๒๖,๐๖๓	

จากการศึกษาข้อร้องเรียนและประมวลข้อมูลที่น่าสนใจของแต่ละกรณี โดยนำเสนอในรูปแบบตารางทั้ง ๗ กรณี ข้างต้นพบว่า

๑. พื้นที่ป่าที่กรมป่าไม้ มอบให้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ดูแลและใช้ประโยชน์ล้วนเคยผ่านการอนุญาตให้มีการสัมปทานทำไม้มาก่อนทั้งสิ้น

โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ อ.อ.ป. ได้รับโอนพื้นที่สวนป่าที่ดำเนินการโดยบริษัททำไม้อื่น ๆ ที่รัฐยกเลิกสัมปทาน จนถึงปัจจุบันสวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. มีเนื้อที่ทั้งหมด ๘๒๖,๒๘๘ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกป่าทดแทนพื้นที่บูรณะบริเวณตามเงื่อนไขการให้สัมปทาน (โครงการที่ ๒ - ๕) ร้อยละ ๗๕ หรือ ๖๑๗,๐๔๔ ไร่

ต่อมา มติ ครม. วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕ และวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๖ ให้ อ.อ.ป. รับมอบพื้นที่สวนป่าที่ปลูกโดยงบประมาณกรมป่าไม้มาดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ และมติ ครม. เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๔๗ เห็นชอบให้ อ.อ.ป. รับผิดชอบภารกิจเกี่ยวกับไม้เศรษฐกิจ

๒. ทุกกรณีที่ร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ปรากฏชัดเจนว่าชุมชนเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินทางการเกษตรในพื้นที่พิพาทก่อนที่กรมป่าไม้จะประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ และก่อนที่กรมป่าไม้จะส่งมอบพื้นที่ให้ อ.อ.ป. ดูแลใช้ประโยชน์ ในจำนวนกรณีพิพาท ๗ กรณี มีถึง ๓ กรณี คือ สวนป่าห้วยน้ำขาว , สวนป่าคอนสาร, สวนป่าหลังสวน ที่ชุมชนได้เข้ามาครอบครองทำประโยชน์ในบริเวณดังกล่าวก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔

๓. ในกรณี สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่, สวนป่าหลังสวน จังหวัดชุมพร อ.อ.ป. ไล่ทำลายป่าที่อุดมสมบูรณ์ , ป่าที่กำลังฟื้นตัว ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธาร และป่าชุมชน ประชาชนที่รวมกลุ่มคัดค้านการดำเนินงานของ อ.อ.ป. ต่างได้แสดงออกถึงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมในวงกว้าง โดยไม่หวั่นเกรงต่ออิทธิพลใด ๆ ทั้งเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างด้านแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นั่นคือ รัฐและ อ.อ.ป. มองเห็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นสินค้า เป็นปัจจัยการผลิต เพื่อแสวงหากำไรสูงสุด เพื่อการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ชุมชนมิได้คำนึงถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติแต่เพียงในฐานะปัจจัยการผลิตเท่านั้น แต่ให้คุณค่าในเชิงระบบนิเวศที่สมดุล ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาว

ความแตกต่างดังกล่าวน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนเกษตรกรรมไม่อาจโยกย้ายฐานการผลิตของตนได้โดยง่าย หากสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการผลิตถูกทำลาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันไม่มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้อพยพไปจับจองอีกต่อไป

๔. ทุกกรณี (ยกเว้น กรณีห้วยน้ำขาว และสวนป่าหลังสวน เฉพาะในพื้นที่ตำบลหาดยาย อ.อ.ป. ได้ไล่ทำลายพืชผลทางการเกษตรหรือยึดเอาพื้นที่เกษตรกรรมของประชาชน นำไปปลูกสร้างสวนยางพาราและหรือสวนป่าไม้โตเร็วที่มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ยูคาลิปตัส ส่วนในพื้นที่สวนป่าห้วยน้ำขาว สวนป่าหลังสวน นอกจากเป็นการไล่ทำลายป่าธรรมชาติ ป่าที่กำลังฟื้นตัว ยังเพื่อใช้พื้นที่ในการปลูกสร้าง

สวนยางพารา ในกรณีสวนป่าห้วยน้ำขาว นอกจากยางพาราแล้ว ยังมีการปลูกยูคาลิปตัสไปแล้วประมาณ ๑,๒๒๐ ไร่

๕. ประเด็นความไม่เป็นธรรมทางสังคมและทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๓ ข้อมูลจำนวนลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้จ้างเพื่อปลูกสร้างสวนป่า (เฉพาะพื้นที่สวนป่าที่เกิดข้อพิพาทกับประชาชนและมีการร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ - กสม.)

ลำดับที่	ชื่อสวนป่า	ลูกจ้างประจำ		ลูกจ้างชั่วคราว		รวมลูกจ้างทั้งหมด	
		จำนวนคน	ค่าจ้างบาท/เดือน	จำนวนคน	ค่าจ้างบาท/เดือน	จำนวนคน	ค่าจ้างบาท/เดือน
๑	งานสวนป่าพุดินนา (สวนป่าห้วยน้ำขาว) จังหวัดกระบี่	๓	๓๗,๘๘๐	๔	๒๕,๓๗๐	๗	๖๓,๒๕๐
๒	สวนป่าคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ	๔	๗๘,๖๕๐	๒	๑๔,๓๖๐	๖	๙๓,๐๑๐
๓	สวนป่าหลังสวน จังหวัดชุมพร	๕	๘๗,๘๕๐	๕	๓๗,๔๑๐	๑๐	๑๒๕,๓๐๐
๔	สวนป่าคลองท่อม จังหวัดกระบี่	๔	๓๕,๕๑๐	๕	๓๕,๐๕๐	๙	๗๐,๕๖๐
๕	สวนป่าไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๓	๔๔,๐๗๐	-	-	๓	๔๔,๐๗๐
๖	สวนป่ากะเปอร์ จังหวัดระนอง	๒	๒๕,๕๖๐	-	-	๒	๒๕,๕๖๐
	รวม ๖ สวนป่า	๒๑	๓๑๗,๕๖๐	๑๖	๑๒๐,๑๕๐	๓๗	๔๓๗,๗๑๐
	เฉลี่ยรายได้ลูกจ้าง คน : บาท/เดือน	๑ : ๑๕,๑๔๐.๕๕		๑ : ๗,๕๑๑.๘๕		๑ : ๑๑,๘๔๑.๘๕	

ที่มาของข้อมูล : เอกสารโรเนียวขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ที่ส่งมาชี้แจงต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

จากตารางที่ ๑ จะเห็นได้ว่า

การดำเนินงานปลูกสร้างสวนป่า – สวนยางพารา ของ อ.อ.ป. มิได้ก่อให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นมากนัก นั่นคือใน ๖ พื้นที่สวนป่าที่ศึกษามีการจ้างแรงงานทั้งที่เป็นลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวรวมทั้งหมด ๓๗ คน เท่านั้น ซึ่งนับว่าน้อยมาก เมื่อเทียบกับพื้นที่ซึ่งเป็นฐานการผลิตที่รับมอบจากกรมป่าไม้ใน ๖ สวนป่า รวมเนื้อที่ ๕๘,๕๑๔ ไร่ หรือเฉพาะพื้นที่เกิดการพิพาทกับประชาชนจำนวน ๒๖,๐๖๓ ไร่ ในขณะที่มีการจ้างงาน ๓๗ คน แต่งานสวนป่าของ อ.อ.ป. ใน ๖ สวนป่าดังกล่าวได้สร้างปัญหาความเดือดร้อนต่อประชาชน จำนวน ๑,๔๓๗ ครอบครัว หรือ ประมาณ ๖,๕๘๑ คน (ดูตารางที่ ๑ ประกอบ) นั่นคือความไม่เป็นธรรมทางสังคมได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ยังไม่นับไปถึงว่าประชาชนเกือบ ๗ พันคน ที่เป็นผู้เดือดร้อนได้สูญเสียโอกาสในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว คิดเป็นมูลค่าอีกเท่าใด

หากพิจารณาในแง่ของการกระจายการถือครองที่ดินเฉพาะในพื้นที่พิพาทจำนวน ๒๖,๐๖๓ ไร่ให้กับครอบครัวผู้เดือนร้อนจำนวน ๑,๔๓๗ ครอบครัว ซึ่งล้วนแต่เป็นเกษตรกรรายย่อย ขาดแคลนที่ดินทำกิน เหลือแล้วจะได้ครอบครัวยุคประมาณ ๑๘ ไร่ สำหรับที่ดิน ๑๘ ไร่ (โดยเฉพาะใช้ทำสวนยางพารา) สามารถทำการผลิตให้ผลตอบแทนเป็นเงินเฉลี่ยต่อเดือนมากกว่ารายได้ต่อเดือนของลูกจ้างประจำของ อ.อ.ป. ทั้งยังเกิดความมั่นคงในอาชีพมากกว่าการเป็นลูกจ้างของ อ.อ.ป.

ประมวลข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาของชุมชน/บุคคลที่ถูกสวนป่า อ.อ.ป. ประกาศทับที่ดินทำกิน ซึ่งส่วนใหญ่มีข้อเสนอตรงกัน คือ

๑. องค์ การอุตสาหกรรม (อ.อ.ป.) ต้องหยุดใด ทำลายป่าธรรมชาติ
๒. พื้นที่ที่ไถทำลายไปแล้ว ให้ปลูกป่าทดแทน (มิใช่ปลูกยางพารา) เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ
๓. ให้มอบพื้นที่ป่าทั้งที่ถูกทำลาย และยังมีสมบูรณ์อยู่ให้กับชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าไปจัดการฟื้นฟูดูแลอนุรักษ์ หรือจัดการให้เป็นป่าชุมชน (เป็นข้อเสนอจาก ๓ กรณีจากทั้งหมด ๗ กรณี)
๔. ให้คืนพื้นที่ทำกินที่ประชาชน/ชุมชนครอบครองมาก่อนการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือก่อนการเข้ามาดำเนินงานของ อ.อ.ป. พร้อมทั้งเร่งออกเอกสารสิทธิ์ หรือดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้แก่ราษฎรผู้เดือดร้อน โดยเร่งด่วน

บรรณานุกรม

ศยามล ไกรยูรวงศ์ และคณะ. ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). มิถุนายน ๒๕๔๕.

ศยามล ไกรยูรวงศ์ และพรพนา ก๊วยเจริญ (บรรณาธิการ) การเมืองป่าไม้ไทยยุคหลังสัมปทาน มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. มกราคม ๒๕๔๘.

แผนกลยุทธ์ ๒๕๔๕ – ๒๕๕๓. การปรับโครงสร้างการดำเนินงาน (เอกสารอัดสำเนา) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้. สำนักนโยบายแผนและงบประมาณ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

แผนธุรกิจองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ประจำปี ๒๕๕๐. (เอกสารอัดสำเนา) สำนักนโยบายแผนและงบประมาณ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มกราคม ๒๕๕๐.

รายงานผลการศึกษา

ทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน

โดย

แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย
ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

โครงการป่าชุมชน จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่

คณะวิจัยท้องถิ่น ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์

๑. บทคัดย่อและบทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน มีวัตถุประสงค์ตามประการคือ ศึกษาสถานภาพ และความสำคัญของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพของสวนป่าในปัจจุบัน ศึกษาความสัมพันธ์สวนป่ากับชุมชนรอบๆ ทั้งในอดีต ถึงปัจจุบัน และรูปแบบการจัดการสวนป่าและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดการสวนป่า โดยชุมชน โดยมีขอบเขตของการวิจัยทั้งการประมวลสถานการณ์ป่าไม้และพัฒนาการสวนป่าในประเทศไทย และกรณีศึกษา ๓ แห่ง ได้แก่ พื้นที่สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พื้นที่สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่ และพื้นที่สวนป่าสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้รู้หลัก การประชุมกลุ่มย่อย ประเมินสภาพป่าและทรัพยากรชีวภาพแบบมีส่วนร่วม การตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิดเห็นโดยการจัดเวทีชุมชน

ผลศึกษาพบว่ารูปแบบการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าระบบนิเวศป่าตามเงื่อนไขสัมปทานโดยใช้ในรูปแบบการปลูกสร้างสวนป่านี้นี้ (plantation) ไม่ได้สอดคล้องกับเจตนารมณ์เพื่อฟื้นฟูป่าระบบนิเวศป่ากินสู่พื้นที่ที่มีการ

สัมปทานไม้ไปแล้วความเงื่อนไขสัมปทานใน พ.ร.บ. ป่าไม้ ๒๕๔๔ มาตรา ๕๘ ทวิ และพบว่าในปัจจุบันที่มีการตัด ไม้ออกจากพื้นที่ป่าดังกล่าวนี้มีความขัดแย้งกับนโยบายการฟื้นฟูระบบนิเวศทั้ง ๒๕ กลุ่มน้ำของประเทศ นอกจากนี้พื้นที่ป่าที่ปลูกนี้ยังนับรวมอยู่ในเนื้อที่ป่าที่เหลืออยู่ของประเทศ ๓๑ เปอร์เซนต์ ส่วนในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง ๓ พื้นที่ พบว่า พื้นที่ป่าก่อนที่จะมาปลูกป่าหลังจากการสัมปทานนั้นเป็นป่าดั้งเดิมมีความหลากหลายของระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น โดยพบว่าทั้ง ๓ พื้นที่นั้นป่าดั้งเดิมเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นแหล่งพึ่งพิงใช้ประโยชน์ทั้งพืชอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอย เป็นแหล่งน้ำ แหล่งต้นน้ำเพื่อการอุปโภค รวมทั้งเพื่อการเกษตรและปศุสัตว์ และพบว่าในพื้นที่ป่าห้วยน้ำขาวเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เมื่อมีการปลูกสร้างสวนป่าในระยะต่อมาพบว่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนทั้งในด้านฐานความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และระบบการผลิตทางการเกษตร ซึ่งยังผลให้เกิดปัญหาลูกโซ่ในทางสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่ลดลงน้อยกว่าระบบนิเวศเดิมก่อนการปลูกป่า เนื่องจากการปลูกไม้เนื้อชนิด และการใช้เทคนิค วิธีการที่ไม่สอดคล้องที่จะรักษา หรือเพิ่มพูนความหลากหลายทางชีวภาพ แต่อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าในปัจจุบันมีผ่านการสัมปทานมากกว่า ๓๐ ปี ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ระดับหนึ่งจากการฟื้นตัวของป่าอีกครั้ง ทำหน้าที่เป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชน อาทิ ป่าทองผาภูมิ โดยพบว่าแต่ละพื้นที่มีศักยภาพทั้งทางที่ตั้ง ฐานทรัพยากร รวมทั้งศักยภาพทางสังคมในปัจจุบันที่แตกต่างกันไป ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกันไปตามศักยภาพ เช่น หลายพื้นที่มีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิ และในขณะที่เดียวกันพบว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษายังคงมีพึ่งพิงทรัพยากรดังนั้นจึงควรมีพื้นที่ป่าชุมชนทั้งป่าชุมชนที่เป็นป่าต้นน้ำ เป็นเขตกันชน และแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิ ส่วนในพื้นที่ป่าสังขะนั้นมีชุมชนล้อมรอบและพึ่งพิงป่าสูง และมีการจัดการเป็นป่าชุมชนอยู่แล้ว ก็ให้จัดการเป็นป่าชุมชนใช้สอย ควบคุมการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การฟื้นฟูป่าเบญจพรรณ โดยในทุกพื้นที่ควรให้มีการพัฒนาและจัดทำแผนการจัดการ ตกลงร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการและติดตามร่วมกัน และหากยังให้มีการตัด ไม้ออกจากสวนป่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนอีกเป็นรอบที่สาม ดังนั้นในระดับพื้นที่ทั้ง ๓ มีข้อเสนอให้ ยุติการตัด ไม้ออกจากเพราะขัดกับเจตนารมณ์การฟื้นฟูตามสัมปทานแต่จะสร้างปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางสังคม

สำหรับในระดับนโยบายนั้นก็ควรมีนโยบายยุติการตัด ไม้ออกจากพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อน ไขสัมปทาน โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงภัยต่อแผ่นดินถล่ม พร้อมทั้งมอบพื้นที่ให้กรมป่าไม้และสร้างรูปแบบ การจัดการที่หลากหลายสอดคล้องกับสถานภาพ ศักยภาพของแต่ละพื้นที่ ภายใต้หลักการการมีส่วนร่วม ของ ชุมชนท้องถิ่น เช่น การผนวกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่เชื่อมต่อกลุ่มผืนป่าที่

อยู่ใกล้เคียงกัน และ อ.อ.ป. ควรปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นองค์กรสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าไม้ในระดับพื้นที่ ตามเจตนารมณ์ของการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศต่อไป

๒. นิยาม และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การศึกษานี้มีคำนิยาม และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องที่จะทำความเข้าใจในผลการศึกษานี้ โดยมีนิยาม คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

สวนป่า (Plantation) หมายถึง กลุ่มต้นไม้ที่ปลูกขึ้นซึ่งอาจเป็นต้นไม้ดั้งเดิม หรือ ไม้ต่างถิ่น เช่น ไม้สัก ยูคาลิปตัส หรือ กระจับปี่ ฯลฯ หรืออาจใช้วิธีหว่านเมล็ด ไม้แทนการปลูกก็ได้ ความหมายจึงใช้กับกลุ่ม หรือหมู่ไม้ที่คนสร้างขึ้น

การปลูกป่า (Reforestation) เป็นการฟื้นฟูระบบนิเวศที่พยายามให้โครงสร้าง ความสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพใกล้เคียงกับสภาพป่าดั้งเดิม ป่าที่พื้นที่ใหม่จะมีบทบาททางนิเวศใกล้เคียงป่าดั้งเดิม

พื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน เป็นพื้นที่ที่ผู้ได้รับประโยชน์จากการสัมปทานป่าไม้ต้องปลูกป่าทดแทนเพื่อระบบนิเวศป่าไม้ตามเงื่อนไขการสัมปทานปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน โดยตามเงื่อนไขการสัมปทาน ตาม พรบ. ป่าไม้ ๒๕๖๔ มาตรา ๕๖ ทวิ ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้ผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ออกจากป่า และได้ผลประโยชน์จากการขายไม้จะต้องปลูกป่าคืนระบบนิเวศให้แผ่นดิน

ดังนั้นหากจะนิยามหรือทำความเข้าใจเรื่อง การปลูกป่าในพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน จึงเป็นการปลูกป่าตามเงื่อนไขการสัมปทานป่าไม้ เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศโดยพยายามให้โครงสร้าง ความสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพใกล้เคียงกับสภาพป่าดั้งเดิม มีบทบาททางนิเวศใกล้เคียงป่าดั้งเดิม (Reforestation) ซึ่งมีใช้การทำสวนป่า (Plantation)

๓. ความสำคัญของการศึกษา

จากสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ลดลงซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นสาเหตุของภัยพิบัติต่างๆ ที่ก่อความเสียหายแก่ชีวิต ทรัพย์สินมากมายในแต่ละปี ทำให้ทุกฝ่ายจึงให้ความสำคัญและความห่วงใยในประเด็นดังกล่าว รวมทั้งรัฐบาลซึ่งกำหนดเป็นนโยบายป่าไม้แห่งชาติในปี พ. ศ. ๒๕๖๖ ให้ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมโดยรวมของประเทศ อีกทั้งยังเป็น

ฐานทรัพยากรที่สำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามหลังจากมีนโยบายดังกล่าว พื้นที่ป่าไม้ก็ยังคงลดลงอย่างต่อเนื่องจากสาเหตุหลายประการทั้งการสัมปทาน โครงการพัฒนาต่างๆ ทั้งถนน แหล่งน้ำขนาดใหญ่ การบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์แผ่นดินถล่มที่ภาคใต้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งสร้างความเสียหายแก่ชีวิต ทรัพย์สิน ยังดอยข้าถึงวิกฤตทรัพยากรป่าไม้ของชาติ คณะรัฐมนตรีมีจึงมีมติยกเลิกสัมปทานป่าบกทั้งหมดในปีดังกล่าว และเริ่มให้ความสำคัญต่อนโยบายการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ของชาติ

สาเหตุหนึ่งของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้คือ การสัมปทานป่าไม้ ซึ่งในประเทศไทยนั้นมิได้รับสัมปทานทั้งบริษัทเอกชนหลายบริษัท องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) โดย อ.อ.ป. นั้นเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น ซึ่งเป็นผู้สัมปทานรายใหญ่ที่สุด เพื่อทำหน้าที่ในการทำไม้ในเขตสัมปทาน การทำไม้นอกเขตสัมปทานในพื้นที่โครงการต่างๆ ของรัฐ เช่น พื้นที่สร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ รวมทั้งทำหน้าที่ใช้และขายไม้ที่อ้ายมาได้จากการลักลอบตัดไม้ โดยการสัมปทานใช้หลักการการเลือกตัดโดยกำหนดรอบตัดฟัน โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ได้รับสัมปทานจะต้องทำการปลูก บำรุงให้กลับคืนเป็นป่าธรรมชาติ โดยเริ่มโครงการปลูกสวนป่าใน ๔ รูปแบบโครงการ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมาโดยเริ่ม จากภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและใต้ ส่วนใหญ่ปลูกไม้สัก ไม้ยาง และยูคาลิปตัส นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ อ.อ.ป. ได้เริ่มรับโอนพื้นที่สวนป่าที่ดำเนินการ โดยบริษัททำไม้อื่นๆ นอกจากนี้ยังได้รับโอนพื้นที่ปลูกป่าเพื่อการฟื้นฟูป่าสงวนแห่งชาติจากกรมป่าไม้ซึ่งปลูกโดยงบประมาณแผ่นดินกว่า ๓๓๓, ๕๓๒.๔๕ ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นสวนป่ารูปแบบ โครงการที่ ๕ ที่อยู่ในการดูแลของอ.อ.ป. ปัจจุบันสวนป่าในความดูแลของ อ.อ.ป. มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑,๑๑๘,๓๗๔.๕๓๕ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ฟื้นฟูป่าโดยการปลูกตามเงื่อนไข (โครงการที่ ๒-๔) รวมเนื้อที่ ๖๑๗, ๐๔๔ ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าไม้ของชาติที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน ปัจจุบันสวนป่าหลายแห่งมีอายุกว่า ๓๐ ปี ซึ่งต้นไม้ที่ปลูกก็โตพอที่จะตัด หรือทำไม้ได้ แต่พบว่าพื้นที่สวนป่าก็มีสภาพกลับคืนสู่ป่าธรรมชาติจากการทดแทนตามธรรมชาติของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ท้องถิ่น ซึ่งบางชนิดมีสถานภาพเป็นชนิดพันธุ์ถิ่นเดียวที่พบในประเทศไทย (endemic species) ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรชีวภาพที่สำคัญยิ่งของท้องถิ่นและประเทศชาติ

แต่อย่างไรก็ตาม วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ มีมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และอนุมัติให้ อ.อ.ป. ใช้ประโยชน์สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานป่าไม้ ที่ไม่ได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ ซึ่ง อ.อ.ป. ได้ตีความการใช้ประโยชน์สวนป่าดังกล่าวว่า อ.อ.ป. สามารถตัดไม้ขายได้ ซึ่งก็เท่ากับว่าเป็นการทำไม้รอบสอง ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประกาศปิดป่าสัมปทานไปแล้วในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ก็ตาม อีกทั้งท่ามกลางกระแสความตื่นตัว ความห่วงใยของสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเป็นคำถามถึงแนวทางและรูปแบบการจัดการพื้นที่ฟื้นฟูป่า (สวนป่า) ที่ปลูกภายใต้เงื่อนไขสัมปทานให้ยั่งยืนได้อย่างไร ภายใต้สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้และหลักการการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้สิทธิบุคคล ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตน และที่สำคัญพบว่าพื้นที่สวนป่าที่ได้รับการฟื้นฟูบางแห่งมีความสำคัญและคุณค่าเชิงทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ สวนป่าบางแห่งในพื้นที่ภาคเหนือ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้กลับมาทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำบางแห่งมีศักยภาพเป็นป่ากันชน หรือป่าชุมชนที่ชุมชนพึ่งพิงใช้ประโยชน์และมีศักยภาพในการจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นจึงเกิดคำถามที่สำคัญหากจะมีการกลับไปทำไม้ออกจากพื้นที่ป่าที่ฟื้นฟูตามเงื่อนไขสัมปทาน ทั้งในแง่ความถูกต้องสอดคล้องกับนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางและรูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพในแต่ละพื้นที่ จึงประเด็นที่ท้าทายของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจ จึงเกิดการศึกษานี้ขึ้นเพื่อศึกษาทางเลือก รูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าฟื้นฟูตามเงื่อนไขสัมปทาน รวมทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการกล่าวคือ ๑) เพื่อศึกษาสถานภาพ และความสำคัญของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพของสวนป่าในปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์สวนป่ากับชุมชนรอบๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มนในอนาคต ๓) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสวนป่าและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดการสวนป่าโดยชุมชน

การศึกษานี้มีขอบเขตของการวิจัยตั้งแต่สถานการณ์ป่าไม้และพัฒนาการสวนป่าในประเทศไทย สถานภาพและการกระจายสวนป่าในประเทศไทย รวมทั้งได้ศึกษาในระดับพื้นที่ ๒ แห่ง ได้แก่ พื้นที่สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และพื้นที่สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่ โดยหัวข้อศึกษาทั้งข้อมูลสภาพพื้นที่ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทรัพยากรในพื้นที่ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในแต่ละช่วงเหตุการณ์ ตั้งแต่ก่อนมีการปลูกสร้างสวนป่า ระหว่างปลูกสร้างสวนป่า และสภาพในปัจจุบัน โดยใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้รู้หลัก (key informant) การประชุมกลุ่มย่อย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาสภาพทรัพยากรในพื้นที่สวนป่าในปัจจุบัน โดยการสำรวจ ประเมินสภาพป่าและทรัพยากรชีวภาพแบบมีส่วนร่วม (rapid forest and bio-resources assessment through participation) ซึ่งมีการนำเสนอ ตรวจสอบข้อมูลและระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ โดยการจัดเวทีประชุมในชุมชน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

๔. สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้และพัฒนาการจัดการสวนป่าในประเทศไทย

จากการศึกษาและประมวลสถานการณ์ป่าไม้ นโยบายการจัดการป่าไม้และนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาสวนป่าในประเทศไทยนั้นสามารถที่จะแบ่งตามช่วงเวลาได้เป็น ๔ ช่วง

ตารางที่ ๑ ประมวลสถานการณ์ป่าไม้และสวนป่าในประเทศไทย

ยุค-ช่วงปี	สถานการณ์ป่าไม้โดยภาพรวม	นโยบายการพัฒนาและป่าไม้	การปลูกป่าและสวนป่า
การจัดการป่าไม้ภายใต้เจ้า ครองนคร (ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๓๕)	- ป่าสมบูรณ์ราษฎรใช้ประโยชน์ไม่ได้ตามความต้องการ - ยกเว้นไม้สักทางภาคเหนือในการควบคุมของเจ้าครองนครการตัด ต้องขออนุญาตและเสียภาษี หรือค่าตอบแทน - เมื่อกรณีพิพาทในการตัดไม้ระหว่างผู้ขอ อนุญาต รัฐบาลกรุงเทพฯ จึงเริ่มสร้างเงื่อนไขเขตไกลในการควบคุมในปี ๒๔๑๗ โดยใช้ พ.ร.บ. สำหรับผู้รักษาเมือง - รัฐบาลติดต่อกับทำสัญญาพระราชไมตรีกับอังกฤษ บริษัททำไม้ต่าง ชาติมากมายเข้ามาจับสัมปทานไม้ เริ่มเกิดการแย่งแข่งขัน	- เริ่มทำไม้สักเพื่อส่งออก - มี พ.ร.บ. เก็บภาษีการส่งออกไม้แปรรูป - มี พ.ร.บ. ควบคุมการตัดไม้สัก	- ยังไม่มีโครงการ หรือกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสวน ป่า
ช่วงจัดตั้งกรมป่าไม้ควบคุม การจัดการป่าไม้และ ตั้ง อ.ป. เป็นหน่วยงาน สัมปทานไม้หลักของ ประเทศ	- ปี พ.ศ. ๒๔๓๕ รัฐบาลตั้งกรมป่าไม้เพื่อควบคุมการทำไม้และแก้ไข ปัญหาขอพิพาทในการสัมปทานทำไม้ และวางแผนการจัดการป่าไม้ โดยนายเอช ซเลด เป็นผู้ช่วยวางแผน และต่อมาจึงถูกแต่งตั้งเป็นอธิบดี กรมป่าไม้คนแรก - ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มีเนื้อที่ป่าไม้ร้อยละ ๗๐	- ตั้งกรมป่าไม้เพื่อควบคุมการจัดการป่าไม้ ปี พ.ศ. ๒๔๓๕ วางแผนการจัดการป่าไม้ เน้น แผนการสัมปทานไม้ - พ.ร.บ ป่าไม้ ปี พ.ศ. ๒๔๕๔ - เริ่มมีจัดการแบบอุทยานแห่งชาติ	ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ พระยวทันพฤกษ์วิจารณ์ ได้ทำการ ทดลองปลูกสวนป่าแบบตองยาโดยการวิธีหยอดเมล็ด ลงหลุม - ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ปลูกสวนสักแม่พวก อำเภอเด่นชัย เนื้อ ที่ ๖๖ ไร่ และทำสวนสักแม่จิว อ.สูงเม่น เนื้อที่ ๑๕๗ ไร่

ยุค-ช่วงปี	สถานการณ์ป่าไม้โดยภาพรวม	นโยบายการพัฒนาและป่าไม้	การปลูกป่าและสวนป่า
ปี พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๕๑๐)	<p>-ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ บริษัททำไม้จากยุโรป ๓๒ บริษัทเข้ามาทำไม้</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ตั้ง อ.อ.ป. ภายใต้กรมป่าไม้ เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการสัมปทานและจัดการผลประโยชน์การทำให้ไม้แก่รัฐ</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ วางแผนสัมปทานครั้งแรก กับโครงการชั่วคราวปีละ ๑ แปลง และขยายเป็น ๓ ปี ผู้สัมปทานไม่เอาใจใส่ดูแลป่าป่าเสื่อมโทรม</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ อ.อ.ป. ถูกยกฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงเกษตรฯ</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เหลือพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ ๕๓</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เสนอปรับโครงการสัมปทานเป็นโครงการระยะยาว ๓๐ ปี</p>	<p>แห่งแรก พ.ศ. ๒๕๐๓ มี พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ เกิด พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ มี พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ</p>	<p>โดยใช้วิธีการหยอดเมล็ด</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๔๗๙ กรมป่าไม้ทดลองปลูกไม้สักด้วยเหง้าที่ป่าห้วยยอด อำเภอบางขัน จังหวัดแม่ฮ่องสอน</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ การปลูกสร้างสวนป่าถูกกำหนดเป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ บริษัท ไม้อัดไทย ได้รับอนุมัติจากสภาพัฒนาฯ ให้ดำเนินการปลูกป่าโดยใช้งบประมาณของบริษัท เริ่มปลูกในปี ๒๕๑๐ เพื่อเป็นวัตถุประสงค์ปฏิบัติงานอุตสาหกรรมไม้อัด</p>
<p>ยุคขยายการสัมปทานไม้และเริ่มโครงการปลูกป่าทดแทน (สวนป่า)</p> <p>(พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๓๑)</p>	<p>-ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ รัฐบาลเห็นชอบโครงการสัมปทานระยะยาวและจัดตั้งบริษัททำไม้ประจำจังหวัด เป็นผู้รับสัมปทานป่าไม้ในท้องที่จังหวัดนั้นๆ ภายใต้มติของคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้</p> <p>-ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๕ มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าร้อยละ ๓.๙๕ ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดของประเทศเขตร้อนทั่วโลก สาเหตุทั้งจากการสัมปทานและการขยายตัวของพืชเชิงเดี่ยว และการขยายตัวของเมือง</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ปรับเพิ่มพื้นที่สัมปทานร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศพร้อมตั้งเงื่อนไขให้ผู้รับสัมปทานจัดตั้งกองทุนป้องกันไฟป่า</p>	<p>-ส่งไม้ออกมากยิ่งขึ้น เพิ่มพื้นที่สัมปทานกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ไร่.กม.</p> <p>-ปรับระยะสัมปทานเป็น ๓๐ ปี</p> <p>-มีนโยบายและเงื่อนไขให้ผู้รับสัมปทานปลูกป่าทดแทน</p> <p>-นโยบายป่าไม้ ๒๕๒๖ ให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ ๔๐ มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ</p> <p>-ส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการส่งออก</p>	<p>-ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ อ.อ.ป. ได้รับอนุมัติจากมติ กรม. ในการดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ อ.อ.ป. เริ่มปลูกสร้างสวนป่าโดยปลูกสักเพียงอย่างเดียว โดยแบ่งโครงการปลูกป่าตามเงื่อนไขที่แตกต่างกัน</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้ภาคเอกชนสามารถลงทุนในการปลูกป่าในพื้นที่ป่าสงวนฯ เลื่อมโทรรม โดยมีช่วงเวลา ๕-๓๐ ปี</p> <p>-ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ สร้างเงื่อนไขการปลูกป่าทดแทนตาม</p>

ยุค-ช่วงปี	สถานการณ์ป่าไม้โดยภาพรวม	นโยบายการพัฒนาและป่าไม้	การปลูกป่าและสวนป่า
		<p>๒๕๓๗</p> <ul style="list-style-type: none"> -ร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนปี พ.ศ. ๒๕๓๕ -เกิดรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ -พ.ร.บ.การกระจายอำนาจปี พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๕ การกีดผู้ท้องถิ่น) -ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ อ.อ.ป. ถูกโอนเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 	<p>กระดิ่งเทพา ทิงภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งพื้นที่ อ.อ.ป.</p> <ul style="list-style-type: none"> -บางแห่งเกิดความขัดแย้งเนื่องจากไปทับที่ทำกิน และพื้นที่ที่ประโยชน์ชาวบ้าน เช่น บ้านเลขที่ ๒๒๒ จ.เชียงใหม่ ป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์ ซึ่ง อ.อ.ป. ปลูกยคาฯ ทับที่ชุมชน -ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ อ.อ.ป. ขายที่ดินองค์การฯ ๑๕๐ ล้านบาทเพื่อแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเพราะต้องแบกภาระค่าใช้จ่ายสูงถึงเดือนละ ๓๐ ล้านบาท และภาระหนี้สะสมอีก ๑.๑๕๐ ล้านบาท -ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ อ.อ.ป. นำระบบมาตรฐานการรับรองของ สภาบริหารจัดการป่าไม้ หรือ FSC มาใช้ในประเทศไทย คือที่สวนป่าทองผาภูมิ และสวนป่าเขากระยาง
๒๕๔๘ ถึงปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> -ป่าชุมชนที่ดำเนินงาน โดยทั้งกรมป่าไม้และองค์กรพัฒนาเอกชนมาก -มีโครงการนำร่องต่างๆ เช่น โครงการ JoMPA โครงการจัดการอุทยานฯ นำร่อง โครงการหมู่บ้านป่าไม้แสนใหม่ -โครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำแม่ปิง ลุ่มน้ำมูน 	<ul style="list-style-type: none"> -มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างกรม กอง ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลต่อ อ.อ.ป. ด้วย -นโยบายรัฐเน้นฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ ลุ่มน้ำ ๒๕ ลุ่มน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> -สวนป่าในความดูแลของอ.อ.ป. มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑,๑๘๘,๓๗๕ ไร่ ในรูปแบบ ๕ โครงการ ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ ๗๕ หรือ ๘๔๕,๕๗๖ ไร่ เป็นสวนป่าปลูกตามเงื่อนไขการสัมปทานเพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศ -กิจกรรมรายได้หลักร้อยละ ๖๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ของ อ.อ.ป. คือการทำไม้จากพื้นที่ใช้ประโยชน์ต่างๆ การประมงในน้ำของกลางจากการตรวจยึดจับกุม และการ

ยุค-ช่วงปี	สถานการณ์ป่าไม้โดยภาพรวม	นโยบายการพัฒนาและป่าไม้	การปลูกป่าและสวนป่า
			<p>แปรรูปไม้จากสวนป่า จึงคาดหวังว่าการทำไม้จากสวนป่าจะเป็นรายได้หลักในอนาคต</p> <p>-สวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานหลายแห่งเริ่มตัดไม้โดยเฉพาะไม้สักเพื่อขยายระยะและส่งผลกระทบต่อชุมชน ต่อต้นน้ำและระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น สวนป่าแม่สะเรียง จ. แม่ฮ่องสอน สวนป่าเชียงดาว จ. เชียงใหม่ บางพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนสภาพเพื่อการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน เช่น ที่สวนป่าหัวน้ำขาว จ.กระบี่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นน้ำที่ชาวบ้านใช้ประ โยชน์เกิดข้อพิพาท และร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ</p>

๕. สถานภาพพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานในปัจจุบัน

ปัจจุบันพื้นที่ป่าในประเทศไทยมีเนื้อที่ ๑๐๕.๖ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๓๓ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ โดยรวมเนื้อที่สวนป่าที่อยู่ในการดูแลของ อ.อ.ป. มีทั้งหมด ๑๒๔ แห่ง เนื้อที่รวม ๑,๑๑๘,๓๗๔ ไร่ เป็นส่วนหนึ่งพื้นที่ป่า (forest coverage) ที่รวมในสถิติป่าไม้ซึ่งปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทโครงการรายละเอียดดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ พื้นที่ปลูกป่าจำแนกตามประเภทและลักษณะโครงการ

ประเภทและลักษณะโครงการ	เนื้อที่รวม (ไร่)
๑. ปลูกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติด้วยเงินลงทุนของ อ.อ.ป.	๒๑๐,๓๓๓.๐๑
๒. ปลูกชดเชยตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศของ อ.อ.ป.	๑๑๓,๖๘๕.๗๕
๓. ปลูกแทนบริษัทจังหวัดทำไม้ต่างๆ ที่ส่งเงินให้ อ.อ.ป.	๑๐๑,๘๕๒.๔๕
๔. เป็นสวนป่าบริษัทจังหวัดทำไม้ปลูกชดเชยตามเงื่อนไขสัมปทาน อ.อ.ป. รับมอบจากกรมป่าไม้มาดูแลและใช้ประโยชน์	๓๘๒,๐๖๔.๕๔
๕. เป็นสวนป่าที่ปลูกโดยงบประมาณของกรมป่าไม้ ส่งมอบให้ อ.อ.ป. ดูแลและใช้ประโยชน์	๓๓๒,๕๓๒.๔๕
รวมพื้นที่ทั้งหมด ๕ ประเภทโครงการ	๑,๑๔๐,๕๑๒.๒๔
หักพื้นที่สงวนและกรมชลประทานใช้ประโยชน์เฉพาะที่ยืนยันแล้ว	๒๒,๕๓๗.๓๐๕
คงเหลือพื้นที่สวนป่าที่ อ.อ.ป. ดูแล	๑,๑๑๘,๓๗๔.๕๓๕

ที่มา: สำนักวิจัยและพัฒนาและสารสนเทศ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ก.ค.

ปีพ.ศ.๒๕๔๕

โดยพบว่าพื้นที่ปลูกป่าที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศนั้นมีเนื้อที่กว่า ๕๓๐,๕๗๕ ไร่ หรือร้อยละ ๘๓ ของพื้นที่ปลูกป่าทั้งหมด โดยแยกเป็นโครงการประเภทที่ ๒-๔ ซึ่งเป็นการปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานตาม พรบ. ป่าไม้ ๒๕๔๔ มาตรา ๕๘ ทวิ ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้ผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ ออกจะต้องปลูกป่าคืนระบบนิเวศให้แผ่นดินซึ่งเนื้อที่รวม ๕๕๗,๖๔๖ ไร่ และพื้นที่ป่าที่ปลูกในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมโดยใช้งบประมาณแผ่นดินซึ่งดำเนินการโดยกรมป่าไม้ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ ๕ มีเนื้อที่กว่า ๓๓๒,๕๓๒ ไร่ โดยพบว่าพื้นที่หลายแห่งมีปัญหาเรื่องการทับซ้อนที่ทำกินของชาวบ้าน ภายใต้อำนาจที่ดำเนินการ โครงการ คจก. ซึ่งยังคงมีความขัดแย้งจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่าสวนป่า ๔๖ แห่งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งต้องมีมาตรการในการจัดการเพื่อให้พื้นที่ป่าทำหน้าที่ป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติจากแผ่นดิน

๖. สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการจัดการสวนป่าในปัจจุบัน

การปลูกป่าตามเงื่อนไขสามปทานนั้นมีเจตนารมณ์ที่ต้องการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ (forest ecosystem restoration) เพื่อให้ความหลากหลายทางชีวภาพให้พื้นที่กลับคืนมา พร้อมทั้งมีบทบาทหน้าที่ทางระบบนิเวศ แต่การปลูกป่าในพื้นที่ดังกล่าวได้ใช้หลักการจัดการสวนป่า (plantation) ซึ่งมุ่งเน้นเพื่อการผลิตเนื้อไม้เป็นหลัก (timber production) โดยใช้หลักการจัดการสวนป่าทั้งการเตรียมพื้นที่โดยเครื่องจักรกล การปลูกต้นไม้ชนิดที่ต้องการใช้เนื้อไม้ไม่กึ่งชนิด เป็นแถว เป็นแนว มีการกำจัดวัชพืชโดยใช้สารเคมี เครื่องจักร เมื่อต้นไม้โตจนเริ่มยอดชิดกันก็จะทำการตัดสายขยายระยะ (thinning) เพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเนื้อไม้แก่ต้นไม้ที่เหลือไว้ และเมื่อถึงรอบตัดฟันรอบสุดท้ายก็จะเป็นการตัดหมด (clear cutting) แล้วทำการเตรียมพื้นที่เก็บริมสุ่มเผา ไถพรวนเพื่อปลูกในรอบต่อไป จากวงจรของการจัดการสวนป่าดังกล่าว ประกอบกับรูปแบบการทำสวนป่าที่ไม่ตอบสนองเป้าหมายการฟื้นฟูระบบนิเวศกลับคืน อีกทั้งยังพบว่ารูปแบบการทำสวนป่าของ อ.อ.ป. มีการเปลี่ยนแปลงไปปลูกพืชทางเกษตร เช่น ยางพารา น้ำมันปาล์ม นอกจากนี้ความขัดแย้งในเรื่องพื้นที่ปลูกป่าแล้ว ปฏิบัติการในการจัดการสวนป่า หรือ วนวัฒนวิธี (silviculture practices) ในทุกช่วงของการจัดการสวนป่าทั้งช่วงการเตรียมพื้นที่ปลูก การกำจัดวัชพืช การตัดไม้ออกนั้น ได้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศซึ่งขัดแย้งกับเจตนารมณ์ที่จะปลูกป่าเพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศ และในบางพื้นที่มีผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง เพราะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เป็นพื้นที่ชุมชนพึ่งพิงใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าพืชอาหาร สมุนไพร โดยมีข้อมูลจากการร้องเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีจำนวนการร้องเรียน ๑๐ กรณี คิดเป็นร้อยละ ๒๔ ของเรื่องร้องเรียนที่ดินป่าไม้ทั้งหมด ๒๒๗ กรณี (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕) ซึ่งทางคณะที่ศึกษาได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่ก่อนที่จะมีโครงการปลูกป่าตามเงื่อนไขสามปทาน รวมทั้งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบในระหว่างขั้นตอนการจัดการสวนป่าในระดับพื้นที่ ๓ พื้นที่ โดยมีผลการศึกษาดังนี้

ตารางที่ ๓ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่ป่าก่อนมีโครงการสวนป่า

สภาพพื้นที่ก่อนมีโครงการปลูกป่า	ความสัมพันธ์ชุมชนกับพื้นที่
<p><u>พื้นที่ป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์</u> บริเวณพื้นที่ก่อนที่จะมีการปลูกสร้างสวนป่าสังขะคือพื้นที่ป่าหนองเยาะมีสภาพเป็นป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์ประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้ สัตว์ป่าที่หลากหลาย บริเวณที่ราบจะพบสังคมป่าสนสองใบ</p>	<p>ชุมชนที่อยู่รอบๆ ป่าหนองเยาะ จาก ๒ ตำบล คือ ตำบลคาง ตำบลพระแก้ว อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์ ได้ใช้เป็นพื้นที่ในการพึ่งพิงใช้ประโยชน์ในการเก็บหาพืชอาหาร ของป่า แมลง กบ เขียด อึ่งอ่าง เป็นแหล่งไม้ใช้สอย และทำเลเลี้ยงสัตว์</p>
<p><u>พื้นที่ป่าทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี</u> เดิมสภาพพื้นที่บริเวณที่เป็นสวนป่าทองผาภูมินั้นเคยเป็นป่าผืนใหญ่ มีประเภทป่าที่หลากหลายทั้งป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ประกอบไปด้วยไม้ขนาดใหญ่ เช่น ตะเคียน ยางนา มีพื้นที่ที่เป็นป่าพุซึ่งเป็นระบบนิเวศเฉพาะกระจายเป็นแห่งๆ มีความอุดมสมบูรณ์มีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น ช้าง กระทิง กวาง เก้ง หมูป่า นกเงือก</p>	<p>ในอดีตก่อนปลูกสร้างสวนป่ามีชุมชนอยู่ ๒ กลุ่มบ้านคือชุมชนห้วยปากคอกตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ๆ ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง มีการทำนา ทำสวนผสมผสาน เก็บหาของป่า จับหาสัตว์น้ำ ปลา ปู หอยต่างๆ เพื่อการเพื่อการบริโภค ในครัวเรือน และอีกชุมชนเป็นชุมชนบ้านไร่ ประกอบด้วยชนเผ่าลาว มอญ และขมุ มีอาชีพทำนา ทำไร่ นาเพื่อการยังชีพ และพึ่งพิงเก็บหาของป่า จับหาสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน</p>
<p><u>พื้นที่ป่าห้วยน้ำขาว จ.กระบี่</u> ป่าห้วยน้ำขาวในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มากมีเนื้อที่ประมาณ ๖,๕๐๐ ไร่ มีลักษณะพื้นที่หลากหลายตั้งแต่ที่เขาสองคือเขาครอบกะทะที่เป็นต้นน้ำมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าดิบชื้น มีพื้นที่ที่เป็นเนินเขา หรือควนกว่า ๑๐ ควน และมีพื้นที่ป่าที่ราบมีสังคมไม้วงศ์ยาง ไม้เลื้อย สลับกับพื้นที่ทุ่งหญ้าที่ชุมชนใช้เลี้ยงควาย และมีห้วย หนอง คลอง บึงที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าที่สมบูรณ์ ทั้งช้าง เสือ</p>	<p>ชุมชนได้อพยพหนีสงครามพม่าจากเกาะยาว จังหวัดพังงามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าวบริเวณที่ราบทุ่งหญ้าใกล้ลำคลองเมื่อประมาณ ๑๕๐ ปี ประกอบอาชีพปลูกข้าวไร่ ถั่ว ข้าวโพดเป็นหอย่อมบริเวณทุ่งหญ้า หาของป่า ปลูกผักแลกข้าว ลำสัตว์เพื่อการบริโภค ต่อมาจึงเริ่มมีการทำนาโดยการขุดแปลงนาโดยการรวมแรงงานกันเพื่อปลูกข้าว ใช้แรงงานควายไถนา ชุมชนมีความเชื่อว่าเขาครอบกะทะซึ่งเป็นพื้นที่สูงสุดมีเนื้อที่ประมาณ ๒ ไร่ นั้นเป็นพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพบูชา บริเวณป่าเขาควน ห้วย หนอง คลอง บึง ทุ่งหญ้าเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านพึ่งพิงในการเก็บหาของป่า พืช อาหารสมุนไพรมากมาย เช่น เห็ดเสม็ด เห็ดโคน เห็ดขอม ผักหวานป่า ผักเหมียง ข่าป่า ของป่า เป็นต้น</p>

ตารางที่ ๔ ผลกระทบจากการจัดการสวนป่าในแต่ละช่วงในพื้นที่ศึกษา

	พื้นที่สวนป่าของผภูมิ จ.กาญจนบุรี		พื้นที่สวนป่าห้วยน้ำขาว จ. กระบี่		พื้นที่สวนสังขะ จ. สุรินทร์	
	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
ช่วงการเตรียมพื้นที่เก็บรวบรวม	ชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างมีรายได้จากการทำงานเตรียมพื้นที่ เกิดการหมุนเวียนของเงินภายในชุมชน	พื้นที่ป่าธรรมชาติถูกบุกรุกทำลาย ชนิดต้นไม้ลดลง รวมทั้งดินที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า สัตว์น้ำในพื้ดิน กวน เกิดการชะล้างหน้าดิน ตะกอนลงพื้ดิน ไฟจากการสูบบุหรี่ ปริมาณปลา สัตว์น้ำ ปูราชินีลดลง ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าในพื้นที่ไม่ได้ พื้นที่เสี่ยงสัตว์ถูกจำกัด น้ำที่ไหลไปยังชุมชนชุ่มน้ำมีผลต่อการใช้เลี้ยงสัตว์และในครัวเรือน	ชาวบ้านจากที่อื่นเข้ามาเป็นลูกจ้างทำงานในการเตรียมสวนป่า	พื้นที่ป่าเขตรอบพระที่เป็นป่าธรรมชาติและพื้นที่ที่ตัดสิทธิ์ของชุมชน แหล่งดินที่อยู่อาศัยสัตว์ป่า ป่าพรุต้นน้ำที่สมบูรณ์กว่า ๑,๐๖๗ ไร่ ถูกทำลายโดยใช้รถแทรกเตอร์ รถดินตะขาบ ส่งผลต่อลำห้วย ๘ ลำห้วยที่ไหลลงยังชุมชนมีตะกอนชุ่มน้ำอุปโภค บริโภคเลี้ยงสัตว์ไม่ได้ แหล่งน้ำดื่มเงินจากการชะล้างหน้าดิน และเกิดน้ำท่วมในฤดูฝน มีผลกระทบต่อการทำนา พื้นที่ที่ชุมชนพึ่งพิงผลผลิตจากป่าทั้งพืชอาหาร สมุนไพร ของป่าต่างๆ อย่างน้อย ๑๑๓ ชนิด ถูกทำลายนอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อน้ำดื่มของชาวบ้าน โดยมีชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ๔ ตำบล ๒๐ หมู่บ้าน	ชาวบ้านบางกลุ่มได้เป็นลูกจ้างมีรายได้จากการทำงานในสวนป่า	พื้นที่ป่าธรรมชาติกว่า ๑,๕๒๗ ไร่ ที่เป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร ไม่ใช่ของป่า ทำเลเลี้ยงสัตว์ของชุมชน ถูกทำลาย มีปัญหาพื้นที่สวนป่าทับพื้นที่ประกอบพิธีกรรมรวมทั้งที่ทำกินชาวบ้านบางรายส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน ส่งผลอพยพเข้าหางานทำในเมือง จากการเตรียมพื้นที่ทำให้มีทรายไหลทับที่นา ชาวบ้านส่งผลกระทบต่อการทำนา

ช่วงการปลูก และดูแลรักษา กำจัดวัชพืช ชั้นล่าง ใต้น้ำ	เกิดรายได้จากการจ้างงาน ชาวบ้านบางรายสามารถใช้พื้นที่สวนป่าในช่วงที่ ต้นไม้ยังเล็กปลูกพืชทาง การเกษตรได้ เช่น ข้าวโพด	ตะกอนลงในน้ำลดลง แต่การปน เปื้อนของสารเคมีจากกำจัดวัชพืช ปริมาณน้ำในลำห้วยแห้งขอดในบาง ช่วง สัตว์น้ำบางชนิดยังลดลง พูเริ่ม ตื่นเงินจากการเฝ้าพรวนกำจัดวัชพืช ชนิดต้นไม้ดั้งเดิมลดลง และถูกกำจัด	อ.อ.ป ให้ชาวบ้าน จากที่อื่นสามารถเข้า มาปลูกสับปะรด แดงโมระหว่างที่ดิน ยางที่ยังไม่โต	มีการใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช ในสวนยางพารา สวนป่าถ้ำน้ำมัน และพืชแทรกที่ปลูกตามร่อง ยางพารา ส่งผลต่อแหล่งน้ำธรรมชาติ ขาดคล่องน้ำต่างๆที่ไหลไปยังหมู่ บ้านได้รับการปนเปื้อนจากการชะ ล้างจากสวนป่า ส่งผลต่อคุณภาพน้ำ มีใช้อุปโภคในครัวเรือน รวมทั้ง สัตว์น้ำ	ชาวบ้านบางรายได้ เป็นลูกจ้างมีรายได้ จากการทำงานในสวน ป่า	แหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้ ประโชชน์อุปโภค เลี้ยง สัตว์ลดลงไม่เพียงพอนิเวศ แล้ง มีการปนเปื้อนสารเคมี จากการกำจัดวัชพืช ส่งผล ต่อสัตว์น้ำในท้องถิ่น พื้นที่ เลี้ยงสัตว์ถูกจำกัด
ช่วงที่ต้นไม้โต (กำจัดวัชพืช กิ่ง)	ปริมาณน้ำในลำห้วยเริ่ม กลับมาสามารถเก็บของ ป่าบางชนิดได้ เช่น เห็ดโคน สามารถป่าพูซึ่ง เป็นที่อยู่อาศัยของปูราชินี กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ และท่องเที่ยว	ยังคงมีความหลากหลายต้นไม้น้อย กว่าป่าธรรมชาติ พืชชั้นล่างมีน้อย และในบางพื้นที่มีการรื้อสวนปลูก ยางพาราทำให้เกิดตะกอน และสาร เคมีลงพื้นที่ที่ปูธิกรอบซึ่งส่งผลต่อ น้ำที่ไหลไปยังชุมชน	ไม่มีข้อมูล	บางพื้นที่ยางพาราอายุ ๗-๘ ปี แต่ มีความหลากหลายน้อยกว่าป่าธรรม ชาติ ผลผลิตของป่าต่างๆ มีน้อยยัง คงมีการใช้สารเคมีในการกำจัดวัช พืชที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ ชุมชน	ชาวบ้านบางรายซึ่งมี จำนวนน้อยกว่าจากทั้ง ๒ ช่วงที่ผ่านมายังคง รายได้จากการในสวน ป่า	ความหลากหลายของสวน ป่าน้อยกว่าธรรมชาติดังเดิม เพียง ๓ ชนิด ป่าธรรมชาติ มีอย่างน้อย ๕๒ ชนิด รวม ทั้งผลผลิตของป่ามีน้อย และการเข้าถึงทรัพยากรมี จำกัด

จากการศึกษาในพื้นที่ทั้ง ๓ พื้นที่ที่สามารถที่จะสรุปประเด็นปัญหาและผลกระทบจากการทำสวนป่า
ได้ดังนี้

๑. สภาพป่าธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของพืชลดลง และหลายพื้นที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์ป่าที่สำคัญใกล้สูญพันธุ์ เช่น นกแก้วแล้วท้องดำ ชนิดพันธุ์ถิ่นเดียว เช่น ปูราซินี ได้รับผลกระทบโดยเฉพาะในช่วงที่มีการบุกเบิก เกิดพื้นที่โดยใช้เครื่องจักรต่างๆ และยังคงส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรที่ชุมชนท้องถิ่นพึ่งพิงใช้ประโยชน์ทั้งพืช อาหาร สมุนไพร ของป่าต่างๆ ซึ่งเป็นทางเลือกในการลดรายจ่าย และสร้างรายได้เสริมของชาวบ้าน โดยเฉพาะคนยากจนในชุมชน
๒. พื้นที่สวนป่าบางพื้นที่ทับที่ทำกินชาวบ้าน ทำเลเลี้ยงสัตว์ และแหล่งน้ำของชุมชน ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีการอพยพไปทำงานที่อื่น วิธีการผลิตเช่น การทำนาได้รับผลกระทบนอกจากนี้ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเกิดความขัดแย้งภายในจากกลุ่มที่ได้ประโยชน์ในช่วงการปลูกสร้างสวนป่า
๓. พื้นที่สวนป่าทับที่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ความเชื่อ และสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชุมชน ส่งผลต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี
๔. จากกระบวนการเตรียมพื้นที่สวนป่าส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำในการอุปโภค บริโภค และการเกษตร การปลูสดัวพื้นบ้านได้รับผลกระทบ รวมทั้งสัตว์น้ำในท้องถิ่นก็ลดลง แหล่งน้ำต้นเงินจากตะกอนที่ชะล้างจากการไถเปิดหน้าดิน

สำหรับผลกระทบในเชิงบวกนั้นพบว่าชาวบ้านบางรายได้งาน มีรายได้ในการเป็นลูกจ้างรายวันทำงานสวนป่า โดยจะมีการว่าจ้างมากในช่วงการเตรียมพื้นที่ และปลูก และจะลดจำนวนลูกจ้างรายวันลงลงเมื่อต้นโต และชาวบ้านบางรายก็ได้รับการอนุญาตให้ทำกินโดยการปลูกพืชแทรกระหว่างต้นไม้ยังไม่โต จากการศึกษาจะพบว่าสภาพปัญหาและผลกระทบทางลบนั้นมีมากกว่าทางบวกอย่างชัดเจน ทั้งในประเด็นความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน และวัฒนธรรม ความเชื่อของท้องถิ่น

๗. กรณีศึกษาทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ป่าปลูกตามเงื่อนไขสัมปทาน

ปัจจุบันพบว่าพื้นที่สวนป่าที่มีอายุกว่า ๓๐ ปี หลายแห่งมีการฟื้นตัวของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และทำให้สายน้ำหลายสายกลับมาเอื้อประโยชน์แก่สัตว์ พืช และชุมชนใกล้เคียง และหลายแห่งนั้นมีด้านระบบนิเวศเฉพาะ และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ เป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างจากการศึกษาในระดับพื้นที่ ๓ พื้นที่คือ สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่ สวนป่าสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีผลการศึกษาแต่ละพื้นที่ดังนี้

๗.๑ สวนป่าทองผาภูมิ อ.ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๗.๑.๑ สภาพความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ

บริเวณพื้นที่ตั้งสวนป่าทองผาภูมิเดิมนั้นเป็นสภาพป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตก ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้มีประเภทป่าดั้งเดิม ๕ ประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าชนิดนี้ปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ โดยปกคลุมตั้งแต่บริเวณฝั่งแม่น้ำไปจนเกือบถึงยอดเขา มีพันธุ์ไม้เด่น คือ ประดู่ แดง มะค่าโมง และในป่าชนิดนี้ยังมีไม้ชนิดต่างๆ ขึ้นปะปนอยู่จำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งแพร่กระจายของไม้ที่หลากหลายแห่งหนึ่ง ป่าประเภทที่สองคือ ป่าเต็งรัง จะพบในบริเวณสูงๆ เช่น บริเวณใกล้ยอดเขา หรือยอดเขาที่เป็นดินลูกรัง สภาพทั่วไปจะเปิดโล่ง พื้นที่ป่าโปร่ง พันธุ์ไม้ที่พบเป็นพวกเต็งรัง ป่าประเภทที่สามเป็นป่าดงดิบเขตร้อน และป่าดงดิบกึ่งเขตร้อนซึ่งจะพบบริเวณใกล้แม่น้ำ และริมฝั่งแม่น้ำ พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ยางนา และตะเคียนทอง และประเภทที่สี่เป็นป่าดงดิบเขา จะพบอยู่บริเวณพื้นที่ด้านตะวันออก ตามภูมิประเทศสูงชัน และประเภทป่าสุดท้ายเป็นระบบนิเวศป่าพุ่ม ซึ่งจะพบกระจายในพื้นที่ราบ ที่มีเส้นทางธรรมชาติเป็นหินปูนที่มีการละลาย และยุบตัวลง เกิดเป็นป่าพุ่ม ที่มีสายน้ำใต้ดินไหลมาหล่อเลี้ยงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะพบพืชพวกเคยใหญ่ ไคร้ น้ำ ถั่ว ไม้ที่ชอบความชุ่มชื้นมาก และจะมีสายน้ำใต้ดินที่เชื่อมโยงกันเป็นตาข่ายระหว่างพุ่มต่างๆ ในพื้นที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่สำคัญในพื้นที่ จากสภาพป่าที่หลากหลายจึงเป็นป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งพืช และสัตว์ป่าต่างๆ เช่น ช้าง กระทิง กวาง เก้ง และนกเงือก เป็นต้น และยังเป็นแหล่งที่พบชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นที่สำคัญหลายชนิด เช่น ปูราชนี ถั่ว ไม้ต่างๆ โดยพบว่าเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกะเหรี่ยง ทำนา ปลูกข้าวไร่ เก็บของป่า ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๘ บริเวณบ้านห้วยป่าดอกในปัจจุบัน

ต่อมาสภาพพื้นที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการสัมปทานป่าไม้ และมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ อ.อ.ป. ได้เริ่มดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนเขาแหลม มี

การสัมปทานป่าไม้บริเวณที่สร้างเขื่อน หรือพื้นที่น้ำท่วม และบริเวณที่จัดสรรเพื่อรองรับชุมชน อพยพจากการสร้างเขื่อน ๖ ชุมชน โดยจัดสรรพื้นที่ซึ่งมีชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วบริเวณพื้นที่ ใกล้สวนป่าบ้านท่ามะเดื่อ บ้านรวมใจ ซึ่งมีการตัดไม้ขนาดใหญ่ออกและจัดสรรที่ทำกินแก่ชาวบ้าน ครอบครัวละ ๑๕ ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ๑ ไร่ และพื้นที่ทำกิน ๑๔ ไร่ ซึ่งในขณะเดียวกันนั้น อ.อ.ป. ก็ได้ดำเนินการปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานในพื้นที่สวนป่าทองผาภูมิในปัจจุบัน

๗.๑.๒ ศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน

สวนป่าทองผาภูมิมีเนื้อที่ ๑๘,๗๒๓.๑๖ ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกป่าชนิดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สัมปทานทำไม้ของ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) หรือเป็น โครงการสวนป่าประเภทที่ ๒ และปัจจุบันยังอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี บริเวณพื้นที่ทำการปลูกสร้างสวนป่า พื้นที่ดั้งเดิมและ ป่าบริเวณรอบข้างมีสภาพป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง และพุ่ม สภาพสวนป่าในปัจจุบันประกอบด้วยสังคมพืชในสวนป่าทองผาภูมิ มีอยู่ ๔ สังคมพืช คือ ๑. สวนไม้ป่า ๒. สวนยางพารา ๓. ป่าดิบแล้งรอบพุ่ม และ ๔. ป่าพุ่ม โดยสังคมพืชใน ป่าพุ่มที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันในพื้นที่สวนป่าทองผาภูมิที่สำคัญคือ เช่น พุหนองปลิงมีเนื้อที่ ๑๐๘ ไร่ และพุ่มปราชินีมีเนื้อที่ ๕๓ ไร่ นั้นมีความสำคัญด้านความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมาก โดยพุหนองปลิงมีความหลากหลายของพันธุ์พืช โดยเฉพาะกล้วยไม้พบอย่างน้อย ๑๘ ชนิด ที่เป็น ชนิดสำคัญๆและเป็นพืชถิ่นเดียวได้แก่ กระชายสยาม เอื้องจิตติมา ส่วนที่เป็นพืชหายาก คือ ผีเสื้อน้อย เทียนลิง ซึ่งที่ผ่านมานั้นเทียนลิงจะพบเฉพาะที่จังหวัดสตูลและพังงา พบพืชจำพวกเฟิร์น อย่างน้อย ๒๐ ชนิด เช่น ข้าหลวงหลังลาย ผักกูดขาว และกูดคอย (สมโภชน์, ๒๕๔๗) นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์หลากหลายชนิดทั้งสัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ โดยสมโภชน์ (๒๕๔๗) สำรวจพบและจำแนกได้ ๑๕ ชนิด เช่น กบทูต กบหนอง กบสังขละ เขียดบัว คางคกบ้าน จงโคร่ง คางคกห้วย เขียดลิ้น เขียดทราย อึ่งกรายลายเลอะ อึ่งอ่าง ปาดบ้าน เป็นต้น ซึ่งกบทูต และ อึ่งกรายเลอะ เป็นสัตว์หายาก พบอยู่อย่างน้อย ๔ ชนิด และที่สำคัญยิ่ง คือ ปุราชนี ซึ่งเป็นสัตว์เฉพาะ ถิ่นของพื้นที่นี้ ส่วน ในพื้นที่พุ่มปราชินีนั้นก็มีความสำคัญมีเพราะเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์หลากหลายชนิด โดยเฉพาะปุราชนี ซึ่งเป็นปูที่พบแห่งเดียวในโลก ซึ่งทำให้สวนป่าทองผาภูมิมีความ สำคัญและมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์อย่างยิ่ง หากจะพิจารณาศักยภาพพื้นที่ในภาพรวมของสวนป่า ปัจจุบันพบว่าพื้นที่มีศักยภาพในหลายด้าน ได้แก่

๑) ศักยภาพเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระบบนิเวศ (corridor) ของกลุ่มผืนป่าตะวันตกด้วยที่ตั้งทาง ภูมิศาสตร์ของพื้นที่สวนป่าทองผาภูมิซึ่งในอดีตเคยเป็นป่าผืนเดียวกันกับป่าตะวันตก ซึ่งทำให้ พื้นที่สวนป่ามีความสำคัญและมีศักยภาพในด้านการเป็นพื้นที่เชื่อมต่อของระบบนิเวศป่าผืนใหญ่ ที่เชื่อมป่าอุทยานแห่งชาติ ๓ แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาแหลม อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ และ

อุทยานแห่งชาติไทรโยค ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงของระบบนิเวศแก่ผืนป่าตะวันตกมากยิ่งขึ้น สัตว์ป่าต่างๆ โดยเฉพาะสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ช้าง สามารถที่จะเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างผืนป่าต่างๆ ได้ ทำให้พันธุกรรมของสัตว์นั้น ไม่แคบลง

๒) แหล่งอนุรักษ์ของความหลากหลายทางชีวภาพจากการศึกษาของ โครงการ BRT ในชุด การศึกษาของผาภูมิตะวันตก ซึ่งมีการศึกษาพื้นที่พุหนองปลิง พุপুরาจีนี ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สวนป่า ทองผาภูมิ พบว่าพื้นที่ดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยป่าพุ ทั้งสองแห่งนี้เป็นระบบนิเวศเฉพาะ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (endemic sp.) มากมาย ที่สำคัญ เช่น ปุราจีนี ซึ่งเป็นที่ภาคภูมิใจของคนจังหวัดกาญจนบุรี การที่ พบความหลากหลายทางชีวภาพสูงในพื้นที่เล็กๆ ซึ่งต้องมีมาตรการในการจัดการเพื่ออนุรักษ์รักษา พันธุกรรมของพืช สัตว์ ต่างๆ ไว้ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในอนาคตต่อไป ซึ่งความมั่นคงและอยู่ รอดของระบบนิเวศป่าพุดังกล่าวนี้ ก็ขึ้นอยู่กับการจัดการพื้นที่สวนป่าโดยรอบเป็นประการ สำคัญเช่นเดียวกัน

๓) พื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชนท้องถิ่นและภูมิภาค พื้นที่บริเวณสวนป่าทองผาภูมินี้เคยเป็น ระบบนิเวศป่าไม้ที่สมบูรณ์ และมีพุต่างๆ กระจายอยู่ซึ่งจะมีความเชื่อมโยงเป็นสายน้ำใต้ดินที่ไหล เชื่อมโยงไปยังลำห้วย ลำธารและสู่มแม่น้ำ ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเป็น พื้นที่ต้นน้ำทั้งของระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับภูมิภาคของภาคตะวันตก ด้วยที่ตั้งที่ตั้งอยู่เหนือ เขื่อนเขาแหลม น้ำจากสวนป่าก็จะไหลลงสู่เขื่อนเขาแหลมซึ่งมีความสำคัญต่อพื้นที่ที่ได้รับ ประโยชน์จากการใช้น้ำจากเขื่อน

๔) ศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชนท้องถิ่น ประชาสังคมจังหวัด และสถาบันการศึกษา จากความสำคัญทางนิเวศวิทยา และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทำให้มีศักยภาพพัฒนาเป็น แหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติทั้งให้แก่คนในท้องถิ่น สถาบันการศึกษาท้องถิ่น ส่วนกลาง ประชาสังคม และกลุ่ม ชมรมต่างๆ ของทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี และส่วนกลาง ซึ่งปัจจุบันมีการจัด กิจกรรมเรียนรู้ต่างๆ เช่น ค่ายเยาวชนปุราจีนี การศึกษาดูงาน ทัศนศึกษาของกลุ่มคนที่สนใจ

๕) ศักยภาพด้านการศึกษาวิจัยด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ และความหลากหลายทาง ชีวภาพพื้นที่สวนป่าทองผาภูมินี้หากมีการจัดการปล่อยเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติกลับคืนมา จะเป็น แหล่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาวิจัยด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ (Forest restoration) การ ฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity restoration) และกระบวนการจัดการพื้นที่เชื่อมต่อ ป่า หรือ comidor ซึ่งมีความสำคัญมากในการสร้างความรู้ที่จะนำไปใช้ในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่า ไม้ต่อไป

๗.๑.๓ รูปแบบและทางเลือกในการจัดการพื้นที่

รูปแบบที่เป็นทางเลือกในการจัดการพื้นที่สวนป่าทั้งหมดคือ การปล่อยให้พื้นที่ป่ากลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อผืนป่าตะวันตก ส่วนในระดับพื้นที่ชุมชนควรมีการจัดการพื้นที่สวนป่าโดยเริ่มจากบริเวณป่าหุเป็นแหล่งศึกษาและอนุรักษ์ระบบนิเวศ และปราชินี โดยมีการแบ่งโซนพื้นที่จัดการ มีการฟื้นฟูระบบนิเวศรอบนอกป่าหุให้ทำหน้าที่เป็นเขตกันชนต่อแกนกลางป่าหุโดยการปล่อยให้พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ฟื้นตัวตามธรรมชาติ ไม่ควรมีการตัดไม้ ไถพรวน และใช้สารเคมี และ สร้างข้อตกลงในการใช้ประโยชน์ จัดตั้งองค์กรร่วมในการบริหารจัดการ และเน้นกิจกรรมใช้ประโยชน์ โดยการประสานกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ โรงเรียนในท้องถิ่น

๗.๒ สวนป่าห้วยน้ำขาว จ. กระบี่

๗.๒.๑ สภาพความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และผลกระทบ

ในอดีตพื้นที่ป่าในพื้นที่ห้วยน้ำขาวนั้นมีความอุดมสมบูรณ์มากประกอบไปด้วยภูมิประเทศที่หลากหลายตั้งแต่ภูเขาที่ชุมชนเรียกว่า เขาครอบกะทะ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกะทะคว่ำ มีความสำคัญต่อชุมชน โดยชุมชนมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีทวดเขาครอบกะทะ ที่คอยปกป้องดูแลพื้นที่ ชุมชนได้สร้างศาลเพื่อบูชา พื้นที่เป็นป่าดิบชื้น และบางแห่งเป็นป่าพรุที่พบต้นสาครที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืช และสัตว์นานาชนิด อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชนในการทำนาในอดีต ถัดจากเขาครอบกะทะลงมาก็จะเป็นป่าเนินเขา หรือ ควบต่างๆ กว่า ๑๐ ควบ สลับกับป่าที่ราบต่ำ ทุ่งหญ้า หนองน้ำ ลำห้วยซึ่งทำให้พื้นที่มีความหลากหลายทางภูมิประเทศซึ่งส่งผลต่อความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ในพื้นที่ ซึ่งทางราชการได้กำหนดพื้นที่ป่าดังกล่าวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ป่าช่องศิลา-ป่าช่องจี่แรด

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๓ พื้นที่ป่าดังกล่าวเริ่มมีการสัมปทานป่าไม้ โดยบริษัท กระบี่ทำไม้ จำกัด เป็นผู้ได้รับสัมปทาน ซึ่งในระยะต่อมาส่งผลกระทบต่อชุมชนเนื่องจากเริ่มขาดแคลนน้ำในการทำนา แหล่งน้ำต่างๆ ตื้นเขินและน้ำไม่ไหลตามธรรมชาติ เนื่องจากการสัมปทานได้มีการใช้รถไถคันป่าซึ่งทำให้เกิดตะกอนลงพื้นที่ลำห้วยต่างๆ ชาวบ้านหลายรายต้องเปลี่ยนจากการทำนาไปทำสวน หรือปลูกผักแทน แต่ชุมชนก็ได้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยการนำของกำนันสร้างฝายทดน้ำพื้นที่ ๖๐๐ ไร่ โดยมีชาวบ้านร่วมแรงกันกว่า ๑๐๐ คนในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งได้ใช้ถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เท่านั้น (เพราะหลังจากนั้น อ.อ.ป. ได้เข้ามาตั้งสำนักงานสวนป่าห้วยน้ำขาวและครอบครองฝายของชาวบ้านไปด้วย) ต่อมารัฐบาลประกาศ

ยกเลิกการทำสัมปทานป่าบกทั่วประเทศทำให้พื้นที่ป่าดังกล่าวยุติการสัมปทานไม้ แต่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็มีนโยบายให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ดำเนินการดูแลและบำรุงสวนป่าที่ปลูกตามเงื่อนไขการสัมปทานไม้ โดยมีการลงนามรับมอบพื้นที่จากกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จำนวน ๑๒ แปลง มีเนื้อที่รวม ๖,๕๐๓ ไร่ และ อ.อ.ป. ได้ดำเนินการไถคืนเพื่อปลูกยางพารา ปาล์ม ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนมากในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยชุมชนต้องยุติการทำนาทุกครัวเรือน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ อ.อ.ป. ได้ไถคืนพื้นที่ป่าเดิมโดยอ้างว่ามีอัตราการรอดตายต่ำ และถมคลองแค เพื่อขยายพื้นที่ปลูกยางพารา ปาล์ม เป็นเนื้อที่ ๓๕๗ ไร่ ทำให้ชาวบ้านที่เดือดร้อนได้รวมตัวกันคัดค้านและออกหนังสือให้ อ.อ.ป. ยุติการไถคืนป่า แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจึงเกิดความขัดแย้ง และการชุมชนของชาวบ้านที่บริเวณป่าที่ถูกไถคืน ต่อมาทางผู้ว่าราชการ ได้ให้ตัวแทนต่างๆ เข้าพบเพื่อปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหา ซึ่งทางสวนป่าตกลงว่าจะยุติการบุกเบิกขยายพื้นที่อีก และให้ชุมชนยกเลิกการขุดถนน แต่พบว่าอ.อ.ป. ก็ยังทำการบุกเบิกป่าเพิ่มอีก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จำนวน ๓๗๗ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จำนวน ๓๓ ไร่ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จำนวน ๓๖๖ ไร่ โดยซึ่งสภาพป่าทั้งหมดนั้นมีสภาพป่าที่ฟื้นตัวกลับมาเป็นป่าอุดมสมบูรณ์

๗.๒.๒ ศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน

สวนป่าห้วยน้ำขาวมีเนื้อที่ประมาณ ๖,๕๐๓ ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องศิลา-ป่าช่องขี้แรด ตำบลห้วยน้ำขาว ตำบลคลองท่อมเหนือ ตำบลคลองท่อมใต้ ตำบลคลองท่อมใต้ ตำบลคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์เขาป่าประบางคราม ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยแห่งสุดท้ายของนกแก้วแล้วท้องดำ มีลักษณะพื้นที่ที่หลากหลายตั้งแต่ที่เขาสุงคือเขาครอบกะทะที่เป็นต้นน้ำมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าดิบชื้น มีความกว่า ๑๐ ควน มีห้วยหนอง คลองบึง ป่าพรุดต้นน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำ ๘ สายห้วยที่ไหลไปยังชุมชน โดยชุมชนมีการพึ่งพิงการใช้ประโยชน์จากป่า โดยจำแนกเป็น พันธุ์ไม้ยืนต้น ๑๔ ชนิด พืชสมุนไพร ๖๐ ชนิด พันธุ์พืชไม้ชั้นล่าง ๔๕ ชนิด ของป่าหายาก ๘ ชนิด และสัตว์ป่า ๓๖ ชนิด และมีพื้นที่สภาพป่ากำลังฟื้นตัวซึ่งมีการฟื้นตัวตามธรรมชาติที่ดีเนื่องด้วยปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ ทั้งปริมาณน้ำฝน ความชื้น การมีแม่ไม้ดั้งเดิม ดังนั้นการฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายนั้นควรเน้นหลักการการส่งเสริมการฟื้นตัวตามธรรมชาติโดยการประสานความร่วมมือในพื้นที่ของฝ่ายต่างๆ

๗.๒.๓ รูปแบบและทางเลือกในการจัดการพื้นที่

ผนวกบางพื้นที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประบางคราม และจัดสรรพื้นที่เป็นพื้นที่เขตกันชนจัดการในรูปแบบป่าชุมชนที่แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วนคือ ๑) พื้นที่ป่าชุมชนอนุรักษ์เพื่อเป็นพื้นที่กันชนที่จัดการเป็นป่าต้นน้ำ และแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าพรุดต้นน้ำ (ป่าสาธุ) ของท้องถิ่น ๒) พื้นที่ป่าใช้สอยเพื่อการเก็บหาของป่า สมุนไพรเพื่อการยังชีพ โดยจะมี

กิจกรรมป้องกัน คุกและพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรมโดยการส่งเสริมการฟื้นตัวตามธรรมชาติ โดยจัดการร่วมกันของชุมชนที่อยู่ติดป่า ๗ หมู่บ้านใน ๔ ตำบล

๗.๓ กรณีศึกษาสวนป่าสังขะ จ.สุรินทร์

๗.๓.๑ สภาพความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และผลกระทบ

ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๒๒ พื้นที่สวนป่าสังขะนั้นอยู่ในพื้นที่ที่ชาวบ้านรู้จักกันในนามป่าหนองเขา ซึ่งในอดีตเป็นป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด มีต้นสนสองใบ (ป่าสนพื้นราบ) เป็นองค์ประกอบของชนิดไม้ในป่า นอกจากนั้นชุมชนยังได้พึ่งพาและใช้ประโยชน์จากการหาอาหารและผลผลิตจากป่าเพื่อยังชีพ เป็นแหล่งไม้ใช้สอย ต่อมาจึงเริ่มมีการทำการเกษตร เช่น ปลูกปอ และมันสำปะหลัง และถูกประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด ๕๐,๓๑๒ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลตาตอง ตำบลพระแก้ว อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ป่าหนองเขาถูกจัดตั้งเป็นสวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการปลูกสร้างสวนป่าในระบบหมู่บ้านป่าไม้ ซึ่งสภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการปลูกสร้างสวนป่า คือ สภาพดินเป็นดินทราย สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำชุ่มในฤดูฝน มีอาณาบริเวณติดเขตป่าสงวนแห่งชาติ ๒ แห่ง ที่ติดต่อกันคือ ป่าสงวนแห่งชาติฝั่งซ้ายห้วยตำราญ อยู่ในเขตตำบลตาตอง และป่าสงวนแห่งชาติฝั่งขวาห้วยเสน อยู่ในเขตตำบลพระแก้ว อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ติดถนนสายโชคชัย-เดชอุดม หลัทธิโลเมตรที่ ๒๐๒ โดยได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าได้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๕ รวมพื้นที่ทั้งหมด ๓ แปลง เนื้อที่ ๑,๕๒๗ ไร่ เป็นไม้ยูคาลิปตัส ๑,๒๘๑ ไร่ กระจินณรงค์ ๒๔๐ ไร่ และเถียน ๖ ไร่ จึงเกิดผลกระทบต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าหนองเขาหลายด้าน ได้แก่ การปลูกทับที่ทำกินของชาวบ้านบางส่วน ทำให้ชาวบ้านไร้ที่ดินทำกิน การถางไม้ธรรมชาติและ การเข้ายึดพื้นที่ของชาวบ้านที่เคยใช้ประโยชน์ ส่งผลต่อให้ชุมชนขาดแหล่งไม้ใช้สอย ของป่า พื้นที่เลี้ยงสัตว์ สถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ แหล่งยาสมุนไพร ตลอดจนในช่วงฤดูฝนการปลูกยูคาลิปตัสได้ส่งผลกระทบต่อชะล้างพังทลายของหน้าดิน เนื่องจากไม่มีพืชคลุมดิน ทำให้ทรายไหลทับที่นาของชาวบ้าน ที่มีพื้นที่ทำกินติดกับสวนป่า นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อลดปริมาณลงของจำนวนสัตว์ป่า แมลง และของป่าจำพวกเห็ด เป็นต้น ซึ่งในขณะนั้นมีทั้งชาวบ้านที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย กลุ่มที่เห็นด้วยเป็นกลุ่มใหญ่ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการเป็นลูกจ้างของสวนป่า ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย เจ้าหน้าที่ สวนป่าได้ทำการข่มขู่ว่าจะจับกุมดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ประกอบกับการไม่รู้รายละเอียดของการดำเนินโครงการของชาวบ้าน

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๓๑ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ มีแผนการขยายแปลงปลูกยูคาลิปตัสเพิ่มเติมอีก ๕,๐๐๐ ไร่ แต่ถูกชาวบ้านคัดค้าน โดยในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เริ่มมีความตึงเครียดระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่สวนป่า ประเด็นความขัดแย้งหลัก คือ ประเด็นการรुक้าที่ทำกินของชาวบ้าน หลังจากนั้นภายในชุมชนเริ่มมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากยูคาลิปตัส ในการเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาความเดือดร้อน ตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จนถึงศาลากลางจังหวัด แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๓๒ ชาวบ้านรอบๆ สวนป่าหนองเยาะ ได้จัดตั้งเป็นคณะกรรมการชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าหนองเยาะ และร่วมกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากยูคาลิปตัสในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ อีก ๘ จังหวัดภาคอีสาน เป็นเครือข่ายชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากยูคาลิปตัส ๘ จังหวัดภาคอีสาน เพื่อรวมตัวกันต่อสู้และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา สถานการณ์ในขณะนั้น นับได้ว่าผลกระทบจากยูคาลิปตัสได้ขยายผล ยกระดับจากปัญหาของชุมชนท้องถิ่น เป็นปัญหาระดับนโยบายการพัฒนาประเทศ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการยื่นข้อเรียกร้องต่อ ผู้อำนวยการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมประจำรัฐสภา และนายกรัฐมนตรี แต่ปัญหายังไม่สามารถหาข้อยุติได้ จนกระทั่งในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๕ กลุ่มชาวบ้านได้เข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหา กับสมาชิกคนจน รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบการแก้ไขปัญหาสวนป่าหนองเยาะ ดังนี้

๑) ให้ยกเลิกการทำสวนป่าและให้มีการปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติโดยกรมป่าไม้หาเงินจากภาคเอกชนมาสนับสนุน ไร่ละ ๓,๐๐๐ บาท โดยไม่มีเงื่อนไขผูกพัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้เป็นโครงการนำร่องเพียงโครงการเดียวซึ่งกรมป่าไม้จะหาเงินให้ภายในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ครั้งหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งจะจ่ายให้ภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดย ราษฎรและทางราชการจะต้องทำแผนการฟื้นฟูป่าร่วมกันให้เป็นรูปธรรม รวมตลอดจนถึง การดูแลรักษา และ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการอุตสาหกรรมป่าไม้ในคราวประชุมเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐ แล้วลงความเห็นให้ส่งมอบที่ดินสวนป่า และ สำนักงานสวนป่า ให้กรมป่าไม้นำไปดำเนินการ

แม้ว่าปัจจุบันงบประมาณในการฟื้นฟูป่าชุมชนหนองเยาะยังไม่สามารถเบิกจ่ายได้ เนื่องจากติดเงื่อนไขตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ในชุมชนก็ได้มีการจัด กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดงานป่าอินขัวญ

แผ่นดินงานมหกรรมฟื้นฟูภาคประชาชน การศึกษาฐานเรือนเพาะชำกล้าไม้ และการวางแผนกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูป่าชุมชน เป็นต้น

๗.๓.๒ ศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน

พื้นที่สวนป่า ๑,๕๒๗ ไร่ ปลูกไม้ยูคาลิปตัส เลียน กระถินณรงค์ พื้นที่เดิมเป็นป่าเบญจพรรณ เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ และเก็บหาของป่าของชุมชน ปัจจุบันชุมชนรื้อถอนยูคาฯ ออกและฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าที่ยังคงสมบูรณ์ ๓๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๙๔๔ ต้นต่อไร่ ส่วนที่สองเป็นป่าพื้นตัว ๑,๐๐๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๓,๕๔๔ ต้นต่อไร่ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ๔๓๒ ไร่ มีความหนาแน่น ๔๓๒ ต้นต่อไร่ ถึงแม้ว่าสภาพป่าจะเป็นป่าที่กำลังฟื้นตัวจากการการรื้อสวนยูคาลิปตัสและฟื้นฟูตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ พบว่าพื้นที่ป่านี้มีความสำคัญในหลายด้านทั้งเป็นแหล่งพึ่งพิงในการเก็บหาพืชผักป่า พืชอาหาร แมลงและของป่าต่างๆ อย่างน้อย ๓๑ ชนิด ซึ่งช่วยลดรายจ่ายของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกว่า ๗ ชุมชนรอบป่า เป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ของชุมชน และแหล่งไม้ใช้สอย ไม้พื้นของชุมชนโดยพบว่าชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อดูแลจัดการพื้นที่ป่าดังกล่าว มีกระเปียบ ข้อตกลงในการจัดการ ใช้ประโยชน์พื้นที่ รวมทั้งมีแผนกิจกรรมในการจัดการดูแล พื้นที่ร่วมกัน

๗.๓.๓ รูปแบบทางเลือกในการจัดการพื้นที่

ควรจัดการพื้นที่เป็นป่าชุมชนและแหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าเบญจพรรณ โดยชุมชน (จากป่ายูคาลิปตัสสู่ป่าเบญจพรรณดั้งเดิม) หรือ เป็นโรงเรียนป่าชุมชน โดยมีการสนับสนุนจากภาครัฐ สถาบันการวิชาการในการศึกษากระบวนการ วิธีการ เทคนิคในการฟื้นฟูป่า เพื่อสามารถนำบทเรียนไปขยายผลในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าในพื้นที่อื่นๆ ที่มีสภาพแวดล้อมและป่าดั้งเดิมเหมือนกันต่อไป รวมทั้งควรศึกษาผลของการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้แล้วมีผลผลิตจากป่าและบริการอะไรบ้าง และต่อชุมชนทางด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง โดยให้มีการขยายผลความร่วมมือกับ อบต. และ โรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงต่อไป

ตารางที่ ๕ ประมวลสถานการณ์ปัญหา ผลกระทบ และรูปแบบทางเลือกในการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานในพื้นที่ศึกษา

พื้นที่สวนป่า	สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบในปัจจุบัน	สถานภาพ คุณค่าและความสำคัญ	ข้อเสนอของชุมชนต่อการจัดการ	ศักยภาพและทางเลือกในการจัดการ
สวนป่าทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	ในอดีตเป็นป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณที่มีไม้แดงมากมีความสมบูรณ์ของสัตว์ป่ามาก หลังสัมปทานจึงปลูกสร้างสวนป่า ๑๖,๖๕๗ ไร่ โดยปลูกไม้สักเป็นหลัก ปัจจุบันมีการตัดสางไม้ออก บางแปลงเปลี่ยนไปปลูกยางพารา เกิดการกัดเซาะไหลตะกอน และการใช้สารเคมีลงพุ่มส่งผลต่อระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่ไหลลงสู่ชุมชน	-การฟื้นตัวของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศที่มีความหลากหลายและเป็นที่อยู่อาศัยของป्राชาณี -พบเป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลไปยังชุมชนใช้ประโยชน์ในด้านเกษตร เลี้ยงสัตว์ และใช้ในครัวเรือน -ชุมชนท้องถิ่น ๘ หมู่บ้าน ๗๐๐ ครัวเรือน พึ่งพิงเก็บหาของป่าจากพื้นที่เพื่อการบริโภคและขายเป็นรายได้ เช่น การบริโภค ผักกูด ผักหนาม ยอดมะพร้าว เป็นต้น -แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเมือง ชาวชนสถาบันการศึกษาเช่น ค่ายปฐาธาณี	๑. ฟื้นฟูสวนป่าให้กลับมาเป็นป่าธรรมชาติให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นพื้นที่ต้นน้ำของชุมชน และเป็นพื้นที่เชื่อมต่อป่าของผืนป่าตะวันตก (comridor) ๒. มีการจัดการพื้นที่ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งชาวบ้าน อบต. เจ้าหน้าที่รัฐ องค์การพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาโดยจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ร่วมกัน ๓. เริ่มสร้างรูปธรรมการจัดการร่วม โดยเริ่มจากพื้นที่ปฐาธาณี และพุนองปลิง โดยในระยะขั้นนี้ให้ อ.อ.ป. เว้นการตัดไม้ หุดยการไถพรวน และใช้สารเคมีบริเวณรอบๆ พู ในระยะ ๑ กิโลเมตร ปล่อยให้ป่าฟื้นตัวเป็นธรรมชาติเพื่อให้เป็นพื้นที่แนวกันชนของพู	-เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่าอุทยานฯ ๓ แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาแหลม , อุทยานฯ ทองผาภูมิ, และอุทยานฯ ไทรโยค มีศักยภาพเป็นพื้นที่เชื่อมต่อ comridor ของ ๓ อุทยานแห่งชาติ รูปแบบการจัดการ เป็นแหล่งศึกษาและอนุรักษ์ระบบนิเวศพู และปฐาธาณี โดยมี การแบ่งโซนพื้นที่จัดการ สร้างข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จัดการ สร้างองค์การรวมในการบริหารจัดการ และเน้นกิจกรรมใช้ประโยชน์
สวนป่าห้วยน้ำขาว จ. กระบี่	พื้นที่ป่า ๖,๕๐๐ ไร่ ถูกบุกเบิกปลูกยางพารา, ปาล์มน้ำมัน ๑,๐๖๗ ไร่ พื้นที่ที่เหลือเป็นป่าธรรมชาติที่ต้นตัว และป่าธรรมชาติ ระบบนิเวศป่าที่ถูกบุกเบิกเสื่อมโทรมมาส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแหล่งน้ำ ๘ สายห้วยที่ไหลไปยังระบบนิเวศแหล่งน้ำ	ป่าดิบชื้นที่เป็นป่าพรุต้นน้ำของชุมชนที่มีลำห้วย ๘ ห้วยไหลไปยังพื้นที่ชุมชนใช้ในการอุปโภค การเกษตร และการปลูสัตว์ในพื้นที่ ๒๐ ชุมชน เป็นแหล่งถิ่นที่อยู่อาศัย (habitat) ของนกแก้วแล้ว	๑.อ.อ.ป. ยุติการบุกเบิกพื้นที่ป่าธรรมชาติต้นน้ำเพื่อการปลูกยางพารา และปลูกลำต้นมัน สัมบอบคืนให้กรมป่าไม้ดำเนินการวางแผนการจัดการร่วมกับชุมชนต่อไป ๒. ชุมชนต้องการรักษาผืนป่าที่เป็นป่าธรรมชาติ	-เป็นพื้นที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์เขาพระบาง กรม ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกแก้วแล้วต้องดำเนินการฟื้นคืนน้ำของชุมชน รูปแบบการจัดการ แผนกบางพื้นที่ที่เป็น

พื้นที่สวนป่า	สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบในปัจจุบัน	สถานภาพ คุณค่าและความสำคัญ	ข้อเสนอของชุมชนต่อการจัดการ	ศักยภาพและทางเลือกในการจัดการ
<p>ชุมชน</p>	<p>พื้นที่สวนป่า ๑,๕๒๗ ไร่ บลูก ไม่ยุคาลิปติส เตียน กระถินณรงค์ พื้นที่เดิมเป็นป่าเบญจพรรณ เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ และเก็บหาของป่า ของชุมชน ปัจจุบันชุมชนเรือถอนยูคาฯ ออก และพื้นที่ป่าธรรมชาติ ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าที่ยังคงสมบูรณ์ ๓๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๑๔๔ ต้นต่อไร่ ส่วนที่สองเป็นป่าพื้นตัว ๑,๐๐๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๓,๕๔๔ ต้นต่อไร่ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ๔๓๒ ไร่ มีความหนาแน่น ๔๓๒ ต้นต่อไร่</p>	<p>ท้องถิ่นซึ่งเป็นนิกที่อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อของชุมชน ที่ช่วยยึดเหนี่ยวระบบความสัมพันธของคนในชุมชนเป็นแหล่งพึ่งพิงเก็บหาของป่า พืชผัก สมุนไพรของชุมชนอย่างน้อย ๑๑๓ ชนิด ที่ช่วยลดค่าใช้จ่าย และเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์กรรมของพืชต่างๆ โดยเฉพาะกล้วยไม้ พืชชั้นล่าง และพืชป่าหายากอย่างน้อย ๘ ชนิด</p>	<p>ที่ยังไม่ถูกไถเป็นเขตกันชน (buffer zone) โดยจัดการเป็นป่าชุมชน ๓. หน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องร่วมกับชุมชนที่อยู่ติดป่า ๗ ชุมชนในการจัดการพื้นที่ฟูสภาพป่าที่ถูกทำลาย และฟื้นฟูระบบนิเวศแหล่งน้ำ</p>	<p>เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาปราบะบางคราม และจัดสรรพื้นที่เป็นพื้นที่เขตกันชนจัดการในรูปแบบป่าชุมชนที่แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) พื้นที่ป่าชุมชนอนุรักษ์เพื่อเป็นพื้นที่กันชนที่จัดการเป็นป่าต้นน้ำ และแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าพรุต้นน้ำ (ป่าสาธุ) ของท้องถิ่น ๒) พื้นที่ป่าใช้สอยเพื่อการเก็บหาของป่า สมุนไพรเพื่อการยังชีพ โดยจัดการร่วมกันของชุมชนที่อยู่ติดป่า ๗ หมู่บ้าน ใน ๔ ตำบล</p>
<p>สวนป่าสังขะ จ.สุรินทร์</p>	<p>พื้นที่สวนป่า ๑,๕๒๗ ไร่ บลูก ไม่ยุคาลิปติส เตียน กระถินณรงค์ พื้นที่เดิมเป็นป่าเบญจพรรณ เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ และเก็บหาของป่า ของชุมชน ปัจจุบันชุมชนเรือถอนยูคาฯ ออก และพื้นที่ป่าธรรมชาติ ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าที่ยังคงสมบูรณ์ ๓๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๑๔๔ ต้นต่อไร่ ส่วนที่สองเป็นป่าพื้นตัว ๑,๐๐๗ ไร่ มีความหนาแน่น ๓,๕๔๔ ต้นต่อไร่ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ๔๓๒ ไร่ มีความหนาแน่น ๔๓๒ ต้นต่อไร่</p>	<p>ถึงแม้ว่าสภาพป่าจะเป็นป่าที่ใกล้สูญพันธุ์จากการกรรือสวนยูคาลิปติสและพื้นที่ฟูตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ พบว่าพื้นที่ป่านี้มีความสำคัญในหลายด้านดังนี้ -แหล่งพึ่งพิงในการเก็บหาพืชผักป่า พืชอาหาร แมลงและของป่าต่างๆ อย่างน้อย ๓๑ ชนิด ซึ่งช่วยลดรายจ่ายของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกว่า ๗ ชุมชนรอบป่า -แหล่งทำเลเลี้ยงสัตว์ของชุมชน -แหล่งไม้ใช้สอย ไม้พื้นของชุมชน</p>	<p>๑. พื้นที่ฟูสภาพป่าอย่างต่อเนื่องโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาครัฐ ๒. ขยายความร่วมมือกับ อบต. ที่อยู่ใกล้เคียงรอบป่า ๓. ศึกษาการฟื้นฟูป่าเพื่อนำไปสู่การขยายบทเรียนกับพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบปัญหาเหมือนกัน</p>	<p>-เป็นพื้นที่ป่าชุมชนใช้สอยและแหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าเบญจพรรณ <u>รูปแบบการจัดการ</u> ป่าชุมชนและศูนย์การเรียนรู้การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้โดยชุมชน (จากป่ายูคาลิปติสสู่ป่าดั้งเดิม)</p>

๘. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสวนป่าและการปรับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการ

๘.๑ ยุติการตัดไม้ออกจากพื้นที่ปลูกสวนป่าตามเงื่อนไขตามสัมปทานทั้งหมด เนื่องจากผิเจตนากรมฯของการปลูกป่าที่มุ่งฟื้นฟูและคืนระบบนิเวศแก่ประเทศ ตาม พรบ. ป่าไม้ ๒๕๕๔ มาตรา ๕๘ ทวิ และพื้นที่ดังกล่าวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ โดยเฉพาะสวนป่าที่อยู่พื้นที่เสี่ยงภัยต่อแผ่นดินถล่ม แล้วปล่อยให้พื้นที่คืนกลับสู่ระบบนิเวศดั้งเดิม (forest restoration) โดยเน้นการส่งเสริมกระบวนการทดแทนตามธรรมชาติ เพื่อให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีระดับเรือนยอด และเรือนรากที่หลายระดับในพื้นที่ เปลี่ยนจากสวนป่าเป็นพื้นที่ฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ ตามนุษศาสตร์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งฟื้นฟูระบบนิเวศให้กับประเทศ

๘.๒ สวนป่าทุกประเภท โครงการที่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยต้องจัดการเป็นพื้นที่ป่าเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นป่าต้นน้ำ ป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติแผ่นดินถล่ม

๘.๓ รัฐต้องส่งเสริมให้จัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานที่หลากหลายรูปแบบตามศักยภาพของพื้นที่ และองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการเป็นป่าชุมชนต้นน้ำ เช่น สวนป่าห้วยน้ำขาว จังหวัดกระบี่ การจัดการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี การจัดการเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ เช่น สวนป่าแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้หลายพื้นที่ยังมีค่าสำคัญต่อระบบนิเวศผืนป่าขนาดใหญ่ (forest complex) เช่น การจัดการเป็นพื้นที่เชื่อมต่อ (corridor) ของผืนป่าตะวันตก สวนป่าทองผาภูมิ

๘.๔ ปรับเปลี่ยนองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้จากที่องค์กรรัฐวิสาหกิจที่มุ่งหวังผลกำไรให้แก่รัฐ จากการประกอบการด้านธุรกิจสวนป่า เนื้อไม้ เป็นองค์กรสนับสนุนการอนุรักษ์ในพื้นที่ฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยเจ้าหน้าที่ยังคงได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ โดยมีการปรับบทบาทเป็นนักส่งเสริม ซึ่งอาจกระจายกำลังไปอยู่หน่วยงานของรัฐ เช่น กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ หรือ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดต่างๆ ฯลฯ โดยให้พิจารณาตามเป้าหมายของการจัดการพื้นที่ฟื้นฟูดังที่กล่าวมาแล้ว

๙. สรุปผลและวิเคราะห์ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าในช่วงที่ประเทศไทยยังมีการสัมปทานป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นั้นเริ่มมีการทดลองปลูกสร้างสวนป่าเพื่อหารูปแบบโดยมีการทดลองปลูกสวนป่าไม้สักแบบระบบตองขา ซึ่งเป็นการปลูกป่าเพื่อผลิตเนื้อไม้ (plantation) แต่ในขณะนั้นมีการสัมปทานป่าไม้ที่ประเทศไทยใช้

ระบบเลือกตัด (selection system) ซึ่งจะเลือกตัดต้นไม้ที่ได้ขนาด และยังสามารถกำหนดเงื่อนไขในการสัมปทานป่าไม้ว่าด้วยการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ (reforestation) ตาม พรบ. ป่าไม้ ๒๕๔๔ มาตรา ๕๘ ทวิ ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้ผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ออกจากป่าและได้ผลประโยชน์จากการขายไม้จะต้องปลูกป่าคืนระบบนิเวศให้พื้นที่สัมปทานนั้นๆ สำหรับการจัดการผลประโยชน์จากสัมปทานนั้นรัฐได้ตั้ง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มาเป็นองค์กรจัดการผลประโยชน์แก่รัฐ ซึ่งพบว่า การฟื้นฟูระบบนิเวศหลังการสัมปทานนั้นล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง จึงมีการพัฒนานโยบายการปลูกป่าทดแทนตามเงื่อนไขสัมปทานในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เนื่องจากพบว่า การปลูกป่าทดแทนนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ประกอบกับพื้นที่ป่าประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๕ โดยมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าร้อยละ ๓.๘ ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดของประเทศเขตร้อนทั่วโลกในขณะนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ รัฐบาลได้ยุติการสัมปทานป่าบกทั่วประเทศ เนื่องจากการเกิดภัยพิบัติแผ่นดินถล่มที่ภาคใต้ที่เกิดจากการตัดไม้สัมปทาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประกอบการของผู้รับสัมปทาน จึงมีการผลักดัน พ.ร.บ. สวนป่า ๒๕๓๕ และมติ ครม. ว่าด้วยการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินป่าไม้ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นช่องทางในการหาประโยชน์จากสวนป่า รวมทั้งพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้มีเนื้อที่กว่า ๕๔๕,๕๗๖ ไร่ หรือร้อยละ ๘.๕ ของพื้นที่ปลูกป่าทั้งหมด โดยแยกเป็นโครงการประเภทที่ ๒-๔ ซึ่งเป็นการปลูกตามเงื่อนไขสัมปทานตาม พรบ. ป่าไม้ ๒๕๔๔ มาตรา ๕๘ ทวิ ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้ผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ออกจะต้องปลูกป่าคืนระบบนิเวศให้พื้นที่ซึ่งเนื้อที่รวม ๖๑๗,๐๔๔ ไร่ และพื้นที่ป่าที่ปลูกในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมโดยใช้งบประมาณแผ่นดินซึ่งดำเนินการโดยกรมป่าไม้ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ ๕ มีเนื้อที่กว่า ๓๓๒,๕๓๒ ไร่ โดยพบว่าพื้นที่หลายแห่งมีปัญหาเรื่องการทับซ้อนที่ทำกินของชาวบ้าน ภายใต้อำนาจดำเนินการโครงการ คจก. ซึ่งยังคงมีความขัดแย้งจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่าสวนป่า ๔๖ แห่งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งต้องมีมาตรการในการจัดการเพื่อให้พื้นที่ป่าทำหน้าที่ป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติจากแผ่นดิน

นอกจากนี้ยังพบว่ารูปแบบการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน โดยใช้ในรูปแบบการปลูกสร้างสวนป่านี้ไม่ได้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามเงื่อนไขการปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน ที่ต้องการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าคืนสู่พื้นที่ที่มีการสัมปทานไม้ไปแล้ว และพบว่าในปัจจุบันการตัดไม้ออกจากพื้นที่ป่าดังกล่าวนั้นขัดแย้งกับนโยบายการฟื้นคืนระบบนิเวศทั้ง ๒๕ กลุ่มน้ำของประเทศ นอกจากนี้พื้นที่ป่าที่ปลูกนี้ยังเป็นป่าที่รวมอยู่ในเนื้อพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ของประเทศเพียง ๓๑ เปอร์เซ็นต์ สำหรับการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง ๓ พื้นที่ พบว่า พื้นที่ป่าก่อนที่จะมาปลูกสร้างสวนป่านั้นมีความหลากหลายของระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ และมีคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น โดยพบว่าทั้ง ๓ พื้นที่นั้นป่าดั้งเดิมเป็นฐานทรัพยากรที่เป็นแหล่งพึ่งพิงใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งน้ำ แหล่งดินน้ำ ในการอุปโภค และการเกษตร และในพื้นที่ป่าห้วย

น้ำขาวยังเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และเมื่อมีการปลูกสร้างสวนป่าในระยะต่อมาพบว่าผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนทั้งในด้านฐานความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และระบบการผลิตทางการเกษตร และเกิดปัญหาถูกโซ้ในทางสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพลดลงและมีน้อยกว่าระบบนิเวศในพื้นที่เดิม เนื่องจากมีการปลูกไม้เนื้อชนิด และการใช้เทคนิค วิธีการที่ไม่สอดคล้องที่จะรักษา หรือเพิ่มพูนความหลากหลายทางชีวภาพดั้งเดิม

แต่อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าทั้ง ๓ แห่งซึ่งผ่านการสัมปทานมากกว่า ๓๐ ปี ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ระดับหนึ่งจากการฟื้นตัวของป่า และได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชน เช่น ป่าทองผาภูมิ โดยพบว่าแต่ละพื้นที่มีศักยภาพทั้งที่ตั้ง ฐานทรัพยากร รวมทั้งศักยภาพทางสังคมในปัจจุบันที่แตกต่างกันไป ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกันไปตามศักยภาพ เช่น มีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิ และในขณะที่เดียวกันพบว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษายังคงมีพึงพิงทรัพยากรดังนั้นจึงควรมีพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งป่าชุมชนที่เป็นป่าต้นน้ำ เป็นเขตกันชน และแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ เช่น ป่าห้วยน้ำขาว ป่าทองผาภูมิมีส่วนในพื้นที่ป่าสงวนนั้นมีชุมชนล้อมรอบและพึงพิงป่าสูง และมีการจัดการเป็นป่าชุมชนอยู่แล้ว ก็ให้จัดการเป็นป่าชุมชนใช้สอยควบคุมการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การฟื้นฟูป่าเบญจพรรณ โดยในทุกพื้นที่ควรให้มีการพัฒนาและจัดทำแผนการจัดการ ตลอดจนร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการและติดตามร่วมกัน

สำหรับในระดับนโยบายนั้นควรยุติการตัดไม้ออกจากพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทาน โดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงภัยต่อแผ่นดินถล่ม พร้อมทั้งทำการศึกษาด้านสภาพ ศักยภาพและจัดการในรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ทั้งหมด และอ.ป ควรปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นองค์กรสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าไม้ในระดับพื้นที่ตามเจตนารมณ์ของการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศต่อไป

๑๐. เอกสารอ้างอิง

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมห้วยน้ำขาว. ๒๕๔๗. จดหมายเหตуб้านห้วยน้ำขาว ฉบับที่ ๑ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๗. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว ๔๗ หน้า.

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมห้วยน้ำขาว. ๒๕๔๗. โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าห้วยน้ำขาว (ป่าช่องศิลา-ป่าช่องซี่แรด) พื้นที่หมู่ ๑ ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว ๑๔ หน้า.

กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมห้วยน้ำขาว. ๒๕๔๘. ห้วยน้ำขาวกับปัญหา และ
ทางออกการจัดการทรัพยากร. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว ๔๖ หน้า.

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. ๒๕๔๘.
สถิติสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน ประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน
ประจำปี ๒๕๔๘. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว ๑๐ หน้า.

ธนพิพัฒน์ วรฤทธิ. ๒๕๔๗. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็กในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง. ใน ความ
หลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทองผาภูมิตะวันตก. บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) และ
BRT, กรุงเทพฯ.

บรรเลง จันทรวาวาม. ๒๕๔๕. การวิเคราะห์ทางการเงินในการปลูกสร้างสวนป่าไม้สัก สวนป่า
ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ.

ปริญญา นุช คุรุมาศ. ๒๕๔๗. พื้นที่ "พู่" ในผืนป่าทองผาภูมิตะวันตก. ใน ความหลากหลายทางชีว
ภาพในพื้นที่ทองผาภูมิตะวันตก. บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) และ BRT, กรุงเทพฯ.

มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. ๒๕๔๗. การทำไม้สวนป่าของ อ.อ.ป.: ละเมิดกฎหมายปิดป่า
สัมปทาน. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว, กรุงเทพมหานคร. เอกสารโรเนียว ๑๑ หน้า.

สการ ทีจันท์ก. ๒๕๔๐. สมบัติของดินชั้นผิวหน้าในแปลงทดลองปลูกผสมพันธุ์ไม้แบบผสม
สวนป่าทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ.

สมชาย อนุรัตน์. ๒๕๔๘. เครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าชุมชนหนองเยาะ. ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อม
ไทยปี ๒๕๔๘ .เครือข่ายสิ่งแวดล้อมไทย, กรุงเทพมหานคร. หน้า ๑๓๑-๑๓๒.

----- ๒๕๕๐. ทางเลือกและรูปแบบการจัดการพื้นที่ปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานอย่าง
ยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่ป่าชุมชนหนองเยาะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. เอกสารอัดสำเนา

โรเนียว ๔๑ หน้า.

สมโภชน์ ศรีโกสามาตร. ๒๕๔๗. “พูนองปลิง” กับการจัดการพื้นที่โดยชุมชน. ใน ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทองผาภูมิตะวันตก. บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) และ BRT, กรุงเทพฯ.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. ๒๕๔๗. การฟื้นฟูป่าเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพและบรรเทาความยากจนของคนในชนบท. ใน การฟื้นฟูป่า: ถึงเวลาชุมชนมีส่วนร่วมหรือยัง?. รายงานการสัมมนาวิชาการเชิงปฏิบัติการ. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, กรุงเทพฯ.

สำนักวิจัยและพัฒนาและสารสนเทศ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้. ๒๕๔๘. สรุปพื้นที่สวนป่าแยก รายนาม / โครงการ. เอกสารอัดสำเนาโรเนียว ๑๐ หน้า.

